

І. Сміян. Щоб в усіх у нас все було гаразд

Якщо тобі плюють у спину —
отже, ти попереду.

Світлана Ройз

Purus medicus est fere purus asinus
(Чистий медик — майже чистий осел)

Іван Семенович Сміян

ЩОБ В УСІХ У НАС ВСЕ БУЛО ГАРАЗД (книга чотирнадцята)

Мені судилось жити в Україні,
Де є казкові, чарівні садки
Квітучі й запашні, в які понині
Закохана, й пишу ось ці рядки.
Де є дзеркальні, чисті наче
скельця,
Озера небувалої краси,
Де в горах кришталеві є
джерельця,
Смереки та ялинки осяйні.
Поля, колосся, де до долу гнеться,
Ромашки квітнуть, маки, волошки,
Де соняшник до сонечка сміється
І верби довгокосі і гнучкі.

А люди працьовиті, щирі, милі,
Прості і вірні матінці землі:
Шанують предків давнії могили
І віру, як не гнули, зберегли...

Судилось жити в Україні милій:
Душею покохати тихий край,
Традиції народу і духмяний
На рушнику святковий караван.
Співучу мову і пісні крилаті,
Завзяті танці, думи Кобзаря,
Садок вишневий, квіти коло хати
І образи в кутку, у олтаря.

Санія Землянська «Мені судилось»

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2009

УДК 82-94
С 50

В авторській редакції

Дизайн обкладинки *Світлани Демчак*

Сміян Іван Семенович

С 50 Щоб в усіх у нас все було гаразд (книга чотирнадцята). — Тернопіль:
Підручники і посібники, 2009. — 176 с.
ISBN 978-966-07-1490-8

УДК 82-94

Серце радість й біль сприймає,
На потім не відкладає,
Днесь виводить на простори,
Підбирає ті декорації,
Щоб тим до смаку прийшлися,
Щоб в житті не розійшлися
Із Правдою, Словом рідним —
Для України необхідним.
Своє серце відкриваю,
Вас прислухатись благаю.

Лідія Шевело «Радість і біль»

Неділя! Перша неділя вересня. Сонечко посилає свої привітні, теплі, світлі промінчики мені, моїм близьким, тобі, твоїм близьким... Воно для всіх одно єдине. Воно для всіх (живої і «неживої» частки природи) на нашій маленькій планеті Земля джерело світла, тепла, радості і навіть життя. Хіба кожен з нас не знає, що поява сонечка після тривалої хмурої погоди викликає в людини посмішку, прилив почуттів добра та фізичних сил, насагу до праці, творчої праці — вищої цінності людини, людства.

І ось у цей день ми збираємося за обідом на веранді «мого» будинку, яка окутана виноградом, з його густими темно-зеленими листками та досягаючими напрочуд дивовижними гронами його плодів. Ми — це я (дідусь), бабуся, донька Світлана, онуки Катя (її мама й тато щойно від'їхали до Сум у зв'язку з початком навчального процесу в університеті), Ваня і найменша — Вікторія. «Дід радий, баба рада...». Ось ці хвилини неймовірно щасливі, неймовірно хвилюючі, які творять з мене птаха та піднімають до піднебесся. Що це — рай на землі? Таке враження, що це явище — щось більше, яке знищує в мені весь негатив та залишає тільки добро, я молодію тілом і душею, я сам для себе невідомий. Невже в житті людини є щось більш досконале, більш привабливе — таке, що зробило з мене пухляка в променях сонця? Думаю, що немає. Тільки для такої миті (а це продовжувалось достатньо тривало) є сенс жити. І в цей час, коли я пишу ці строчки, особливо гостро відчуваю сутність слів Питирима Сорочкіна «...Життя, навіть найважче, — це крапайний скарб у світі...».

...Осінь і внуки. Внуки та квіти і туя. Калина і внуки. «Які красиві та які запашні хризантеми!» — каже внучка Вікторія. Від задоволення

вона навіть примружила свої чудові очки. І все це на моїй господарці, і все це «при мені», і все це надає неабияку насолоду сьогоденням, життям. Адже це природа, а лише «П Р И Р О Д А — єдина книга, яка на всіх своїх сторінках містить глибокий зміст» (Й. Гете).

І це ще далеко не все. На столі з'являються всі осінні дари Божі (виноград, кавун, помідори, огірки, перець, качани вареної кукурудзи...). Але особливістю цього дня є суто українське блюдо — зелений борщ. Борщ, для якого я зривав на своїй присадибній ділянці щавель, укріп, петрушку, висмикував моркву... Уся «сіль» у тому, що «сам» усе це робив. Так що насолода життям мною оволоділа ще задовго до початку обіду. Борщ із яйцями, борщ зі сметаною... Я вже якось писав у своїх спогадах про «звичайний» український борщ. Особливо борщ, зварений восени: помідори (!), капуста, морква, квасоля, картопля, цибуля, укріп, петрушка... — кожна господиня добирає у «своїй» пропорції, у «своєму» часі приготування, у «своєму» виборі використання температурних чинників (варіння, тушкування, піджарювання)... На якість борщу надзвичайний вплив має «душа», якукладають у цю творчу працю.

Приготування борщу — це мистецтво. Мистецтво окремої людини. Хотів написати — жінки, але в мене був друг (на жаль — був) з студентських років, який готував надзвичайно смачний борщ. Коли я одружився, то запросив його до себе, щоб він передав своє мистецтво моїй дружині. Що він і зробив. Я ще й ще раз хочу підкреслити, що приготування будь-якої страви — це мистецтво. А приготування борщу — це мистецтво вищого ґатунку. Ми знаємо художників слова, музики, пісні... А серед нас є чимало художників «борщу».

У межах другого фольклорно-етнографічного фестивалю «В Борщівському краї цвітуть вишиванки», який відбувся у вересні цього року (2008) на Тернопільщині, було й таке диво:

«Та найбільше вирізняв свято фестиваль борщу «Борщів?». На площі міста можна було за бажанням і навчитися варити борщ, і його скуштувати. Своїми рецептами з борщів'янами поділилися відомі артисти — гуморист Гриць Драпак, співак Іван Равлюк, солісту гурту «Гайдамаки» з Києва. Охочих скуштувати борщу саме з їхніх баняків було більш ніж достатньо....

Іван Равлюк, наприклад, тушить буряк у сковороді, до якого додає олію та оцет, щоб не втратив кольору, і лише після цього відправляє в каструлю. А Гриць Драпак, навпаки, овочі не тушить, а варить. Від цього, каже, вони не втрачають свого смаку. Сало з часником — то вже хто як любить, але головний інгредієнт — квасоля, без неї борщ — не борщ, вважає гуморист.

Скільки господинь — стільки й неповторних смаків борщу» (Ірина Мадзій. Газета «Вільне життя», 18 вересня 2008)...

З борщем в Україні пов'язують навіть продовження свого роду:

БОРЩ ВАРИЛА

Як побрались ми з Богданом,
Підвелась я рано-рано...
Встала борщику зварити —
Чоловіка покормити.
Та й пішла я по капусту,
А там діток густо-густо:
І окаті, і кирпаті...
Зупинилась я на Каті...
А пішла по бараболю,
Глип, у ній пустує Коля, —
Голосисте, рожевеньке,
Упізнав одразу неньку...
Хниче: «Хочу я до Каті...» —
Зроду всі в нас язикаті...
Щоб на дні збиралась сила,
По буряк я ще ходила.
Був там вибір із Христин —
Не могла не принести...
А як рвала я горох,
Упіймала зразу трьох:
Олю, Йванка ще й Софію —
Каверзушку-довговійку.
Доки монялася з ними,
Бог послав мені Якіма,
А верталась по окріп,
То знайшовся ще й Охрім.
Так, допоки борщ варила,
Вісім діточок зловила.
Гей, сідайте всі до столу,

Насипатиму по колу.
Всі ви любі дітки божі,
Ніби з грядочки, пригожі...
— А в сусідів ця примовка
І коротка і не ловка.
— Так у них же тих дітей —
Лиш Федот, як соловей...
От в Оверка — то сімейка,
Доки скличе — попогейка.
Наче маку дитинчат,
Вже імен не вистача...
Гридик, Мисик, два Степани,
Шура, Ліда, Роксолана,
Саша, Маша три Володі,
Ще Андрії в них у моді:
Батько, прадід з Базавлука,
Люся-баба, Люся-внучка,
Галя, Аня, Кароліна,
Надя, Віта і Ярина,
Гапка, Діна і Мелашка,
Полікарп, Семен і Пашка,
Геть замучили дяка,
Як побачить їх — гика,
Це вже є, а це негоже,
Це — чужинське, це — не Боже...
Кожний рік по три, по п'ять —
Легш родить, ніж називать!

Григорій Лютий

Я був на трьох континентах світу, але такого дива не коштував і навіть не бачив ніде. У мене є тверде переконання, що готувати борщ, гарний, смачний, привабливий, можуть тільки на Україні, оскільки здатність до цього закладена в генах. У мене є також переконання, що постійна тяга до України тих, хто її покинув, зумовлена й «борщем», генами «борщу». І мені зрозуміле твердження онука Вані, який двічі

виїздив на заробітки в США, відвідав більшість країн Європи, що йому найбільше подобається Україна і що він не має наміру її залишати.

І не тільки тому, що в цей час довкола нас квіти, квіти, квіти..., сливи, яблуні, груші..., помідори, огірки, гарбузи, кабачки... Ну й зрозуміла поява золотистих (не жовтих) листочків на різних деревах, які розпочинають забарвлювати і землю. Господи, яке багатство твоє! Яке багатство Ти даруєш нам! Це ж не тільки я кажу, що

ЗОЛОТА ОСІНЬ

Гарний місяць жовтень
літо замінив,
всі ліси і ниви
золотом покрив.

Листя облітає,
наче жовтий сніг,
і пухким килимом
стелиться до ніг.

Гарна і приємна
осінь золота,
два значіння має
листя жовтизна.

Жовтий лист — це зрілість
і спочинку час,
і плоди дозрілі
зібрані для нас.

Щедра наша осінь
нам вінчає рік,
по трудах спочинок
обіцяє всім.

Хто весною-літом
плідно працював,
тому Бог ласкавий
щедру осінь дав.

Всі кольори літа,
зелень і листки,
заміняє осінь
в колір золотий.

Золото в чеснотах —
то любов свята,
всі чесноти разом
золотить вона.

Все дочасне гине,
як той сніг з теплом,
лиш триває вічно
ласка і любов.

З ними нам у вічність
треба перейти
і відсотки з ласки
Богу принести.

Плоди з праць і трудів
цілого життя
скласти перед тронем
Бога і Творця...

с. Серафима Сало, ЧСВВ

І в мене не виникає потреби, як у Генріха Гейне, щодо наступного прохання:

Хочу умереть в зеленом лесу,
Где восходят цветы, заливаются птицы.
Ведь лежаш в могиле, где тихо и глухо,
Где давит земля и на глаз и на ухо,
Цветов не смогу я увидеть красу
И не услышу крылатой певички.

Тому що я живу в лісі квітів, плодових кущів та різноманітних дерев, а птахи органічно присутні серед них.

Як гарно, що кожний з нас знаходить у кожній порі року, у кожний період свого життя свою «родзинку», свій «стрижень», своє «багатство», своє захоплення, свій сум та журбу. Це тому, що:

«Воин света давно усвоил, что Бог посылает одиночество, чтобы научить человека искусству общежития.

Бог использует гнев, чтобы показать бесконечную ценность мира, а скуку — чтобы яснее стала важность риска и самозабвения.

Бог применяет молчание, чтобы внушить, как ответственно должно быть каждое слово.

Усталость — чтобы вялоте представит прелесть бодрости.

Недуг — чтобы мы полнее осознали благодать здоровья.

С помощью огня Бог дает нам представление о воде. С помощью земли — учит нас тому, что такое воздух. А смертью Бог показывает, сколь важна жизнь» (Коельо Пауло).

Чи можеш сказати, що осінь найчудовіша пора року? Так. Але тільки восени. Навесні найкраща пора року — весна, взимку — зима, влітку — літо... Хоч мені близькі слова Олександра Сергійовича Пушкіна з його вірша «Осінь»:

V

Дни поздней осени бранят обыкновенно,
Но мне она мила, читатель дорогой,
Красою тихою, блистающей смиренно.
Так нелюбимое дитя в семье родной
К себе меня влечет. Сказать вам откровенно,
Из годовых времен я рад лишь ей одной,
В ней много доброго; любовник не тщеславный,
Я нечто в ней нашел мечтою своенравной.

VII

Унылая пора! Очей очарованье!
Приятна мне твоя прощальная краса —
Люблю я пышное природы увяданье,
В багрец и в золото одетые леса.
В их сенях ветра шум и свежее дыханье,
И мглой волнистою покрыты небеса,
И редкий солнца луч, и первые морозы,
И отдаленные седой зимы угрозы.

VIII

И с каждой осенью я расцветаю вновь;
Здоровью моему полезен русский (український — І. С.) холод;
К привычкам бытия вновь чувствую любовь:
Чредой слетает сон, чредой находит голод;
Легко и радостно играет в сердце кровь,
Желания кипят — я снова счастлив, молод,
И снова жизни полн — такой мой организм
(Извольте мне простить ненужный прозаизм)...

Не лише протягом усієї осені змінюються почуття щодо її сприймання, а навіть одна доба цієї пори року надає різноманітні відтінки життєдіяльності організму. Я вже не кажу про тижні, місяці.

Ще три дні тому «палало» сонце (температура в тіні дорівнювала +29–30°C), а все живе бажало прохолоди, а сьогодні помітно похолодало (температура +4–8°C), зникло сонечко, з'явилися сірі та чорні хмари. Якщо ще вчора квіти тягнулися догори, посміхалися, втілювали натхнення навколишнього світу, то сьогодні вони в якійсь мірі сумні, занадто спокійні та перебувають у стані очікування завтрашнього дня. Неначе вони є втіленням у життя думок Лесі Українки в її вірші

ОСТАННІ КВІТКИ

Ох, розкрились троянди червоні,
наче рани палкі, восени,
так жалібно тремтять і палають —
прагнуть щастя чи смерті вони?
Не осиплються тихо ті квіти,
не настане життя в них нове,

ні, ударить мороз до схід сонця
і приб'є поривання живе.
І зчорніють червоні троянди,
наче в ранах запечена кров...
Ох, нехай же хоч сонця нап'ються,
поки ще їх мороз не зборов.

Одна пора року, одна осінь, а таке неоднорідне її сприйняття (О. Пушкін, Л. Українка). Цим самим я хотів би звернути увагу на присутність індивідуального сприйняття природи кожною людиною. У часі, у просторі, залежно від вікових змін організму, стану фізичного та психічного здоров'я... І не тільки природи, а й суспільного життя, подій, які відбуваються навколо нас.

Я наведу лише полярні думки щодо серпневих (2008) подій у Грузії. Так, Сергій Плачинда (українець молдавського походження — так написано в книзі «Хто є хто в Україні», 2007), відомий письменник, автор 35 книг... у статті «Творимо монолітну націю. Грузинські уроки для України» («Літературна Україна, 4 вересня 2008) пише:

«Вочевидь надійшов час, коли нам, українцям, під впливом агресії Росії в Грузію, годилося б розпрощатися з нашою наївністю, довірливістю, добродушністю, поблажливістю. Я теж належу до тих, кому не думалося й не гадалося, що «коричнева чума» може повернутися з ХХ століття в ХХІ.

Ні, таки заповзла. Коли Президент Росії Дмитро Медведєв холоднокровно й твердо заявив, що має за свій обов'язок надіслати війська в Грузію, щоб захистити «руських» громадян, то мені відразу пригадалася зловісна постать Гітлера, який окупував усі країни Західної Європи саме під «благородним» приводом «захисту» німецьких громадян у тих країнах.

Та ось нам показали страшне обличчя фашизму сучасного, московського: дощенту зруйновані російськими авіабомбами й снарядами, спалені житлові будинки міста Горі, трупи мирних мешканців міста, пограбовані магазини...

Тож агресія Росії в Грузії — образа для всього цивілізованого людства: нас відкинуто на 400 років назад!...».

А це вже думка «осетинського українця», яка знайшла своє відображення в статті «Тату, а де Осетія?.. Анатолій Хостікоєв (актор, режисер, народний артист України — І. С.) — про Кавказьку війну та

намір скласти депутатські повноваження». («Дзеркало тижня», 30 серпня 2008).

«... — Анатолію Георгійовичу, наскільки мені відомо, ваша сім'я інтернаціональна... (запитання Л. Журавльової, кореспондента — І. С.).

— Справді, це так. Я народився в Києві в інтернаціональній родині. Мій батько Георгій — осетин за національністю. Моя мама Валентина — українка. Повірте, я завжди почувався найщасливішою людиною на землі, адже в мені тече не одна, а дві крові! Два прекрасні великі народи ніби зішлись в одній людині. Пригадую, як одного разу біля пам'ятника Перемозі, куди ми часто приходили всією родиною, мій батько танцював лезгинку, побрязкуючи медалями, а я тим часом підбігав до хлоп'ят і з гордістю казав: «Дивіться, дивіться, це мій батько!»...

— Батько часто вам розповідав про свою батьківщину — про Осетію?

— Я часто запитував у батька: «Тату, де Осетія?..» І він мені довго розповідав про гордий народ, який живе високо в горах. Він читав мені Нарти, осетинський епос. І я уявляв себе Аланом, давнім осетином, для якого честь — над усе.

— Ваш батько прожив не дуже довге життя...

— Він пішов рано. Йому було 59. І якби був живий батько, він би поїхав сьогодні у Цхінвалі... — і боровся за свій народ. Якби мій батько був живий, він би поставив сьогодні дуже багато запитань... Але батька немає — тому деякі запитання ставитиму вже я...

«Чому з боку України немає ні слова співчуття?..»

— Усі ці запитання, настільки я розумію, пов'язані з новітньою війною на Кавказі, яка зіштовхнула осетинський і грузинський народи?

— Це ті питання, на які поки що не поспішають відповідати... Хто першим розпочав воєнні дії — Грузія, Осетія чи Росія? Чому українські ЗМІ так упереджено розповідають про події на Кавказі, називаючи лише кількість тих, хто постраждав у Грузії, і жодним словом не згадують про дві тисячі вбитих — це багато чи мало для народу з 50-тисячним населенням? Для того народу, який у відсотковому співвідношенні до кількості населення, дав під час Великої Вітчизняної війни найбільше героїв Радянського Союзу! 25! То мало це чи багато? Що мені відповісти у зв'язку з цим моєму синові, який запитує: «Тату, то що, тепер дядько Алік Ткебучава — твій ворог?» А Алік Ткебучава — це армійський товариш, із яким я служив на Кавказі. Він навчив мене грузинських

пісень. Він називає мене своїм братом. Алік Ткебучава, коли я лежав у лікарні в тяжкому стані, власноруч чавив гранатовий сік — і передавав літаком із Тбілісі до Києва.

— Анатолію Георгійовичу, і все-таки, що ви відповіли своєму синові?

— Що відповісти сину, я знаю... Грузини й осетини завжди жили дружно. Вони ділили хліб, воду й землю. Змішані шлюби серед них — нормальне явище. Що казати, якщо в цариці Тамари чоловік був осетин Сослан. Тож із Аліком ми, звісно, знайдемо що сказати один одному при зустрічі. А ось що мені відповісти моїм же братам, які телефонують з Осетії і запитують: «Чому з боку України немає жодного слова співчуття нам. Чому немає підтримки, не кажучи вже про гуманітарну допомогу? (із ЗМІ мені стало відомо, що в «Артек» були запрошені для відпочинку діти тільки грузинського походження — І. С.). І взагалі, чи знаєте ви там, в Україні, що насправді відбулося в Осетії? Чи знаєте ви про чотири осетинські села, роздушені танками? Чи знаєте про те, що люди цілодобово сиділи в підвалах, боячись вийти на вулицю?» Тільки те, що справді в наших ЗМІ ці трагічні події не були об'єктивно висвітлено... Також можу сказати, що всі близькі мені люди, знаючи моє осетинське коріння, висловлюють мені співчуття. А ось байдужість і агресію демонструють лише політики»...

Чим я можу пояснити такі полярні погляди двох відомих представників нашої еліти на одну і ту ж подію? Незважаючи на те, що в них дуже й дуже багато загального. І, насамперед, анатомо-фізіологічних структур і функцій. Безумовно, наша поведінка зумовлена й вихованням, й освітою, й впливом оточуючого світу, й... Моя ж гіпотеза, моє припущення: відомо, що в головному мозку людини є різноманітні «керівні» центри, визначеної спрямованої дії. І ми вважаємо, що ці центри по своїх діях ідентичні в усіх людей. Слуху так слуху, зору так зору... Але. Але відомо, що, наприклад, молекула води (H₂O) має близько 50-ти ізомерів. Так чому ми не можемо подумати про те, що в кожній людини ці центри мають свою мозаїку розташування клітин кори головного мозку, «свої ізомери»? І якраз ці «ізомери» визначають нашу індивідуальність, особливість сприйняття, реакції, поведінку.

Ось чому ми такі різні. І вимагати одних і тих же вчинків, однієї і тієї ж поведінки, однакового ставлення один до одного, бачити та чути...

тільки так, а не інакше... принаймні нерозважливо. Ось чому я можу пояснити своєю концепцією різноманітність та різнобарвність своєї поведінки та відчуття людиною, кожною людиною, навколишнього світу. По-іншому я не можу також пояснити незрівнянну агресивність у висловлюваннях одного автора і надзвичайну чутливість до людського болю — в іншого, які я навів вище.

Якщо ви візьмете мою концепцію на озброєння, то будете терплячими в нашому «збуреному» суспільстві, у своєму ставленні до близьких, друзів, колег по роботі і, навіть, до своїх керівників з їх «особливою мозаїкою» головного мозку.

І дійсно:

Если жизнь тебя обманет,
Не печалься, не сердись!
В день уныния смирись:
День веселья, верь, настанет.

Сердце в будущем живет;
Настоящее уныло:
Все мгновенно, все пройдет;
Что пройдет, то будет мило.

О. Пушкін

Ми різні. Але серед нас іноді трапляються ЛЮДИ, які уособлюють святоблिवе, шанобливе ставлення майже всієї людської спільноти (хотів би сподіватися, що всієї), ЛЮДИ, яких хотілося б наслідувати... ЛЮДИ, у яких духовна життєва основа, переважає над усіма іншими життєвими проявами. І, на моє переконання, такою ЛЮДИНОЮ є ІВАН ПАВЛО ВЕЛИКИЙ, про якого я напишу уривками з розлогої статті («Дзеркало тижня», 30 серпня 2008) Олекси Підлущького:

ІВАН ПАВЛО ВЕЛИКИЙ: ПАСТИР, ЯКИЙ НАВЧИВ СВОЮ ПАСТВУ НЕ БОЯТИСЯ

«За двадцять століть, протягом яких існує Престол святого Петра, лише четверо з 264 пап, які посідали його, удостоїлися (зрозуміло, що тільки після смерті) імені Великого. Лев I жив у V столітті, Григорій — у V–VI, Миколай I — у IX ст. І лише через тисячоліття з'явився ще один Великий Папа — наш сучасник Іван Павло II. Він був римським понтифіком у 1978-2005 роках. А у червні 2001 року сотні тисяч українців могли бачити його, чути його слова в Києві та Львові...

...У багатьох українських джерелах, присвячених Івану Павлу II, написано, що мати майбутнього Папи «як кажуть була за походженням русинкою, як це тоді називалося» чи — безапеляційно — «чистокривною українкою»...

...Після отримання червоної кардинальської шапки один із вірних публічно запитав його: «Чи достойно кардинала кататися на гірських лижах?» — «Я принизив би свій високий сан, якби катався погано, — відповів владика. — Але я катаюся дуже добре, отож жодної проблеми немає». То був, звичайно, жарт, один із проявів чудового почуття гумору майбутнього Папи. Якщо ж серйозно, то святий отець не розумів і не сприймав погляду, що справжній віруючий повинен замкнути себе в чотирьох стінах. «Сонце і зірки, вода і повітря, рослини і тварини — то дари, якими Господь прикрасив помешкання для людини, приготовлене на Землі», — писав він.

На початку 1960-х Войтила став ініціатором листа-звернення польських єпископів до своїх німецьких колег: «Пробачаємо і просимо пробачення» — такою була головна теза цього звернення. На той час не минуло і двох десятиліть після жахів Другої світової. Багато хто в Польщі, навіть серед віруючих, не міг припустити думки, що поляки мають вибачити німцям злочини нацизму. Тим більше здавалася неприйнятною думка, що поляки можуть просити вибачення у німців. На радощах комуністична влада організувала відкритий лист робітників заводу «Сольвей» із засудженням слів свого колишнього товариша.

«Пробачення — це сила великої любові. Пробачення — це не слабкість. Пробачення не означає відмови від правди і справедливості. Означає: вимірювати правду і справедливість у дусі Євангелія», — такою була відповідь єпископа...

«Завдяки Папі (майбутньому. — О. В.), — писав згодом особистий друг Івана Павла II кардинал Тадеуш Перонек, — люди зрозуміли, що їм бракує не лише хліба, а й неба»...

«...Папа Римський, глава Католицької Церкви, єпископ Римський, вікарій Ісуса Христа, нащадок князя апостолів, Верховний понтифік Вселенської Церкви, патріарх Заходу, примас Італії, архієпископ і митрополит Римської провінції, верховний правитель Держави-міста Ватикан, слуга слуг Божих». Такий пишний титул Кароль Войтила отримав 16 жовтня 1978 року. Але найближче до серця він узяв саме останні слова з цього розлогого переліку — «слуга слуг Божих».

Іван Павло II (а саме таке ім'я обрав собі новий Папа) став першим римським понтифіком-неіталійцем за 455 років і взагалі першим в історії Папою-слов'янином.

Новий Папа рішуче відмовився від практично всіх зовнішніх ознак величч, традицій та двірського етикету, які формувалися протягом багатьох століть і робили римського понтифіка таким собі ідолом, чимось середнім між живою людиною та Богом. Він категорично відмовився користуватися папським паланкіном — критими носилками, в яких в урочистих випадках протягом століть носили його попередників; не дозволив провести багатогодинний урочистий процес коронації, майже ніколи не одягав папську корону — тіару, рішуче заборонив цілувати свій черевик, а й руку. Незабаром після обрання новий Папа відвідав Польський колегіум у Римі. Попри заборону, один із єпископів став перед ним на коліна і поцілував Івану Павлу II руку. У відповідь Папа... своєю чергою, став на коліна перед цим єпископом і поцілував руку йому. Присутні князі церкви відреагували здивовано-обуреним шепотом. Папа обернувся до них і гостро запитав: «А що, не маю права?»

В останні роки свого життя, коли Іван Павло II довго і тяжко хворів, він не вимагав, щоб лікарі лікували його у Ватикані, як усіх його попередників, а лягав до клініки Джемеллі...

Він завжди виходив до людей після своїх щотижневих проповідей з балкона на площі святого Петра, спілкувався з віруючими. «Одного разу в садах Ватикану можна було спостерігати, як Його Святість танцювала з наркоманами, — згадує кардинал Перонек. — Звідки взялися там наркомани? Він був переконаний, що це люди з проблемами. А якщо є проблеми, то до кого ж людям іти, як не до свого духовного пастиря?»...

Ще в перші роки свого понтифікату Іван Павло II отримав прізвисько «Літаючого Папи». На відміну від своїх попередників, які практично ніколи не залишали Рима, Іван Павло II постійно здійснював апостольські подорожі до віруючих у різних країнах. За 26 із половиною років свого понтифікату Папа здійснив 250 пастирських поїздок, у тому числі 164 закордонних, відвідав міста, провів загалом за межами Рима 822 доби. І в кожній країні він звертався до вірних їхньою рідною мовою — чи казав кілька слів, а чи читав цілу проповідь мовою країни. Він робив усе можливе, щоб наблизити християнство взагалі і католицьку церкву зокрема до людей, якомога повніше задовольнити їхні духовні потреби. Іван Павло II увійде в світову історію, як великий єкуменіст — він робив усе, щоб наладити контакти і взаєморозуміння з іншими християнськими церквами — протестантами, православними. Він став

першим Папою, який відвідав мусульманську мечеть та іудейську синагогу.

Іван Павло II ніколи не боявся визнавати гріхи та помилки — і свої особисті, і своєї церкви. 12 березня 2000 року він видав спеціальну енцикліку (папське послання) «Про гріхи католицької церкви». «Католицька церква ввійшла у XXI століття з проханням вибачити їй те зло, винуватцем якого вона протягом усього часу свого існування», — писав Папа Іван Павло II, просив «вибачити та простити» хрестові походи, інквізицію, переслідування євреїв, терпимість до рабства, поділ християнського світу. Як же відрізняється цей підхід від позицій деяких інших великих християнських церков, чії пастирі ще й досі, здається, живуть у середньовіччі, вважаючи тільки своє віровизнання «єдино істинним» і ненавидячи решту християн!..

...13 травня 1981 року Іван Павло II, як завжди після проповіді, вийшов у натовп віруючих на площі святого Петра. Раптом пролунало кілька пострілів. У Папу влучили дві кулі — у живіт та в руку. Операція у клініці Джемеллі тривала більше п'яти годин. Іван Павло II дивом залишився живим. І першими його словами після того, як він очунав від наркозу, були: «Що з тим юнаком?» — «З яким юнаком?» — не зрозумів лікар. — «Ну з тим, що стріляв у мене»... Чи не сталося з ним чогось поганого?» Першим поривом Папи, який був на волосинку від смерті, стала турбота про те, щоб не вбили його потенційного вбивцю!..

...23 червня 2001 року Іван Павло II, вийшовши з літака в Борисполі, став навколішки і поцілував українську землю...

...Але, попри всю звичність, «неоригінальність» цього вчинку Івана Павла II, Україна, поцілована Папою, стала після його візиту все ж таки іншою країною...

...Важко це обґрунтувати логічно, але внутрішньо переконаний, що якби не Іван Павло II, помаранчевої революції, принаймні в такому вигляді, не було б».

Ось такі «пирого». Вдмуєшся в зміст наведених рядків і радієш, що серед нас є люди, які своїми думками, своєю поведінкою, своїми діями не тільки сьогодні, а й завжди будуть натхненням для людства, для окремої людини. І не тільки натхненням. А й збуджуватимуть добрі, теплі почуття один до одного, незалежно від «тимчасової» посади, віку, освіченості, рівня культури, нації... А все це тому, що ми «приречені»:

2* Сміян 1. Щоб в умі і нас все було гаразд

Ми приречені, друже, приречені
Брать до серця тривоги земні.
І схилитись, і битись над реченням,
У душі розпаливши вогні.

Ми приречені, друже, приречені
Відчувати всі болі людські.
І від цього не буде нам зречення
На прийдешні і довгі роки.

Ми приречені, друже, приречені
Хрест любові нести до кінця.
І не буде у цім заперечення,
Доки б'ються шалено серця.
Доки губи шепочуть запечені
В тихій радості, в світлій журбі:
Ми приречені, друже, приречені...
А це значить, що вірні собі.

Станіслав Жуковський (В. Логачову)

Ми приречені, приречені... Наша доля, наша доля... Дороговаз Господа Бога... Ось що зумовило мої стежки-доріжки... І найбільш тривалий відрізок мого життєвого шляху пройшов у Тернополі, в місті, яке я бачив зруйнованим (1948 рік), повністю відбудованим (1970 (рік) та у розквіті своєї краси (населення міста збільшилося в 6 раз наприкінці ХХ століття, порівняно з 1939 роком)... А це про нього короткий уривок з «Тернопільського енциклопедичного словника» (2008):

«ТЕРНОПІЛЬ — це місто обласного підпорядкування, адміністративний, економічний і культурний центр Тернопільської області. Перша писем. згадка про Т. датована 1540 і пов'язана з буд-вом замку над р. Серет на місці слов'ян. поселення Сопільче (Топільче)...

Від 1772 — центр округу, 1920 — воєв-ва, від 1939 — області. Розташований майже у центрі краю, на перехресті 4-х шосей. доріг... лежить по обидва боки р. Серет — лів. протоки Дністра. У зх. частині розкинувся Терноп. став (269 га), глиб. якого в окр. місяцях сягає 12 м, шир. — 1 км... Його окраса — парки Слави (колиш. Ст. парк, «Новий Город», 1861), ім. Т. Шевченка (1952), Топільче (1983), Нац. Відродження зі «Співочем полем» (1986). Т. властиві порівняно м'яка зима, тепле літо і значна к-сть опадів, взимку часті відлиги. Став вкривається кригою у серед. листопада, а скресає у квітні. Нас. міста (на 01.12.2007) — 217,5 тис. осіб, із них українців — 91,2 %, росіян — 7,1 %, поляків — 0,5 %, білорусів — 0,3 %, євреїв — 0,3 %, ін. національностей — 0,5 %. Динаміка кількості жителів: 1857 — 17 210, 1890 — 27 405, на 01.01.1939 — 37 500 осіб. Серед пам'яток нац. значення, що зберег.: Старий замок (1548, відбуд. на поч. 19 ст.; церкви Воздвиження Чесного Хреста («Надставна»; 1540, 1627), Різдва Христового («Середня»; 1609), кадер. собор Непорочного Зачаття Пресв. Діви Марії (1779). Т. перебував під

владю: Польщі (1540–1772, 1920–1939), Австрії (1772–1809, 1815–1867), Росії (1809–15, 1914–16), Австро-Угорщини (1867–1914, 1916–18), ЗУНР (листопад 1918–липень 1919), СРСР (1939–41, 1944–91). Крим. татари нищили Т. 1544, 1575, 1589, 1618, 1629, 1667, 1675, 1694...».

Складаючи цей розділ Тернопільського енциклопедичного словника, І. Дуда забув написати ще й про німецьку окупацію 1941–1944 року.

І все це (окупанти, окупанти і ще раз окупанти) необхідно було пережити, вижити, проявити надзвичайні адаптивні (приспосувальні) властивості. І все це не могли не вплинути на ментальність людини, людяності.

З цього приводу я наведу статтю Ірини Кириченко («Дзеркало тижня» 27 вересня 2008) «КРАЇНА ВИПЛЕКАНОГО ЗРАДНИЦТВА, АБО ДЕЩО ПРО СВИТОГЛЯДНУ НЕДОЛЮ УКРАЇНЦІВ». Ось тільки три запитання та три відповіді Ігоря Лосева, кандидата філософських наук:

«— Чи посприє підбивання підсумків самоочищенню нації?

— У нас існує певна традиція самокритики, досить згадати Пантелеймона Куліша з його знаменитим: «Народ без пуття, без честі і поваги...». У цій критиці маємо бачити реальні зміни, а не впадати в самобичування й мазохізм. Після мазохістських атак на себе самих людина і нація, переживши певний катарсис, наступного дня починають робити те саме, що раніше піддавали критиці. Тут має бути спокійний, конструктивний аналіз своїх вад. Нація має подивитися на себе не з метою поплакати «на ріках Вавилонських», а як лікар, який пропише «терапію», аби позбутися того, що заважає жити.

Дуже часто з боку Росії і Польщі на адресу українців лунали звинувачення в наявності великої кількості зрадників. Але хто сказав, що українці, як і будь-який інший народ, повинні бути віддані своїм окупантам, по суті, своїм ворогам? Тут найстрашнішою є зрада себе самого, а не своїх гнобителів. У нас і ще досі не перемогла ця позиція: оцінювати історичних діячів саме з позиції українських національних інтересів. Тоді б не було жодних проблем щодо Мазепи, Петлюри, Бандери. Бо в якій нормальній країні піддають осуду людей, що боролися за її незалежність? А в Україні надто довго героями оголошували колаборантів і тих, хто служив не своїм державам.

Якщо говорити про зраду України самими українцями, це, на превеликий жаль, справді проблема. І часто-густо політичні діячі, які зраджували, суб'єктивно не переживали свої дії як зраду. Досить згадати тривалу суперечку між Петлюрою і Винниченком, коли останній був ладен із допомогою Москви робити капості Петлюрі, і за зраду це не вважав.

— Українські можновладці намагаються встановити в суспільстві стандарти загальної інфантильності та покори у ставленні до сильних і грошовитих. І це не дає забути про наш тоталітарний спадок...

— Сьогодні бачимо, як українські політики їздять на захід і Схід і там скаржаться один на одного. Це найнижчий рівень морального падіння. Смішно й непристойно: кому вони там потрібні зі своїми чварами? А в нас це майже норма: можновладці у своїх поїздках просять політичної та моральної підтримки в протистоянні зі своїми співгромадянами. Це дуже прикра норма, якої маємо позбутися, оскільки це б'є по іміджу держави і знижує рейтинг нації на світовій арені, а відтак свідчить про те, що нація не є дорослою і все ще перебуває в інфантильному стані.

Тривале перебування народу в ярмі не пішло йому на користь, бо сприяло не формуванню його чеснот, а культивуванню найпідліших рис характеру як нації, так і окремої людини. А своя держава, почуття свободи і відповідальності за її долю іде громадянам на користь. Увесь політичний шлак має відійти в небуття. Адже значною мірою саме політики, саме керівники диктують моральні стандарти в суспільстві. Сьогодні наші керівники пропонують народові стандарти аморальності. Люди навіть не усвідомлюють, що це всього лише баналізована «аморальність з претензією на героїчність». У Верховній Раді гуляє приказка: «Вчасно зрадити — це не зрадити, а передбачити». Цікаво, який Ніколо Макіавеллі з Хацапетовки її вигадав? Насправді тут ідеться про елементарну жлобську продажність. І як тут бути, що із цим робити — важко сказати.

— Складається враження, що Україна загрузла в «адміністративно-командному» минулому?

— Річ у тому, що Україна сьогодні є суспільством посттоталітарним, постколоніальним і постгеноцидним. Такий «букет» складно знайти в якісь іншій країні. Це три аспекти нашої ущербності, і вони даються взнаки. Постколоніальність — невміння розглядати себе поза

колоніальним впливом колишньої метрополії; величезна духовна, внутрішня залежність від її оцінок і настроїв, коли сама людина бачить себе очима колишньої метрополії. Мало проголосити незалежність з трибуни — потрібно стати незалежним в душі. А такого відчуття в багатьох наших людей немає, і хтозна, коли з'явиться.

Тоталітарних тенденцій сьогодні в Україні вже практично не залишилося... Навпаки, ми навіть дійшли тут до тієї крайності, про яку сусіди казали: «Річ Посполита безладдям тримається...». Відчувається в нас і постгеноцидність — саме геноцид породив «цінності» особистого виживання за будь-яку ціну, і це, мабуть, корисно для біологічної стійкості особистості, але надзвичайно шкідливо для нації в цілому, оскільки таке виживання можливе тільки за рахунок інших членів спільноти. На жаль, ми досі цього не позбулися...».

Яка непроста, надзвичайно складна, багатозорчата доля мого міста Тернопіль та Тернопілля, які перебували переважно під іноземною окупацією. Тож де краще жити під чужою чи «своєю» окупацією? Питання зовсім не риторичне. Правда, автор наведеної статті не розглядає такого визначення, як «своя окупація». Але одне, думаю, кожному зрозуміло — погана та деструктивна за своєю суттю всяка окупація.

Яка непроста доля людяності цього чудового краю. Щоб вижити та ще й розвиватися в таких умовах необхідно мати неабияких хист, бути в постійному напруженні, бути в постійній боротьбі за виживання, бути винахідливим, працелюбним та постійно насторожі. Я можу стверджувати, що це найбільш освічений край України. Практично всі діти на Тернопільщині закінчують не тільки середню школу, а й вищі навчальні заклади (у Тернополі функціонують знані не лише в Україні, а й далеко за її межами медичний, педагогічний, економічний, політехнічний університети; про численні приватні вузи я вже й не кажу). Більшість дітей на Тернопіллі паралельно із загальноосвітніми школами відвідують музикальні, спортивні та інші дитячі установи. Тому населення Тернопільщини відрізняється «масовою» співучістю, любов'ю до всього українського, особливо до вишиванок, різноманітності приготування українських страв. Я можу стверджувати, що такого різноманіття страв не готують у жодному куточку світу.

А тепер про ментальність (особливість) тернопілян. По-перше, потяг до освіченості. У кожній сім'ї нашого краю 1–2–3, а то й більше її членів

закінчили той чи інший вуз. Вступити до вузу бажають самі діти, а особливо їх батьки. Вступ до вузу — це велике свято сім'ї. Я не пам'ятаю випадку за більше як тридцятирічний період, щоб «новоспечений» студент тернопільського походження кинув навчання. На противагу цьому наведу приклад своїх земляків (сумчан). Заходить до мене (ректора) батько щойно після вступу до нашого медичного інституту свого сина з проханням відрахувати його з вузу. На моє здивування щодо такого прохання, адже той із великими труднощами став студентом (у ті роки конкурс був дуже високим), батько відповів: «У мого сина бронхіальна астма, і нам виділили путівку в «Солотвино» для лікування. А ми так довго її чекали!». Я з'ясував, що нападу бронхіальної астми не було чотири роки (вірогідність повного одужання) і пообіцяв, що на зимові канікули виділимо його синові таку путівку. Батько не заспокоювався і просив задовольнити його прохання. З великим трудом я переконав не робити цього.

Інший приклад. У своєму селі Білка на Сумщині, де я народився, я запитав односельчан, чому вони, їхні діти не вступають до медичного інституту, яким я керую. Один за одним мені відповіли: «А що після інституту? 100 карбованців? А мій син піде в комбайнери і буде отримувати 500 карбованців». За 17 років мого ректорства жоден мій односельчан не звернувся до мене з проханням щодо вступу його «чада» в інститут, який я очолював. Для тернополян такий стан речей нонсенс. У них тяга до оволодіння «науками» особливо підвищена. Адже за Польщі українці були «третьосортними». Коли я працював у Трускавці, то знайомився з газетами минулих років, у яких писали, що (за Польщі) в трускавецький парк мали можливість заходити тільки поляки та євреї. У Львівському університеті тих часів на медичному факультеті українці складали мізерну питому вагу (динаміку складу студентів я бачив на стенді у Львівському медичному університеті).

По-друге, щодо медичної культури. У 1948 році, коли я був завідувачем фельдшерсько-акушерським пунктом в с. Вербівці в Тернопільській області і розпочав планову вакцинацію, до мене була черга. Мені не доводилося вмовляти бодай одних батьків. Мене навіть розшукували, щоб я «зробив» щеплення. Сьогодні це позахмарна мрія педіатра.

По-третє, щодо виживання (здатність до акселерації — підвищеної спроможності до фізичного і розумового розвитку у дітей і підлітків). За

державними статистичними (є брехня, велика брехня і статистика) даними в останні роки вважається найбільш бідним населення в Тернопільській області. Фактично це зовсім не так. Це видно й неозброєним оком: «фазенди» не тільки в місті, а й у селі, численні авто, велика купівельна спроможність людей. «Фуршети», «Родини», «Сільпо»... рясніють на кожному кроці. Місто Суми, яке за кількістю населення майже вдвічі більше, ніж Тернопіль, — «посунься», у Сумах така широка і якісна торгова сітка буде ще не скоро.

Звідки ж таке «благополуччя»? Наприкінці ХХ століття, коли на Сумщині спокійно «спали», тернополяни масово їхали на торгівлю спочатку в Югославію, потім — у Турцію і Польщу...

А сьогодні тисячі й тисячі моїх співгромадян перетинають кордони України на Захід і Схід, Південь і Північ. Вони там працюють, навчаються, відпочивають... І пізнають, пізнають... Ми, старше покоління, з неприємністю констатуємо, що молодь мало читає художніх книжок, у тому числі й наших. Ми вважаємо, що це погано, дуже погано. А може... Книжка дає теоретичні знання (вони також необхідні), а безпосереднє знайомство зі «світом» збагачує людей «практикою».

Венеція

Венеція

Венеція

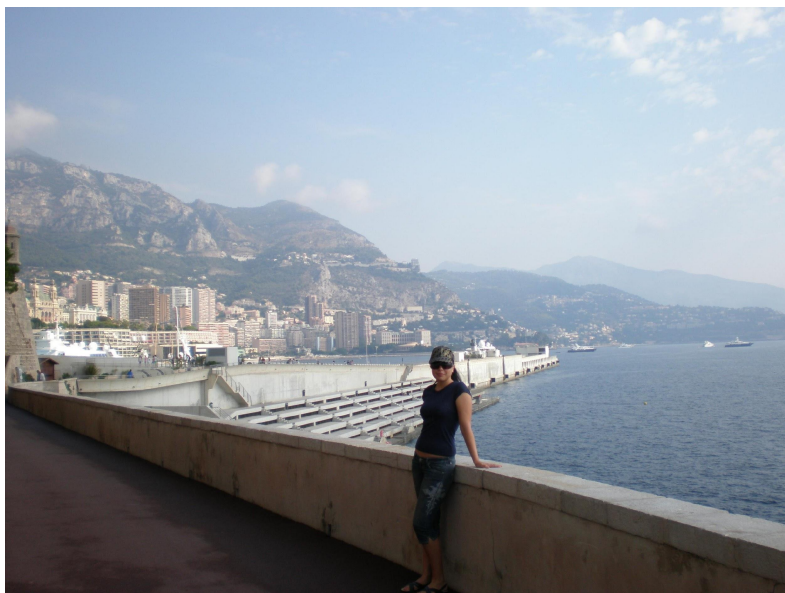
Венеція

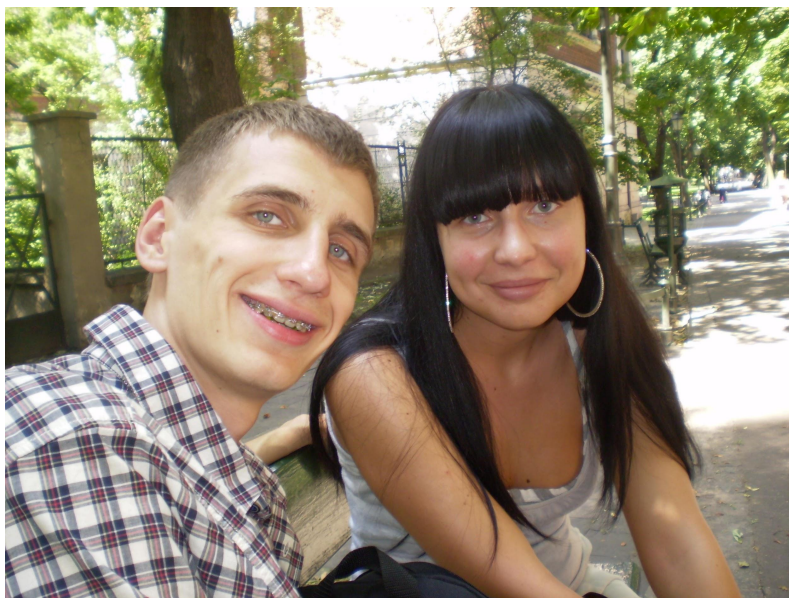
Макон, Франція

Париж, Нотр-Дам де Пари

Монте Карло

Краків

Сьогодні поїздки закордон — це більше закономірність, ніж виняток. Тим більше, що в багатьох випадках, вони значно дешевші, порівняно з відпочинком у Криму та Закарпатті. Я вже не кажу про те, що в минулому

Перед выездом в загранку
Заповняєш кучу бланков —
Это еще не беда, —
Но в составе делегаций
С вами едет личность в штатском —
Просто завсегда.

А за месяц до вояжа
Инструктаж проходишь, даже —
Как там проводить все дни:
Чтоб поменьше безобразий,
А потусторонних связей
Чтобы — ни-ни-ни!
...Личность в штатском —
парень рыжий —

Мне представился в Париже:
«Будим с вами жить, я — Никодим.
Вел нагрузки, жил в Бобруйске,
Папа — русский, сам я — русский,
Даже не судим».

Исполнительный на редкость,
Соблюдал свою секретность
И во всем старался мне помочь:
Он теперь по роду службы
Дорожил моею дружбой
Просто день и ночь.

На экскурсию по Риму
Я решил — без Никодиму:
Он всю ночь писал — и вот уснул, —

Но личность в штатском, оказалось,
Раньше боксом увлекалась,
Так что — не рискнул.

Со мной он завтракал, обедал,
Он везде — за мною следом, —
Будто у него нет дел.
Я однажды для порядку
Заглянул в его тетрадку —
Просто обалдел!

Он писал — такая стерва! —
Что в Париже я на мэра
С кулаками нападал,

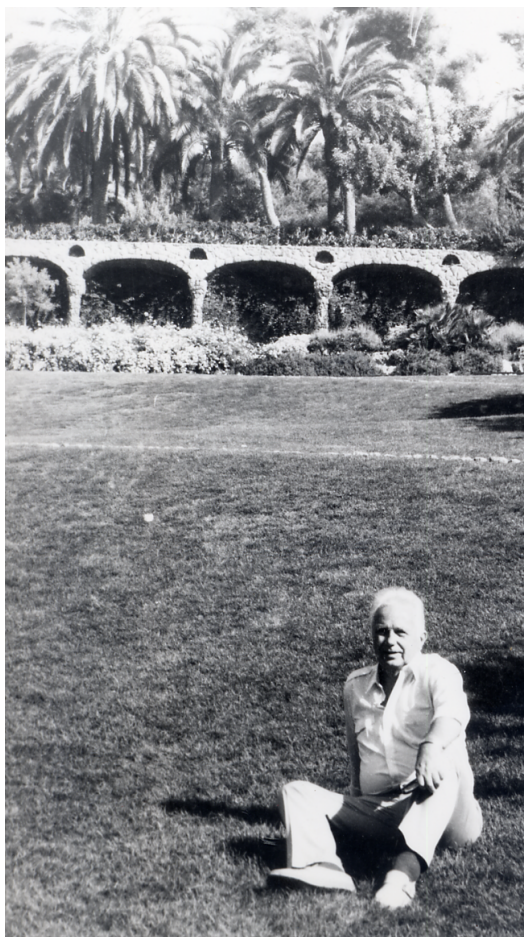
Что я к женщинам несдержан
И влиянием подвержен
Будто Запада...

Значит, личность может даже
Заподозрить в шпионаже!..
Вы прикиньте — что тогда?
Это значит не увижу
Я ни Риму, ни Парижу
Больше никогда!..

Володимир Висоцький

Ось на цих фотографіях уривками відображена тритижнева туристична подорож за кордон у 2008 році (Польща, Австрія, Франція, Італія, Монако...). Вона в повному обсязі коштувала по 400 євро кожному. Тому я зміг забезпечити таке задоволення Каті і Вані власним (дідусевим) коштом. Внуки надзвичайно задоволені цією поїздкою, і я з бабусею (моєю дружиною) до цього часу відчуваємо почуття приємного піднесення за своїх «кровинок». Та думаємо, що ж іще приємного зробити носіям наших позитивних подразників у майбутньому. При цьому, мимоволі, ми керуємось тим, що «Починання, закладені в дитинстві людини, схожі на вирізані на корі молодого дерева букви, які ростуть разом з ним і складають невід'ємну частину його» (В. Гюго).

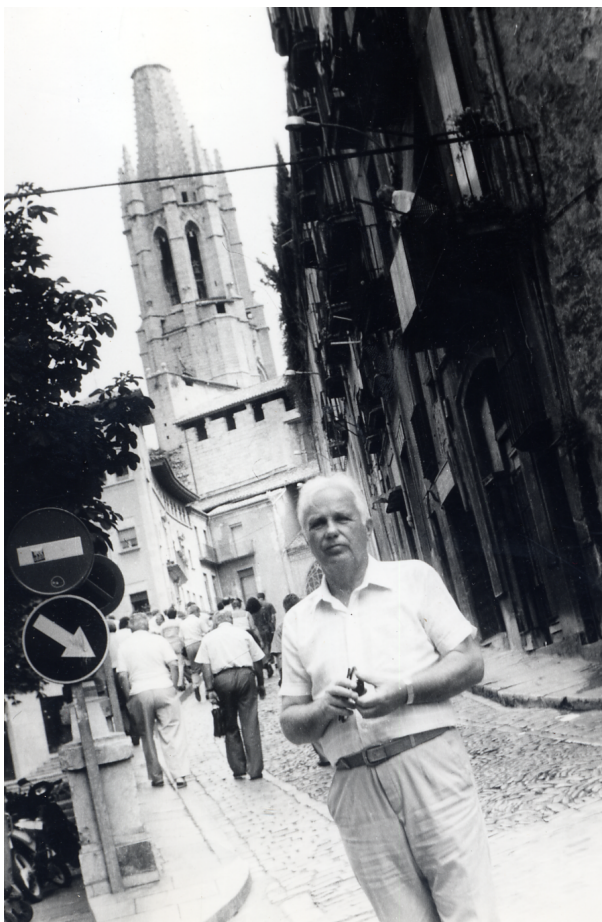
Правда, і ми, старики, іноді буваємо «гостями» «гнилого» Заходу.

Це я в розслабленому стані на зеленій галявині на фоні екзотики (пальм) на острові Свободи (Куба). Розташувався «по-більчанськи» (від назви села, де я народився). Мені надзвичайно добре: я майже в 20 тис. км від своїх постійних робочих подразників, на мене вперше впливає субтропічна чи тропічна рослинність, не звичний для України тваринницький світ, кубинці (особливо мулатки), океан, прозоре, відчутне всім єством повітря... Я в стані постійного піднесення. Мені гарно. Мій

настрій весь час цього туристичного відпочинку рівний — позитивний, дуже позитивний.

На наступних двох фотографіях — фрагменти перебування в Іспанії (Барселона). Від міжнародного конгресу гастроентерологів, на який я прибув, залишилося в пам'яті небагато. А ось вплив історичних пам'яток, природи, місцевих звичаїв залишив глибше враження. Протягом тижня нас гостинно знайомили з цією країною (поїздка автобусом), її визначними пам'ятками. На третій фотографії нас троє. А дружили ми вчотирьох: я — «тато», мій старший «син» — одесит, член-кореспондент АМН України, професор Крисюн (перший зліва), серединний «син» — києвлянин, професор Вікторів. А молодшим «сином» був завідувач кафедри фармакології з Дніпропетровська. Так ми величали один одного. Був час і для жартів.

Але я ніколи не відмовлявся від подорожування рідним краєм. Мені пощастило побувати в усіх областях України, крім Чернігівської та Луганської. Ось одна з історичних подій.

Перший Всесвітній конгрес українських лікарів. Кінець XX століття. Він проходить у два етапи. Перший — у Києві — тиждень. Другий — у Львові — тиждень. Подібного зібрання я не знаю. Ні за своїми масштабами (тисячі делегатів), ні за своїми економічними витратами (мільйонні кошти, в доларах). Це було більш політичне, аніж медичне зібрання напередодні проголошення незалежності України.

На цій фотографії «цвіт» Тернопільської медицини: зліва у вишиванках завідувач обласного управління охорони здоров'я Данилків (на жаль уже покійний) зі своїм сином Сергієм, за ними перший замісник завідувача Оксана Іноземцева (педіатр), потім я і головний лікар обласної лікарні Мирослав Ярославович Гірняк. На фоні оперного театру (зліва).

Продовжуючи розпочату раніше тему, хочу відзначити, що пізніше на заробітки в усі країни світу, де значно краще платять за працю, виїздило дедалі більше людей. Мало ви знайдете сімей, з яких хтось не виїхав би на заробітки. Інвестиції (вклад) цих тернополян в економіку

свого краю обчислюється сотнями мільйонів доларів. Хоча від'їзд зі свого краю — це навіть не драма, а трагедія:

ВІД'ЇЗД ГУЦУЛА

З* Сміян І. Щоб в усіх і нас все було гаразд

Бувай здоров ти, світу мій!
Верховино, тебе прощаю.
Прощай, зелений, пишний раю!
Далекий світ, широкий край,
Рівнини, гори і Дунай
На мене десь чекають.

Бувай здоров! Тривожно в даль
Гляджу, а в серці тяжкий жаль,
О Чорногоро за тобою,
Хоч там багатий, пишний край,
Хоч сріблом там пливе Дунай,
Нема мені спокою.

Будь здоров! Ох, за тобою,
З якою-будь стрінусь судьбою,
Не втихне туга в моїй груді
Хоч там країна й золота,
Я серед неї сирота,
Бо там тебе не буде.

Бувай здоров! Немного хвиль
Мине, щезнеш із очей,
В даль паровіз помчить моє те тіло;
Та серце тут лишаю я,
І плистиме сльоза моя
За щастям, що колись тут пролетіло.

Бувай здоров! Вже час минув.
Я там в далеку чужину
Жену над хвилями Дунаю
Колись усяду й сліз ручай
Проллю з очей в срібний Дунай,
Коли тебе згадаю.

Іван Франко

Ось такі парадокси притаманні тобі, мені, всім нам. В одних вони виражені більше, в інших — менше. Якраз вони є одним із важливих поштовхів у нашій діяльності, у наших вчинках, у зміні наших відчуттів.

Я, ти, він, вона і навіть воно — маємо бути готовими до різних несподіванок (парадоксів) життя і сприймати їх позитивно, пам'ятаючи, що вони є нашими життєвими стимуляторами. І не вимагати ні від кого пояснення, чому так, а не інакше. Пояснити це неможливо. Наші пояснення цих явищ носять дуже гіпотетичний (приблизний) відтінок.

Я наводжу свою порівняну ситуацію тільки в одному напрямку — характер зустрічі, яку мені виявляли при першому знайомстві з новим робочим місцем.

Після закінчення інституту (1957 рік) разом з дружиною вирушаю потягом, з пересадкою в Шепетовці, у Трускавець. Перед цим дав телеграму — їдемо. У нас на двох один чемодан, фанерний, розміром 100×60×25 см. Він мав невизначений колір, оскільки 12 років тому був пофарбований темно-зеленою масляною фарбою. Інших речей у нас не було. Навіть «авоськи» — тогочасного обов'язкового атрибуту пасажира. Хіба можуть мене зрозуміти (цього я не вимагаю) мої діти і внуки, які, вирушаючи на 2–3 дні у відрядження, беруть із собою чудову, розкішну валізу та й ще на коліщатах. Обов'язково ще й 1–2, а то й більше пакетів. Ми ж Лідою (дружиною) їдемо в плацкартному вагоні у піднесеному настрої: навчання позаду, праця попереду. Очікування тільки гарного. Запах онуч (ганчірки, якими обмотували ноги перед тим, як одягти чоботи), туалету, поту (вагон переповнений) не впливають негативно на нас. Ми повністю в завтрашньому дні — сонячному, теплому, привітному, який є нашою заповітною мрією. І, незважаючи на таке наше емоційне піднесення, те, що відбулося з перших хвилин після прибуття на залізничний вокзал у Трускавець, перевершило все те, що «ні в казці сказати, ні пером описати»... Тільки-но ступила наша нога на перон, як до нас підійшов чоловік середнього віку і сказав, що він старший інспектор курортного управління Л. і що його уповноважили нас зустріти. Господи, як можна перенести ці понаднебесні відчуття вдячності долі, які переповнювали нас із Лідою! Адже в нашому житті ні мене, ні мою дружину ще ніколи і ніхто не зустрічав. Це щось близьке до того відчуття пізнання нового, яке виникає в дитини, коли вона вперше вимовляє слово «мама». Але це ще не все. Нас «завантажують» у мікроавтобус (ми ще ніколи не їхали в мікроавтобусі) і «доставляють» у квартиру на третьому поверсі в центрі Трускавця. До цього я жив у хаті (нас було семеро) розміром 6×5 м, потім — у гуртожитку інституту (8 чоловік у кімнаті, ліжка в ліжку), на 6-му курсі, після одруження, ми були

«на квартирі», у помешканні близько 15 м², у напівпідвальному приміщенні, разом з господинею. І ось ми в «нашій» квартирі. Просторій (кімната 25 м², кухня, туалет, душ, два маленьких допоміжних приміщення), світлій (два великі вікна), щойно відремонтованій, з двома ліжками, вкритими білосніжними простирадлами... Навіть відро та віник були у наявності. Я навіть ущипнув себе — що це, сон? А в цей час супроводжуючий нас продовжував говорити: «Оця квартира тільки на місяць, потім ми надамо вам двокімнатну (отримав двокімнатну через 3 тижні). Я надаю вам талони на харчування в санаторії КГБ, який через дорогу від вашого дому і, де добре готують їжу, а ціна обіду — 25 копійок»... Я хочу запитати вас, читачу, чи можете ви відчувати мої почуття радості, почуття перебування на «сьомому» небі... Може, це й не так, але коли пишу ці рядки, то мені вважається, що більшого емоційного і незабутнього піднесення у мене не було за все життя. Нас, двох педіатрів, чекали. Нам були раді. І був правий Михайло Лермонтов, коли писав: «Поверь мне — счастье только там, где любят нас, где верят нам!» Про цю зустріч я не втомлююся говорити й говорити, повторювати й повторювати...

Ви, мабуть, погодитесь, що жоден олігарх, жоден член його сім'ї ніколи не відчували і не відчують такого щастя на землі (незважаючи на численні маєтки по всьому світу), яке охопило нас із дружиною. Це відчуття навіть перевершувало надзвичайно проникливий романс А. Малишко:

МИ ПІДЕМ, ДЕ ТРАВИ ПОХИЛІ

Ми підем, де трави похилі,
Де зорі в ясній долині,
І карії очі, і рученьки білі
Ночами насняться мені.

За річкою, за голубою
Дві чайки у хмари зліта.
В краю подніпровським
ми стрілись з тобою,
Веселко моя золота.

Над полем зарощені віти
Дубове верхів'я звело.

З тобою у парі ми будем любити
Все те, що на серце лягло.
І стеляться обрії милі,
І вечір в осіннім вогні,
І карії очі, і рученьки білі,
Ночами насняться мені.

Нас тільки двоє (нащадка чекаємо), навкруги нас свято життя, свято зі своїми проміннями добра, щастя, неоглядного майбутнього. Повна відсутність яких-небудь не позитивних впливів з навколишнього середовища і із «внутрішнього» світу. Першого ж вечора вирушаємо на прогулянку в парк по маршруту від бювету (старого) до джерела «Юзя», джерела краси («місяць вмивався, який я був, такий остався»). Нас густо оточують дуби, клени, ясени, ялинки..., шепочуть, шепочуть та й шепочуть про земну благодать, про неосяжність людського щастя, про багатство та красу ПРИРОДИ, про... Чи бажали ми чогось кращого? Ні. Дійсно, і це показало все моє тривале життя, кращого не буває. І

МОВ ДРЕВО МІЦНЕ, ВКОРЕНИВСЯ Я В ЗЕМЛЮ

Мов древо міцне, вкоренився я в землю.
Вітри і дощі, блискавиці і грім,
Шугання пташине — усе я приємлю,
Що древу належить на світі оцім.
Я надр відчуваю биття таємниче
І зрю, як новітня епоха зрина.
Здається, мене минувшина кличе, —
Ні! — то закликає будучина.
Я в просторі, в часі шукати волю,
Я прагну яву обернути в мрію.
Коріння мене з глибочінню єднає,
Хоча й не здолає проникнути в суть.
Не тямлю, що діяти: радіти без краю
Чи, може, коріння собі перетнуть.
Я в просторі, в часі шукати волю,
Бо я над життям залюбився у мрію.

Йона Грубер

Кінець грудня 1962 року. Я, кандидат медичних наук, автор двох монографій, потягом приїжджаю в Мукачево, в Закарпатський науково-дослідний інститут охорони материнства і дитинства, де я за конкурсом посів місце завідувача відділу. Мене ніхто не зустрічає ні на залізничному вокзалі, ні в інституті. Після 3–5 хвилинного спілкування з директором мені показали мій кабінет. А ще через 10–15 хвилин — принесли медичний халат, увесь із дірками, що свідчило про його «службу» в біохімічній лабораторії. Приніс «сам» замісник директора з господарської роботи. Я одразу ж попросив його віднести цей халат туди, де він його взяв. Через декілька хвилин «замісник» знову явився і заявив, що директор не може надати кращого халата. І ось я знову в кабінеті директора. Пояснюю йому, що подібний «спецодяг» не тільки мене, а і його та колектив інституту буде компрометувати в очах працівників обласної дитячої лікарні, яка є моєю клінічною базою. Спочатку «старик-директор» заявив, що я вже не головний лікар і за мною ніхто бігати не буде (дійсно, мені в Трускавці щодня о 8.00 приносили білосніжний, відпрасований халат), а тому маю задовольнитись тим, що є. Після мого зауваження, що неповага до себе — це й неповага до оточуючих, мій співрозмовник угомонився і велів надати мені «нормальний» халат.

У перший день мого приїзду мені надали для проживання достатньо простору кімнату (близько 20 м²), де також містилася грубка для обігрівання. Водночас директор мене попередив, що опалення дровами цієї кімнати — це вже моя особиста справа. Дуже скоро мені допомогли придбати машину деревини, яку я з великим задоволенням доводив до кондиції (пиляв, «колов»). Цей «процес» (підготовка та саме паління грубки) надавав мені неабияке задоволення. Я підкидав дрова, дивився на полум'я, яке щомиті змінювало свій колір, форму та посиляло мені приємне, заспокійливе тепло. За добу кімнату покидало тепло, було прохолодно, і я з великою насолодою сидів коло грубки, обдумував різні життєві ситуації, у тому числі й можливі наукові пошуки та аналізував вірність своїх діагностичних й лікувальних підходів до малюків, яких курував протягом дня. Потім шов у свій робочий кабінет в інституті (моє помешкання й інститут були поруч), «творив». Час непомітно «летів». Ось уже й 24 година. Я вирушаю по коридору до завідувача патолофізіологічної лабораторії Владелена Леванюка і ми «сідаємо» за шахи...

Дві зустрічі одної й тієї ж людини (мене) різні. Не просто різні, а протилежні за своїм змістом. У першому випадку «голодранця», вчорашнього студента Трускавець зустрічав, як «бога», в іншому (другому) випадку, вже на «солідного» лікаря й науковця дивились крізь каламутні скельця окулярів (директор дійсно був в окулярах) і нічого не бажали бачити (у мене склалось враження, що він не бачив і не хотів щось помічати взагалі).

Чи був я надзвичайно вражений такою зустріччю? Дивно, але — ні. Моя мрія щодо здійснення наукових пошуків була настільки сильною, що переважала все другорядне, в тому числі й таку зустріч. Вже з першого дня спілкування з співробітниками інституту, лікарні я переконався, що моя майбутня праця і співпраця буде плідною. Я не знаю, які мої дії були, але мене глибоко шанували і поважали, як інститутські працівники, так і обласної дитячої лікарні. Доходило до неймовірного. До мене звернулася секретар партійної організації інституту (пізніше вона працювала обласним акушер-гінекологом на моїй малій батьківщині — в Сумах), щоб я вплинув на директора щодо затвердження теми її кандидатської дисертації (останній тривалий час не бажав затверджувати тему). Секретар партійної організації! У ті часи це була грізна сила. І я йду до директора й вимагаю пояснень щодо відмови затверджувати тему. Через хвилину він обіцяє мені, що завтра на вченій раді тему буде затверджено. Так і трапилося. Пізніше, будучи більше як за 2000 км від Мукачєво, я отримав листа з проханням про допомогу від М. Б. Розуменко, яка працевлаштувалася в інституті після мого від'їзду і з якою я не був знайомий. Допомогти їй я не мав змоги. Але пізніше, перебуваючи на посаді ректора, я працевлаштував її завідувачкою кафедри. Бачите, які дивні обставини відбуваються з людьми? Світ не такий уже й великий, як нам уявляється.

І ще одне порівняння. Я зарахований за конкурсом старшим науковим співробітником науково-дослідного інституту курортології та фізіотерапії з виконанням обов'язків наукового керівника дитячої курортології на Кавказьких Мінеральних Водах (П'ятигорськ, Железноводськ, Єсентуки, Кисловодськ). На станції Бештау (в трьох кілометрах від Железноводська і в 20 км від П'ятигорська) о 4.00 нас (із дружиною і 6-річним сином) зустрічають, на комфортабельному мікроавтобусі (такого я ще не бачив) відвозять у Железноводськ, заводять у двохкімнатну квартиру 4-поверхового будинку в мальовничому куточку

цього міста-курорту, кажуть теплі слова-побажання та повідомляють, що мене чекає директор інституту у зручний (!) для мене час. Мене оточують численні зелені гори, свіже раннє повітря, яке своєю дією робить моє відчуття життя неосяжним та піднесеним, і на це діють привітні промені сонечка, яке лише виринуло із-за горизонту, лагідна зустріч — все це залишається окрасою всіх «моїх» днів, тижнів, років. Ми від'їхали в похмуру та холодну погоду (початок березня), а приїхали в сонячний теплий край.

Щось нове у серці забриніло,
Мов сп'янило запахом суцвіть,
Будить думку і бадьорить тіло,
Але що — не можу зрозуміть...

Василь Симоненко

І як зустріч у Трускавці, так і перше знайомство з КМВ (Кавказькі Мінеральні Води) залишаються постійним потягом до сповіді про людяність, яка ніколи не вмирає.

1970 рік. Я вже доктор медичних наук (захистив докторську дисертацію в 1968 році), автор численних статей, методичних рекомендацій, науково-популярної брошури про Трускавець, 4-х монографій, виданих в центральному видавництві «Медицина» (Москва), відомий вчений не тільки на теренах СРСР, потягом прибуваю в мій, тепер рідний, Тернопіль, у медичний інститут, до якого я зарахований за конкурсом завідувачем кафедри педіатрії. Мене ніхто не зустрічає. Ректор привітав мене з прибуттям та направив до начальника відділом кадрів. Останній доброзичливо розповів мені, як дістатись до гуртожитку на вулиці Леніні 42, де мені виділена кімнатка до забезпечення квартирою (дружина і двоє дітей залишились у Железноводську).

Безумовно, що я сподівався на більш привітну зустріч. Але, мабуть, під впливом чудової сонячної, теплої, ясної погоди, мальовничої окраси міста, з одного боку, та наповнення неосяжними мріями щодо майбутньої роботи, з іншого, — мій оптимізм не знав меж. Ні в той час, ні вчора, ні сьогодні в мені не було жодних негативних почуттів, пов'язаних із цією життєвою миттєвістю. Навпаки. Перед моїми очима виникає (серпень) зелене, густо завітчане, чисте місто, яке зливається в одне ціле з променистими сонячним сяйвом, його теплом та привітливою посмішкою. Майже 40 років моя доля пов'язана з Тернополем. За цей час

син і донька закінчили тут середню школу, медичний інститут, «вийшли в люди», в пологовому будинку на вулиці Суворова народилися мої любі онуки (Ваня, Катя, Віка), моя творча робота завжди приносила мені надзвичайне задоволення, я отримував від життя, як мені здається, більше, ніж я заслуговував... Але найбільш яскравими закарбувалися перші години, перші дні перебування в цьому місті.

Я звернув увагу на те, що в природі все посміхається. Навіть у такі дні, як сьогодні: хмарне небо, насуплені погляди «звідти» (згори), цілодобово накрапує дощик. А жовті листочки на вишнях, яблунях, грушах, малині, горіхах, сливах..., витонченої форми та досконалої архітектурної витонченості, неспіливо, але привітно «посміхаються» мені та моєму другу Ярику, з яким я по декілька разів обходжу свої володіння. Троянди, хризантеми тримаються стійко і дарують нам особливу насолоду своїми різноманітного кольору квітами, а жовті, рожеві, білі... квіти айстр, майорів похилили свої головки та неспіливо прощаються з нами. І все це (і не тільки це) посміхається мені, кожній людині та приносить натхнення. Люди ж не завжди посміхаються! На жаль. Про це говорить і Петро Ребро у своєму вірші

СТОВП ГАНЬБИ

Відкритий лист літераторам, які захоплюються нецензурною лексикою

Кусючомовні хлопці і дівчата,
Ви розтлумачте нам, ради Христа,
З якого дива, з якого ката
Свої ви оскверняєте уста?

Я так скажу прозаїку й поету
(Чи напишу, хоча це все одно):
Хіба вам Бог для того дав кебету,
Щоб ви перо вмочали у лайно?

Отямтесь, колеги й колежанки!
Вже читачі шоковані цілком:
Ви що, упали з печі чи лежанки?
Чи із-за рогу хтось огрів мішком?
Сьогодні скажуть навіть ваші діти,
Якщо не зомбував їх окупант:

Талант не сміє, вибачте, смердіти,
Якщо, звичайно, справжній він талант.

Вас тягне до америк та італій?
Чи доларом нечистий спокуша?
Не забувайте: окрім геніталій,
Є у людини кожної душа.

Я знаю, вам мій докір не до шмиги,
Але згадайте ви про малюків,
Адже батьки вже не купують книги,
Щоб чада не навчились матюків.

Хіба про це наспівувала няня,
Коли ви ще лежали в сповитку?
Хіба не гріх вам тратити натхнення,
Описуючи сцену прегидку?

Яку ви славу куєте Вкраїні?
Адже ми нині вільні, не раби.
Хіба вам не відомо, що віднині
На Хортиці відкрито стовп ганьби?

Це стовп для тих, хто служить лиш халтурі,
Хто любить зазирати під трико,
Хто забуває, що в літературі
Були до нас Шевченко і Франко.

Ось чому: «Мы живем то, что знаем. Если мы считаем мир и самых себя механизмами, мы будем жить машинально. С другой стороны, если мы знаем, что мы — часть не замкнутой вселенной и что наш разум — это матрица реальности, мы будем жить более творчески и результативно» (Мэрилин Фергюсон). А тому пам'ятаймо

Основные моменты!

1. Никакой человек, обстоятельство или постороннее воздействие не может отнять у вас радости или помешать вам делиться ею.
2. Радость — это глубокое и стойкое чувство, которое помогает преодолевать трудности и возвращает вкус к жизни.
3. Когда вы просыпаетесь утром, создавайте в себе мысленный настрой на весь день. Вспомните пять вещей, за которые вы можете быть благодарны, и не забывайте о них в течение дня.
4. Подумайте вот о чем: без дождя в пустыне не было бы жизни!

5. Вы можете изменить свой ум (процесс мышления) — и ситуация изменится к лучшему.
6. Чтобы жить радостно и успешно, важно культивировать позитивное отношение к жизни.
7. Наши взгляды и воззрения могут либо притягивать к нам, либо отталкивать от нас все те блага, какие дает жизнь.
8. Наш Разум может превратить рай в ад, или ад в рай.
9. Когда вы побеждаете двух врагов — страх и невежество, — вы оказываетесь на пути к истинной свободе.
10. То, что вызывает наше беспокойство, может оказаться не таким страшным, как мы считали (Джон Темплтон).

Що ж мені хотілося сказати читачеві, окрім написаного? Вдивіться в себе, у свої дії, свої вчинки, у свої різноманітні відчуття, в навколишній світ — і ви переконаєтесь, що добро, доброзичливість, краса, повага, тепло, світлі промені... завжди переважали у вашому (моєму) житті. І що вони визначають наше сприйняття всесвіту, сприйняття свого я... І це — незважаючи на те, що:

О память! Слабый свет среди теней!
Заоблачная даль тех давних дум!
Прошедшего чуть различимый шум!
Сокровище за горизонтом дней!

Віктор Гюго

Дуже важливо, щоб кожна людина (людина — це особистість) помічала в сьогоденні і майбутньому добрі, гарні, чудові починання і не допускати силою своєї волі, щоб непривабливі, м'яко кажучи, події навколишнього оточення переважали позитивні життєві відчуття.

Я наведу два приклади, коли спотворюються відношення людини до природи (перший) і людини з людиною (другий).

Отже, перший («Дзеркало тижня» від 20.09.2008, Василь Худицький):

Східницька фата-моргана

Щоб описати красу Східниці, мабуть, слід бути художником. І то не завжди вдасться. Ще складніше описати підземні багатства Східниці, яку ще називають малою Швейцарією. Від чого тільки не лікують тамтешні мінеральні води типу «Нафтуса»! А м'який клімат, чисте гірське повітря сприяють відновленню фізичних та духовних сил.

Радянський вислів: «Усе найкраще — дітям» особливої актуальності набув після аварії на Чорнобильській АЕС. Одним зі справді «райських» куточків для дітвори може стати Східниця, яку ще 1997 року було визнано Всеукраїнською дитячою оздоровницею. Відтоді минуло понад десять років, але, незважаючи на прийняття державної програми, тут так нічого й не зроблено.

Як стверджує доцент кафедри терапії Національного медичного університету ім. О. Богомольця, голова медичної комісії Української екологічної асоціації «Зелений світ» Галина Денисенко, одна з величезних переваг Карпат, зокрема Східниці, у тому, що ця зона не постраждала внаслідок аварії на ЧАЕС.

Друга перевага — ця місцевість багата не тільки кількістю (38 джерел і 17 свердловин), а й розмаїттям води. Зокрема залізовмісна допомагає діткам з анеміями, зменшує радіаційне навантаження на організм, сприяє виведенню з організму радіонуклідів та важких металів. Гідрокарбонатно-натрієва з бромом та йодом лікує панкреатити, коліти, нормалізує підвищену кислотність шлунка. Східниця — найефективніший курорт для хворих на діабет, особливо дітей. Є джерела, вода яких лікує нирки й сечовивідні шляхи, інші — насичені органікою: відновлюють клітини печінки, виводять з них холестерин, мають жовчогінний ефект. І це ще далеко не все.

Ще в 1997 році, після відвідин Східниці Л. Кучмою, було видано розпорядження про надання їй статусу Всеукраїнської дитячої оздоровниці. Певний час пішов на розробку програми розвитку, втілити яку передбачалось упродовж 1999–2007 рр. З-поміж найважливіших об'єктів запланували спорудити дитячий санаторний комплекс на 1000 місць і санаторій матері та дитини на 350 місць. У результаті Східниця

мала б щорічно оздоровлювати 25 тисяч осіб, із них — 10 тисяч дітей. Фінансування поклали на плечі Львівської облдержадміністрації, яка, звичайно, коштів не знайшла. А згодом Кабінет міністрів узагалі вирішив закрити програму розвитку Східниці як дитячої оздоровниці. Що ж стосується зазначених об'єктів, то тепер навіть землі, на яких їх мали споруджувати, передано в оренду приватним структурам.

«У мене болить серце за стан східницького курорту, — каже Ганна Стоцька, донька відомого дослідника, львівський журналіст. — Найбільша біда Східниці в тому, що ніхто не доглядає за джерелами. Держава не вклала у Східницю жодної копійки з часу відкриття тут джерел і по тепер. Бо під боком є Трускавець, куди йдуть мільйонні кошти, проте для урядових санаторіїв він бере східницьку воду. Хоч як це прикро, але нині лише один відсоток унікальних лікувальних вод Східниці використовується за призначенням, решта стікає у потічки, в землю. Водночас не вирішуються питання каналізування селища, водопостачання, доріг.

Зараз щодо мінвод немає жодної політики. Видано ліцензію, умов якої ніхто не виконує. У селищі немає господаря. Конче потрібно створити курортну раду, яка б наводила лад, координувала б роботу курорту, контролювала б дії забудовників, здійснювала б просвітництво серед населення та відпочивальників».

Перспективи Східницьких мінеральних родовищ добре оцінив приватний бізнес. Як гриби після дощу, у Східниці ростуть приватні садиби, в яких надають послуги відпочивальникам. Місця для будівництва вибирали найкращі — якомога ближче до джерел, навіть у санаторній зоні. Темпи будівництва та нерозбірливість із вибором місць забудови насторожують фахівців. Адже якщо й далі так ітиме, то замість невпорядкованих гірських ландшафтів можна отримати гамірний Лас-Вегас. Уже тепер, за словами Ганни Стоцької, після спорудження респектабельної будівлі «Три сини», вода з джерела С1 «С» йде лише легенькою цівочкою. Тим часом забудова селища у розпалі.

Проте досі навіть символічного каменя у фундамент майбутньої дитячої оздоровниці не закладено. У 2006 році на адресу Міжнародного благодійного фонду «Україна — 3000» за підписом понад десяти провідних учених було надіслано лист із проханням допомоги. Звітні його передали в адміністрацію президента, потім — до Кабінету

міністрів, який вирішив проблему по-своєму: закрити програму розвитку Східниці як Всеукраїнської дитячої оздоровниці.

Наведений матеріал свідчить про те, що Природа іде назустріч людині, а людина нерідко цього не помічає, вірніше не бажає помічати. На шкоду собі ж. На шкоду роду людському. Тому що:

«В п р и р о д е — мир истины: он чудесно привлекает нас, как приятная противоположность миру призраков и лжи, в котором мы обыкновенно вращаемся, сами его создавая» (Г. Линднер). Коли людина зливається з П Р И Р О Д О Ю, вона єднається з нею та забуває всякі негаразди.

Які безумні в літа забаганки:
Відчути лет в кульбабки на крилі.
Стебельця трав — граційні, що вакханки, —
Милуються із вітром при зорі.

І світ летить
Ніхто у нім не тужить.
Єднає всіх один небесний дах.
І ночі розпускаються мов ружі
На чорних буковинських килимах.

Марія Маміос

Як це не прикро, а значно складніші і менш романтичні відношення в людському суспільстві, що підкреслює Олег Вергеліс у своїй статті («ДТ» від 20. 09. 08):

Зірки стають ближче. Агілера, Рамазотті, Deep Purple, Pink Floyd, Queen, Гейнор... Мадонна на закуску?

Київ — місто контрастів. На одному перехресті — просять шматок хліба, благають підвищити зарплату, закликають зменшити вартість комунальних послуг і «заморозити» ціни на проїзд у метро. А на іншому перехресті (в районі вулиці Червоноармійської) — блиск і ожиріння буржуазії: багата публіка без хрускоту збирається «заковтнути» цієї осені дуже дорогих зірок зі світового гастрольного ринку.

У зв'язку з цими «тектонічними зсувами» уже встановлений рекорд нинішнього сезону. За престижний квиток на прийдешній вір-концерт

(визначення ж бо яке: «vір» — начебто тільки для «білих», а всі решта негри) поп-співачки Агілери наші «просять» близько 9500 гривень.

Це, безперечно, цікавий рекорд. Це дев'ять зарплат нашої вчительки, дев'ять зарплат лікаря. Це 18 майбутніх стипендій українського студента (якщо Ю. Тимошенко виправдає сподівання).

Таких радісних цін на «прекрасне», здається, раніше не виникало в мирній творчій лабораторії улюбленої країни... І, сподіваюся, на Банковій уже підготували найвищий указ про присвоєння Агілері звання «народної артистки України» — за рекорд у квитковому господарстві?

Тільки чого вже там? З урахуванням інфляції і з урахуванням того, що Київ за останні рік-два-три перетворився на потворний ерзац європейської столиці (варто бодай на афіші та ціни на нерухомість подивитися), дивуватися і не доводиться.

Можна лише порівнювати.

Навряд чи такі квиткові розклади зустрінеш у тому ж Будапешті. Або в тій же Празі. Або навіть у місті Парижі (за дві години щастя послухати Агілеру на Заході в якомусь концертному залі — близько півтори тисячі євро?). І хіба доморослі продюсери шукають якого-небудь горілочного спонсора під заповітну зірку, аби збити ціновий розгуляй?

Київ — справді місто контрастів. І ще первинного накопичення капіталу. А отже, капіталу дикого. Тож про який ціновий «гуманізм» у цьому ситуативному випадку можна говорити? Тому замовкаю!

Тим більше що на співучий товар тут є покупець.

Палац «Україна» під художнім керівництвом М. Мозгового не пустує, а збагачується (правда, через старий інтер'єр це не відразу зауважиш).

А новий дріжджовий прошарок попсових споживачів тріумфально щасливий. Оскільки доторкнувся до чергової імпоротної дорожнечі (і їм байдуже, за скільки доторкатися).

Коли ще п'ятирічку тому афіші — фасади Києва рясніли кітчевими фізіономіями виключно російських поп-стар, то... Тепер — їх ніби дустом витравили!

А, власне, де цієї осені І. Аллегрова — з її міжсезонними жіночими голосіннями за молодшим лейтенантом і судженим-застуженим?

Де народна «зайка» України — із декадою карнавальної непристойності?

Де невгамовна «пташка» Боря — що цьому великому танцюристові тепер заважає розхитувати основи духовності?

Усі пішли в корпоратив — від безвиході та конкурентонеспроможності!

Таки йшла-йшла — і нібито «пішла» із концертної естради сама бадьора Примадонна. Оскільки навіть їй із теперішніми гонорарами заморських «астероїдів» змагатися не під силу. Гонорар Алли (колись рекордний) у доволі цікаві для її творчості періоди початку нульових років максимум становив (за концерт у Києві) — близько 50 тис. доларів. Тепер одвічна наречена Русі тільки за півгодини виступу перед семирічною донькою олігарха бере 100 тис. у.о. А у Києві — на її місці — здавалося б «списана» у запас Глорія Гейнор вимагає за двогодинне шоу без декорацій аж 350 тис. у.о. (так стверджують ЗМІ). Хоча й нігтя не варта артистизму АБ.

Pink Floyd, Deep Purple, Гейнор, старий-новий Queen, Агілера, Рамазотті (він співатиме 15 жовтня в «Україні», і, зважаючи на все, очікується найшикарніший концерт сезону), по суті, знаменують сьогодні якийсь новий переділ українського шоу-ринку. Старі ділки трохи відійшли убік. Вичікують, певне. А на арену виходять «силачі» нові — відірваний поріст, якому раз плюнути — інвестувати, два плюнути — прокатати супердорогих зірок. Їм що труби продавати — що ляльок, які співають... А чи не однаково?

Цей бізнес — уже без сентиментів і без творчих «кредо». Це бізнес заради бізнесу. Які, до біса, «творчі плани»? Ану ж бо, доставити нам завтра на вечерю Мадонну з овочами — нехайно!

За іміджевою ознакою Україна від цього «переділу», безумовно, у вигравші. Тому що ці древні і молоді артисти ще п'ять років тому навряд чи здогадувалися про існування на карті такої планети.

У безперечному вигравші й організатори — якщо вгадають і якщо зберуть.

У вигравші і маестро Благоденство пан Мозговий — йому чим більше, тим кишені дорожче.

У вигравші і солодкі агілери вкупі з відрихтованими рок-групами замісу 70-х — усе-таки новий ринок збуту продукції «фабрики щастя».

Хто ж у програвші, питається?

Усе той же «тягар» на шії втомленої держави — лікарі, вчителі, інженери, де-не-де уцілілі. Їм, меломанам бюджетним, як не викручуйся, а до залу не потрапити — за такі-то гроші. Хіба що чорним ходом, в обхід? Тільки, кажуть, Мозговий і там «нічний дозор» виставив: не

пробитися, не насолодитися. Отак і скінчився весь мій соціальний пафос!».

Ця малюсінька частка нашого життя є віддзеркаленням повсякденності, яка, за А. Герценом, виглядає так: «Жизнь человеческая непрерывная злая борьба; лишь только с одной стороны побеждены препятствия, улажен мир, с другой встают из-под земли, падают с неба враги, нарушающие спокойное пользование жизнью, гармонию и развитие». І все-таки: «Что такое жизнь? Луч света, промелькнувший среди глубокой ночи, один момент, проведенный на пиршестве, на которое тебя неведомо кто пригласил, проблеск сознания среди долгой тьмы» (Э. Ренан). Так: «Как тебе жить? С глупцом учишь ты жить и с нечестивцем; с разумным же и честным жить не шутка» (В. Мюллер). А взагалі в кожного є своє

ПРИЗНАЧЕННЯ

Нехай доля несе,	І не тішся нічим,
Що їй хочеться!	Не сумуй ні по чім,
Задоволений будь	Бо не в чім на землі
Всім що фатум дає!	Без змін тривку нема.

Іван Франко

І знову

ПРИЗНАЧЕННЯ

Виходимо на дорогу,	І смерть кому судилася
Що призначена нам;	В якімсь певнім краю,
Кому яка призначена,	То в тім краю, а не в іншій
Той пройде її сам.	Він знайде смерть свою.

Іван Франко

Ми (кожна людина) різні, ми «по-своєму» сприймаємо близьке і далеке, у кожного із нас різне сприйняття оточуючого світу, та не тільки оточуючого, а й свого внутрішнього стану (фізичного, духовного). Про це свідчить все, що нас оточує, з чим ми спілкуємося. Ось як сприймає одну із «подій» Оксана Забужко (короткий уривок з її об'ємної книги «Україна в конфлікті міфологій», Київ, 2007):

«Влітку 2003 року, напередодні Дня незалежності, популярний журнал «Кореспондент» оприлюднив наслідки соціологічного

опитування, проведеної компанією Gfk-USM «Українські опитування і дослідження ринку» з метою довідатися, кого нація сьогодні вважає за своїх героїв — за «найвидатніших українців усіх часів». кожен із опитаних мав назвати три персоналії. Отримані висліди «топ-десятьки» виявилися настільки репрезентативними для з'ясування ціннісних пріоритетів українського суспільства по 12 роках незалежності, що таки варто подати тут цілий список повністю: 1. Тарас Шевченко 58,3 %; 2. Богдан Хмельницький 26,5 %; 3. Брати Клички 22, 3 %; 4. Леся Українка 17,8 %; 5. Михайло Грушевський 13,8 %; 6. Іван Мазепа 12,0 %; 7. Андрій Шевченко 9,8 %; 8. Іван Франко 9,0 %; 9. Леонід Кучма 8,3 %; 10. Леонід Кравчук 4,5 %.

Щоб всебічно проаналізувати ці дані, знадобилося би писати ще одну (або й не одну) книжку. Полишаючи на боці самоочевидне значення Т. Шевченка як універсально-символічної постаті для цілої української модерної і постмодерної історії, хочеться звернути читачеві увагу тільки на одну, вельми характеристичну обставину: на виразне переважання в цьому переліку постатей, покликаних у той чи інший спосіб персоніфікувати культ сили — чи то брутально-фізичної (спортсмени), чи військової (Богдан Хмельницький), чи державно-владчої, яка також імпліцитно передбачає володіння виконавчими «кулаками», так само як і фізичне тіло індивіда (і тому «президент» виявляється статусом, що сам собою, за визначенням, синонімізує «велич»: згадано-бо всіх трьох президентів України у XX столітті, і навіть засвідчена всіма соціологічними опитуваннями кричуща особиста непопулярність останнього з них, Л. Кучми, анітрохи не стала на заваді його безособовому звеличенню як символу статусу). Простежується, отже, вельми симптоматична тенденція вважати «найвидатнішими з-поміж наших» того, хто «найдужчий», — хто вже наклав або може накласти іншим найбільше духопеликів»...

Ось такий основний висновок зробила відома письменниця щодо вказаного соціологічного опитування. І це вона достатньо добре обгрунтувала. Це її, і тільки її сприйняття, яке необхідно поважати. Щодо мене, то наведене соціологічне опитування, насамперед, свідчить про недостатні знання у «нашого електорату», про низьку нашу культуру, про необхідність поглибленої та постійної освітянської діяльності в нашій

країні. І в цьому я вбачаю не наші досягнення, а значну біду нашу, нашої держави.

Наші думки, наші дії, наші сприйняття специфічні для кожного із нас. І, я думаю, вони визначають нашу долю тому, що «У долі немає несподіванок; людина швидше утворює, аніж зустрічає свою долю» (А. Вільмен).

Ось ми з другом дитинства і юності Федором Коробейником родились в одному селі, в одному класі навчалися в школі, в одній групі були під час навчання в технікумі (Сумська фельдшерсько-акушерська школа), разом отримали направлення на роботу в Тернопільську область завідувачами фельдшерсько-акушерськими пунктами. І рівень нашого інтелектуального коефіцієнта якщо не рівний, то близький. Якщо виходити з «логіки», то й у подальшому в нас має бути більше загального, схожого, аніж відмінного. Але в житті нами керує не «логіка», а щось інше. Федір працює завідувачим фельдшерсько-акушерським пунктом в с. Романівка на Тернопіллі, потім служить в армії, навчається в медичному інституті (Тбілісі, Харків), працює лікарем у селі на Сумщині, навчається в клінічній ординатурі й аспірантурі в Києві, працює асистентом, доцентом у Запорізькому медичному інституті і в 60-рчному віці повертається у своє рідне село, де в достатньо активному фізичному стані ось уже майже 20 років «проживає» свій пенсійний вік. Я ж також завідую фельдшерсько-акушерським пунктом у селі Вербівці на Тернопіллі, потім мене призначають секретарем районного комітету комсомолу (витримав на цій посаді 4 місяці), у подальшому працюю фельдшером на своїй малій батьківщині (Сумщина), Харківський медичний інститут, Трускавець, Мукачево, П'ятигорськ і знову Тернопіль (медичний інститут). Сімейні наші справи також різні.

У Федька коло замкнулося на селі Білка Сумської області. У мене: пряма із села Білки, а потім коло: Тернопілля — Тернопілля. Ми не тільки маємо різну «криву» нашого життєвого шляху, а й достатньо відмінний якісний прояв його. Та що там казати про друга. У мене три сестри і один брат (я не рахую двох моїх сестер і одного брата, які відійшли в «інший світ» у дитинстві).⁴ Всі ми з «одного гнізда», всі ми мали одні і ті ж умови в дитинстві, однаково нас виховували мама і тато (так зовні виглядає), а доля в кожного своя. Немає не те що тотожності, а навіть близької схожості поміж нами — сестрами і братами. Навіть цвинтар різний: тато,

⁴ Сміян І. Щоб в усіх і нас все було гаразд

мама і дві сестри в Тростянці Сумської області, а брат — у Севастополі; мене чекає Тернопільське пристановище.

Або ще дві долі. Я дуже добре знав талановиту і надзвичайно працездатну та емоційну людину, про яку написали Б. Мельничук, Л. Щербак, Г. Яворський, в Тернопільському енциклопедичному словнику (Тернопіль, 2008): «Петрук-Попик Георгій Михайлович (18. 04. 1932, с. Вел. Яловиця, нині Шумс. р-ну — 15. 06. 2006, м. Тернопіль, похов. у родин. селі) — поет, прозаїк, публіцист, лікар, громадсько-політичний діяч... Чл. НСПУ (1983). Нар. депутат СРСР (1990-1991), депутат Терноп. обл. ради (1990-95). Орден за заслуги 3-го ступ. (2002), вища нагруд. відзнака НРУ «За заслуги перед українським народом 2-го ступ. (2004). Відмінник охорони здоров'я (1979). Заслуж. діяч культури польської (1986). Премії ім. братів Богдана і Левка Лепких (1994) та У. Самчука (2000). Навчався в Кремен. мед. уч-щі (1950-1951). Згодом служив на Балт. і Тихоокеан. флотах. Закінчив військ.-мор. училище в м. Енгельс Саратовської обл (1953), нині РФ). Чортків. мед. уч-ще (1957) і Терноп. мед ін-тут (1969, нині ТДМУ). 1957-63 працював у мед. закладах Шумс., Терноп. р-нів та Дрогобич. р-ну Львів. обл. 1964-84 — зав. відділу Терноп. обл. сан.-епід. станції. 1984-92 — від. секр. Терноп. обл. орг-ції НСПУ, від 1986 — чл. правління, 1991 чл. ради СПУ, 1998-2001 — голова Терноп. орг-ції НСПУ. В листопаді 1988 — Терноп. орг-ція ТУМ ім. Т. Шевченка, чл. ради; в лютому 1989 — Терноп. обл. орг-ції т-ва «Меморіал»; у березні того ж р. — Терноп. орг-ції НРУ, чл. ради, за що виключ. із КПРС. У вересні 1989 — кер. обл. делегації на устан. з'їзді Руху, чл. Вел. ради НРУ; від грудня того ж р. — співголова Терноп. край. орг-ції НРУ, від березня 1999 до травня 2002 — її голова, чл. Центр. проводу НРУ... Співініц. спорудж. храму УАПЦ у родин. селі. Автор зб. поезії «Весінні птахи»(1981), «Тополинний сніг» (1982), «Пригорща жита» (1986), «Думаю в голос» (1990), «Співоче поле» (1991), «Калиновий заспів», «Березневі послання», «Полум'я Волині» (роман у віршах; усі — 1995), «Листків пожовклих переліт», «Бережи Україну і Свободу» (кантата; обидві — 1997), «Це ти Україно моя» (пісні), «В обіймах блискавиць» (обидві — 2002), «Нурт Ніагари» (поема-феєрія, 2003), «Калина між тернями» (2007), худож.-публіцист. книг «Аура слова й борні. 1984-1991» (2002) та «Погляд з третього неба» (2005), статей у періодиці, в т. ч. укр. часописах Австралії, Вел. Британії, Канади, Німеччини, Польщі, США. Диплом. всеукр. книжк. форуму (2003) у

номінації «Книга року — інтелектуальний бестселер» за кн. прози «Аура слова й борні, 1984–1991»; диплом і медаль за поезії у зб. «Альба поетіка» (Мілан, Італія, 1995). Тв. П.-П. перекл. англ., болгар., італ., рос. та ін. мовами».

Читаю я різні довідники про видатних людей і переконуюсь, що виразити їх життєве піднесення на «колючих» стежках буття «писемним» словом неможливо. Я знаю Георгія Михайловича як дуже скромну людину. Я знаю Г. М. як надзвичайно емоційну людину. Я знаю Г. М. як людину з переповненими відчуттями любові до свого народу, любові до своєї квітучої неньки України... Я знаю Георгія Михайловича як найбільш непримиренного борця за ПРАВДУ і СВОБОДУ. Я знаю Г. М. як людину, яка активно боролася все своє життя за свій ідеал — усміхнену та квітучу Україну. Я знаю Георгія Михайловича як людину, яка за свою занадто енергійну борню ніколи не вимагала плати і ніколи нічого не отримувала (явище в незалежній Україні рідкісне, я б сказав, що це виняток з «правил»). Він був різний і водночас зрозумілий людям.

Він мені дарував усі свої твори по мірі їх виходу «у світ». Я наведу лише два його вірші, що відображають його, як людину, «в повній красі».

ВИШИЛА МАМА СОРОЧКУ

Пісня

— Люба дружино-вкраїнко,
Виший сорочку мені.
Виший хрещатим барвінком,
Рястом землі навесні.

— Рада б я вишити, милий,
Рідного краю квітки,
Тільки в житті не навчилась
Класти хрещато нитки.

— Сестро моя, волинянко,
Виший сорочку мені.
Хай зацвітають світанки
На сніговім полотні.

— Рада б я вишити, брате,
Навіть веселку саму.

Йде чоловік мій до хати —
Вишити мушу йому.
Вишила мама старенька
Білу сорочку мені.
Вишила вранці-раненько
При голубому вікні.
Гріє сорочка та груди.
Тільки у серці пече:
Ох, коли мами не буде,
Хто ж мені вишиє ще.

Зі збірки «Думаю вголос»

ГЕОРГІЙ
ПЕТРУК-ПОПИК
*АМНО
ВТОІС*

*мандрував
Горі, в Селі
Дніпрову
від щирої
на щирої
зосилює щирої
світлі щирої
Селі щирої
Дніпрову
«Релігійно-літературні»
490
24.07.91
Г. Дідух*

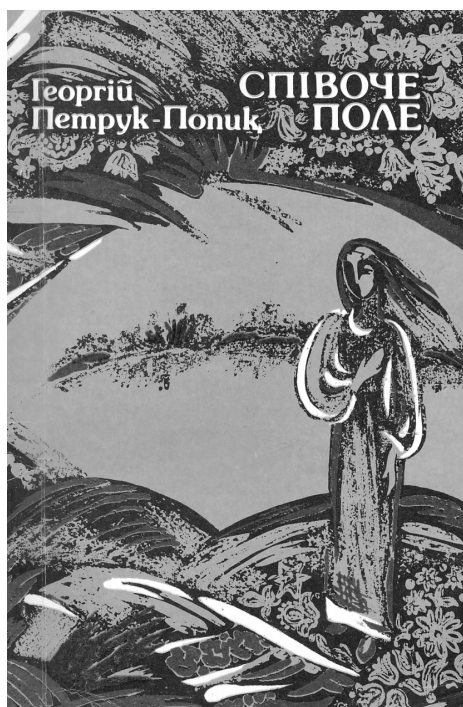
А це вже сум і надія:

НА ПЕРШОМУ МІТИНЗІ РУХУ

*Тернопільцям,
які започаткували
першу в Україні
крайову організацію Руху*

Співоче поле не співа —
Тернове поле день озвучив.
Злинають з вуст жаккі слова,
Терпкі, мов терен, і колючі.
Бо скільки шрамів, скільки ран
У Долі-Матері на тілі!..
А скільки сліз!.. Вода Дніпра
Стає від них, солоних, сіллю.

Зі збірки «Співоче поле»

планування законодавчої діяльності Ком-ту з питань правової політики (07. 09. 2006), чл. фракції Блоку «Наша Україна» (04. 09. 2006). Склад деп. повноваження 14. 09. 2006. Нар. деп. України 4-го склик 04. 2002-03. 05, виб. окр. № 90, Івано-Фр. обл., висун. Вибор. блоком політичних партій «Блок Віктора Ющенко «Наша Україна». За 60, 90 %, 5 супер. На час виборів: нар. деп. України, член НРУ. Чл. фракції «Наша Україна» (з 05. 2002), заст. голови Ком-ту з питань європейської інтеграції (з 06. 2002), чл. Пост. делегації ВР України в ПАРЕ (з 06. 2002). Склад деп. повноваження 03. 03. 2005. Нар. деп. України 3-го склик. 03. 1998- 04. 2002 від НРУ, № 24 в списку. На час виборів: директор інформ.-аналіт. служби Центру дем. реформ, чл. НРУ. Чл. фракції НРУ (05. 1998-06. 99, з 03. 1999 — уповноважений), чл. фракції ПРП «Реформи-Конгрес» (06. 1999-02. 2000), чл. фракції НРУ (першої) (з 02. 2000, з 04. 2000 — фракція НРУ). Чл. Ком-ту з питань правової реформи (07. 1998-03. 2000); чл. Ком-ту у закордонних справах (з 03. 2000). 1986-1991 — викладач, Нью-Йорк. ун-т. З 1991 — в Україні. 03. 10. 1993 — відмовився від громадянства США. 16. 01. 1995 — надано укр. громадянство. 1992 — один із орг. Конгресу укр. націоналістів. 11. 1993-04. 94 — один із організаторів всеукр. прес-центру «Вибори 94». З 06. 1994 — директор Аналітично-інформац. служби «Демос» Центру дем. реформ. 04. 02 — 27. 09. 2005 — Міністр юстиції України. З 12. 1995 — чл. Центр. проводу НРУ, 10. 1997-05. 98 чл. президії Центр. проводу НРУ. З 05. 1999 — чл. ПРП, чл. правління ПРП (з 05. 1999). Заст. голови НРУ (05. 2003-03.05). Був чл. правління Міжнар. фонду «Відродження» президії ради. Довірена особа канд. на пост Президента України В. Ющенка в єдиному загальнодерж. вибор. окрузі 2004–2005). Чл. президії Ради НС «Наша Україна» (03. 11. 2005). Автор близько 30 наук. праць, зокрема монографії «Або/або» (1991), брошур «Воля до справедливості» (1993), «Азбука демократії» (1995), «Україна і НАТО» (1995), «Наш основний закон» (1997). Автор (співав.) понад 100 законопроектів. Володіє англ. мовою).

Наведені вище два автобіографічні нариси свідчать про неабияку «демократію» в Україні. «Український українець» Петрук-Попик був у перших рядах боротьби за незалежність України. І до сьогодні кожний тернополянин пам'ятає його полум'яні виступи на велелюдних мітингах. Він ще й чудовим поетом та прозаїком був, він... Але поступово його змогли малопомітно витіснити на узбіччя політичного життя... Коли він останні місяці свого життя тяжко хворів, то користувався загальними

лікарнями з необхідними значними власними витратами, запасів яких у нього не було.

Інша справа в американського українця, який з'явився на теренах України, коли вона стала незалежною. Роман Зварич став громадянином України в 1995 році. Зате, будучи громадянином США, але вже проживаючи в Україні, вважав себе одним з організаторів Конгресу українських націоналістів (1992), був одним з організаторів всеукраїнського прес-центру «Вибори 94», директором інформаційно-аналітичної служби Центру демократичних реформ... Ну а коли вже став «українським українцем», то він незамінний і незмінний народний депутат, голова, замісник голови, член... різноманітних комітетів, партій, комісій найвищого гатунку. Він навіть «побував» міністром юстиції. А ближчого «хлопця», ніж Роман З., у нашого нинішнього Президента немає. Коли читаєш його «здобутки» в книзі «Хто є хто в Україні», то думаєш, що, якби Роман Зварич, проживаючи в Нью-Йорку, одного дня не вирішив завітати в Україну, то нам всім в нашій державі було би зле. Особливо, коли сьогодні він не сходить з «екранів». Я не можу «намилюватися» його успіхами в Україні, зважаючи на те, що він лише закінчив коледж (по-нашому — це «підфарбований» технікум) за спеціальністю «Суспільні науки» і був у США лише рядовим викладачем. Я лише почуваюся безпорадним, коли думаю: чому «наші українці», розумні, молоді, енергійні (доктори і кандидати наук, спеціалісти вищого гатунку), здорові «хлопці» та «дівчата» тисячами ідуть у США, але не в змозі досягти таких успіхів, як це вдалося Роману З. в Україні? Чому? Про це писав Тарас Шевченко у своєму творі

ДУМКА

Тече вода в синє море,
Та не витікає;
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацьке,
А думка говорить:
«Куди ти йдеш, не спитавшись?»
На кого покинув

Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде, —
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити».
Сидить козак на тім боці, —
Грає синє море.
Думав воля зустрінесться, —
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козак — шляхи биті
Заросли тернами.

Тим більше, що Р. М. не відрізняється високим інтелектуальним коефіцієнтом. Навіть при неабиякому бажанні я не можу навести щось ліричне з його «творінь», як я це зробив, коли писав про Г. М. Петрука-Полика. І ніяк не можу погодитися з Петром В'яземським у тому, що: «Мы все изгнанники и на родине». Хоча у нас, на жаль, «Многие склонны путать понятия: «Отечество» и «Ваше превосходительство» (Михаил Салтыков-Щедрин). Роздуми, роздуми, роздуми...

...І смеркає, і світає,
День Божий минає,
І знову люд потомлений
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянный,
І день і ніч плачу
На розпутьях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає —
Оглухли, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують
І Господа зневажають, —
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Орють лихо,
Лихом засівають,

А що вродить? побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну,
Розкуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила і воля.

Тарас Шевченко

Ось тут після наведеного і спробуй не вірити в долю. А може, це тільки наш вибір? Ні. Це наша доля, яка складається, і яка, як мені здається, не завжди залежить від нашого бажання, від нашого впливу. А може, й правду каже Д. Юм: «Випадок і доля — це одні тільки марнослів'я: наполеглива розсудливість — це доля людини». І це підтверджує такий висновок: «Занимаясь самим собою, человек только в очень редких случаях, и далеко не с пользой для себя и для других, удовлетворяет свое стремление к счастью».

А це один із поглядів Тараса Шевченка на долю (уривок із комедії «Сон»):

У кожного своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає, —
Чи нема країни,
Що загарбать і з собою
Взять у домовину.
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку

Гострить ніж на брата.
А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка, підкрадеться,
Виде нещасливий
У тебе час та й запустить
Пазурі в печінки, —
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка.
А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята: «Нехай, — каже, —
Може, так і треба»
Так і треба! бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте
Та якогось раю
На тім світі благаєте?
Немає! немає!
Шкода й праці. Схаменіться
Усі на сім світі —
І царята і старчата —
Адамові діти.
І той... і той... а що ж то я?
Ось що, добрі люди:
Я гуляю, бенкетую
В неділю і в будень.
А вам нудно! жалкуєте!
Єй-богу, не чую,
І не кричить! Я свою п'ю,
А не кров людськую...».

Я дивуюся і завжди дивуюся геніальності Тараса Григоровича Шевченка. Пройшло близько 150 років, як не стало цієї людини, а його

пророчі слова відлунують сьогодні. Кожний народ, кожна країна мають, крім Господа Бога, ще й «свого Бога (ів)», яким для України є Тарас Григорович Шевченко. І тому легко можна пояснити той факт, що недоброзичливці українського народу таємно чи явно своє осине жало направляють на нього — Бога Нації. Я відчуваю таку глибинну гаму емоцій відносно Тараса Шевченка, як Фрідріх Ніцше відносно Горація: «...Нечто подобное пережил я и тогда, когда впервые прикоснулся к Горацию. И до сего дня ни один поэт еще не вызвал во мне того артистического восхищения, что сразу же пробудила во мне одна из Горациевых од. Другие языки не способны даже выразить желание того, что в этих одах достигнуто. Эта мозаика слов, где и звук, и смысл, и место каждого слова в стихе изливают мощь на все целое от начала и до конца, этот минимум объема и числа знаков, этот максимум энергии, тем самым достигнутым, — все это римское (українське — І.С.) и аристократично *par excellence*, если угодно мне верить. Вся последующая поэзия — так, что-то слишком популярное, болтливость чувства, не более...».

Спілкування з кращими «нашими братами» сприяє духовному збагаченню, спонукує до добра, справедливості, є потужним потягом до життя, і думаю, є визначальним в долі людини.

У моєму житті було немало «кумирів», які навчали мене своїм життям позбуватися сімох головних гріхів: гордість, ненаситність, нечистота (тіла й душі), ненависть, обжерливість і пиятика, гнів, лінивість. Насамперед, це тато і мама. Таке враження, що вони пам'ятали про ці гріхи і своєю поведінкою, своєю невпинною працею та відношенням до неї немов би говорили нам, своїм дітям, робіть як ми і у вас буде більше можливостей відсторонитися від вказаних гріхів. Я не пам'ятаю, щоб вони зі злобою та вираженою неприязню говорили про неблаговидні вчинки оточуючих нас людей. Вони завжди не тільки прощали їм, а й знаходили виправдання їх. Ні тато, ні мама ніколи не говорили про цілющу властивість праці та постійної любові до неї, але натхнення, яке вони постійно виражали, було кращим переконанням любих слів. Я не пам'ятаю випадку, щоб мама або тато коли-небудь виражали зверхність до своїх близьких, не зовсім близьких і малознайомих людей. Я й до сьогодні дивуюся їх повагою, повагою своєю поведінкою, до всіх оточуючих, до всього оточуючого. Коли в мене появилось багато часу для роздумів, я приходжу до висновку, що мої

мама і тато були святими. Святими без лапок цього слова. Їм були притаманні СІМ ДАРІВ СВЯТОГО ДУХА: 1. мудрість; 2. розум; 3. рада; 4. мужність; 5. знання; 6. побожність; 7. страх Божий. Вони використовували у своєму житті ПЛОДИ ДАРІВ СВЯТОГО ДУХА: 1. любов; 2. радість; 3. спокій; 4. довготерпіння; 5. добротливість; 6. милосердя; 7. віра; 8. покірливість. Вони наслідували СІМ СВЯТИХ ТАЇНСТВ: 1. хрещення; 2. миропомазання; 3. причастя; 4. сповідь; 5. священство; 6. шлюб; 7. єлеосвячення. Мама і тато знали ЧОТИРИ РЕЧІ, ПРО ЯКІ ТРЕБА ЗАВЖДИ ПАМ'ЯТАТИ: 1. смерть; 2. суд Божий; 3. вічне блаженство, — або 4. вічні муки.

І все це — незважаючи на свою власну нележку долю:

Сиділа — плакала. А жито
Шумить журбі наперекір.
О, скільки горя пережито
І скільки сліз гірких пролито
Тобою, мати, з давніх пір!
Ти розгубила нас по світу,
Життя нас вітром рознесло.
Немає нам тепер привіту,
Та і тобі нема одвіту, —
Так ніби і не було.
Тебе положили в домовину,
Тебе, вмираючу й живу.
І пісню клали солов'їну,
І кров'ю зранену калину,
Й слізьми орошену траву.
І ти поранена вставала,
І знову падала і знов:
Стікала кров'ю й не вмирала,
Дітей своїх до себе звала,
В яких твоя ще билась кров.

Кузьма Грищенко

П'ятеро дітей мої мама і тато «довели» до зрілості. Всі п'ятеро — не зганьбили себе протягом свого життя, всі п'ятеро намагалися жити достойно та з гідністю. Складні й нелегкі обставини, які спостерігалися впродовж XX століття та початку XXI століття, не змогли зламати

закладені татом і мамою підвалини життєвих основ. З нами залишилася добра

БАТЬКІВСЬКА ПЕДАГОГІКА

Давно, вже понад тридцять років, щодня зустрічаюся я з батьками. І в індивідуальних розмовах, і на занятті батьківської школи найболючішим, найпекучішим питанням, яке ставлять батьки, є питання: «Як? Як виховувати? Як знайти гармонію батьківської любові й вимогливості? Як дати дітям щастя?»

Батьківські, материнські почуття важко передати словами. Їх може збагнути тільки той, хто став батьком-матір'ю. Пам'ятаю хвилюючу подію, яка сталася в нас у школі. У молодого подружжя — вчителя і вчительки — довго не було дітей. Десять років чекали він і вона — чекали батьківського щастя і вже мало вірили, що воно загляне в їхню хатину. Та от молодий батько привіз дружину з дитям додому. Потім він, щасливий і схвилюваний, зайшов з дитиною на руках до вчительської. Хотів щось сказати і... заплакав, а, подолавши хвилювання, сказав:

— З тієї миті, як пролунав його крик, я відчув себе зовсім іншою людиною. Я тримаю в своїх руках майбутнє. Від мого серця відділилася маленька крихітка, а почуття таке, що це друге моє серце, друге єство.

Є в світі десятки, сотні професій, спеціальностей, робіт: один буде залізницю, другий зводить житловий будинок, третій вирощує хліб, четвертий лікує людей, п'ятий шиє одяг... Та є в світі найуніверсальніша — найскладніша й найблагородніша робота, єдина для всіх і водночас своєрідна і неповторна в кожній сім'ї — творення людини.

Так, це робота — найвідповідальніша і найскладніша. В ній зливається інтимне і громадське.

І в цьому злитті, на мою думку, і полягає гармонія людського щастя. Якщо ти хочеш стати неповторною особистістю, якщо ти мрієш залишити після себе глибокий слід на землі — не обов'язково бути видатним письменником чи вченим, творцем космічного корабля чи відкривачем нового елементу періодичної системи. Ти можеш утвердити себе в суспільстві, засяяти прекрасною зіркою неповторної людської індивідуальності, виховавши хороших дітей.

Пригадується одна гірка історія. Жив у нашому селі добрий чоловік, хороший, шанований в усьому районі комбайнер. За самовіддану працю нагородили чоловіка орденом. Часто портрети його вміщували газети, а

одного разу навіть біля дороги поставили щит з портретом Івана Пилиповича і написали: ось з кого треба брати приклад. Був у Івана Пилиповича син — теж Іван. Любили батько і мати єдину дитину свою, але нерозумною була їхня любов: задовольняли всі примхи Івасика. Купували все, що тільки забажала дитина (так до чотирнадцяти років називали батьки сина). А син відчував, що купається в променях батькової слави, не зазнавав ніяких труднощів, усе йому діставалося легко, — і виріс ледарем. Часто запрошували ми Івана Пилиповича до школи, та завжди батькові ніколи було: то на засіданні правління колгоспу, то в район викликали для обміну досвідом, то в сусідній колгосп поїхав перевіряти умови соціалістичного змагання. Одного разу сталося нещастя: побив Іван однокласницю свою так, що довелося лікаря викликати. Послали за Іваном Пилиповичем:

— Іди, батьку, до школи хутче, нещастя з сином.

— Яке нещастя? — стривожено запитав батько.

Розповіли, в чому справа. Батько заспокоївся і сказав: «А я думав, що з ним якесь нещастя... Ніколи мені зараз до школи йти. Іду на зліт передовиків...»

Увечері Івана Пилиповича таки вдалося запросити до школи. Вислухавши стривожену розповідь вихователя, він прийшов додому, відлупцював сина, пояснюючи причину свого гніву: «Оце, щоб мене більше до школи не викликали». А наступного дня Іван пішов у поле, взяв дві жмені грязюки і заліпив очі батьківського портрета. Зрозумів Іван Пилипович, що виховання — це тонка робота розуму й серця... зрозумів, та пізно. («Чи знаєте ви найвірогідніший спосіб зробити вашу дитину нещасною? Це — привчити її не знати ні в чому відмови». Жан-Жак Руссо. — І. С.).

Замислилось над цією життєвою історією. Повчальна вона і для того, чий син ще в колисці, і для того, хто має дочку на виданні. Хоч би яка у вас складна, відповідальна, творча робота була на виробництві, знайте, що вдома вас чекає ще відповідальніша, ще складніша, ще тонша робота — виховання людини. Скрізь вас можна замінити іншим працівником — від сторожа на тваринницькій фермі до міністра. А справжнього батька не замінить ніхто!

Людина — найвища цінність серед усіх цінностей світу. Зрозуміймо, шановні батьки, що невихована людина, моральний невіглас, недоук — це однаково, що літак випущений у політ із зіпсованими двигунами: він

загине сам і принесе загибель людям. Якщо вас запрошують до школи, ідіть, домовляйтесь на виробництві, щоб вам дали відпустку... (В. О. Сухомлинський).

Перед мною лежить п'ять об'ємних томів Василя Сухомлинського (1918-1970), тяжко пораненого в боях Великої Вітчизняної війни (його ліва рука безпомічно звисала), директора сільської Павлиської середньої школи, заслуженого учителя УРСР, члена-кореспондента АПН РРФСР, а пізніше — АПН СРСР, Героя Соціалістичного Труда... І ось що мені прийшло на думку: значно б змінилось на краще духовне і фізичне життя кожного з нас, якби кожна людина, яка може читати й не запам'ятала алфавіт, прочитувала не всі ці п'ять томів, а хоча б ті речення, що я навів, два рази кожного року протягом свого життя. А як би покращилося наше якісне «Я», якби твори Сухомлинського ми вивчали в дошкільних закладах, школах, коледжах, вузах... Та ще й полюбили їх, як китайці.

Життєві критерії Сухомлинського є кращими, з моєї точки зору, для самооцінки не тільки в повсякденному житті, але, особливо, на заході сонця... На заході сонця, коли, скажімо, я можу спокійно подивитися на своє 80-річне життя, на здобутки і втрати моїх дітей, онуків...

Творче життя Василя Олександровича переконує мене (думаю і вас, читачу) в тому, що є тільки наука нашого життя, а розподіл науки на теорію і практику є щось надумане людиною. Усе своє життя кожна людина «творить» своє життя: дуже гарно, гарно, не дуже гарно — але творить.

І в цьому нас переконав Василь Олександрович Сухомлинський — непересічна особистість, який «...сам устигав за день — і встиг за життя — стільки, що у звичайної людини це викликає здивування. Здається, він за день проживав три дні і прожив за життя три життя» (Симон Соловейчик, письменник, публіцист). «У нього не було ні безкрилої приземленості, ні безпідставного романтизму. Це була велика й безстрашна перед самим собою, але віруюча, і у вірі своїй самовіддана, душа. Віра в моральну серцевину людини поєднувалась в ньому із спопеляючим горнилом роздумів, з якими він болісно шукав виходу. Це була єдність двох начал — ствердження і заперечення, — і саме тому гранично болісна, може, навіть трагедійна, яка поєднувала в собі і страждання чесноі благородної душі, і високі устремління. Як у музиці Бетховена або Чайковського, коли в одній симфонії протидіють і все таки сполучаються, зливаються воєдино і трубні звуки безпощадної долі, і

тонкі до ніжності порухи душі, і біль, і любов, і надія, палке передчуття прийдешньої Радості» (Григорій Мединський. Письменник).

Талант Василя Сухомлинського неперевершений, а його надбання використовує весь світ. «...Нещодавно в Китаї (місто Хуаші) за 11 місяців побудували школу, що носить ім'я Сухомлинського. Проектанти задумали цю школу як «школу радості», про яку мріяв і яку творив усе своє життя Василь Олександрович. Школа складається з багатьох світлих просторих корпусів, і навчається в ній п'ять тисяч учнів. У школі є музей Сухомлинського, пам'ятник йому педагоги дотримуються принципів гуманістичного виховання. Впроваджуються чотири знамениті культу Сухомлинського: культ батьківщини, культ матері, культ рідного слова, культ книги. Студенти, які проходять практику в цій школі, складають обов'язковий залік за книгою Сухомлинського «Сто порад учителям»... (Григорій Клочек. «Дзеркало тижня», 13 вересня 2008). Мені подумалося: як би було добре, щоб ті, хто займається «оболонізацією» нашої вищої школи, пам'ятали про незбагненні досягнення Василя Сухомлинського. Китайці порівнюють Сухомлинського з Конфуцієм, ми ледь-ледь його пам'ятаємо. Господи, що ти з нами робиш? А правильніше — що ми самі з собою робимо? Частково ми знаходимо відповідь у вірші

ЗАПИС У КНИЗІ ВРАЖЕНЬ

Я не знайшов тут тих,
кому імення — люди,
хто хлюпав із життя
із серця чистоту,
хто з світу обскрібав,
немов луску, огуду,
прожектором думок
розгонив темноту.
Я зустрічаю їх
щодня у праці й поті —
вони ідуть ламать
віджиле і старе,
вони живуть в просторій,

земній своїй роботі,
і смерть минає їх —
вона їх не бере.
Ніякі хробаки
не можуть розточити
ні мислі, ні діла,
ні мрії щирий злет —
краса їх душ
стає красою світу,
обличчям міст,
материків,
планет.

Василь Симоненко

Отже, вплив мами і тата на поведінку свого чада, на його долю є визначним. І досягнення та втрати своїх «нащадків» — це продукт загальний: батьків і дітей.

Вікторія з мамою та братиком. Вони зібралися на весілля до близьких знайомих. Вікторія дуже просила, щоб її наряд був схожим з таким у нареченої. Як кожна дитина, вона гостро відчуває та сприймає все «вперше»... Вперше вона прямувала на весілля. Казковість цієї події, якої вона була, залишиться (хотів написати — на все життя) до початку її замужнього життя. Потім буде проза... А може, й ні!?

Сьогодні внучка вперше почула, що любов може бути не тільки між нею та мамою, між нею та братиком, між нею..., а й між людьми «чужими» один одному. Між нареченою і женихом.

Ось

**Про вічне устами малечі
(Маріанна ГОНЧАРОВА. «Дзеркало тижня» від 30. 08. 2008)**

Кохання, кохання... Що воно є... Яке воно має бути...

Романтично налаштовані дівчата вважають, що кохання — це бігати берегом моря й реготати як віліса. Інші, за класичним

прикладом, притискаючи до пишних бюстів букетики, грають очима: «на ніс, у куток, на предмет...». А ще інші все виглядають свого принца на білому коні...

А ось викладач одного з вузів культуролог Кучка вимагав запам'ятати таку дефініцію: «Кохання — це морально-естетичне почуття, виражене в безкорисливому прагненні об'єкта однієї статі до об'єкта іншої».

А хто знає, чим є насправді кохання? Всім відомо тільки те, що від нього бувають діти. От у них і питаємо. Врешті-решт недарма кажуть, що вустами малечі промовляє істина.

Максим, 5 років: «Кохання існує тому, що існують дівчата. Вони завжди щось вигадують. Всіляких Барбі, всіляке вбрання. От і кохання вигадали, щоб їм подарунки дарували».

Настя, 5 років: «Я б хотіла покохати принца, щоб він був у короні, щоб не бився і був у чистих штаних».

Маринка, 5 років: «А Вадимко сказав, що я в цьому вбранні, як принцеса... Я тепер завжди в цьому платті приходжу, щоб Вадимові подобатися... Закохався, дуренький...»

Ілля, 5 років: «Я одружуся з мамою або бабусею. Не хочу з чужою тіткою одружуватися! А маму і бабусю я люблю. Вони мені рідні».

Антон, 5 років: «Моя мама на мене так довго-довго дивиться, зітхає і мовчить. Я розумію, що вона мене любить. Це кохання».

Мишко, 5 років (заходиться від сміху): «Хі-хі!!! Хі-хі... Коли цілуються!!! Хі-хі-хі!!!»

Ганнуса, 6 років: «Мама мене бере на ручки і пригортає так лагідно, що мені аж плакати хочеться. Це кохання?»

Еля, 5 років: «Любов — коли мама і тато мають дуже багато дітей. У нас немає стільки грошей, тому в нас мало дітей. Тільки я. Але ми й так любимо один одного. У мене є іграшка, котик, я його дуже люблю. Знаєш, яка в нього чудова ВНУТРЬ?! Подивись, його можна РОЗКУПІНАТЬ».

Леся, 5 років (дуже впевнено): «Погані злобливі люди теж можуть любити. А хороші ще більше можуть любити. Всякі люди можуть любити. І навіть учителі. І солдати. І людина-павук...»

Рома, 5 років: «Моя бабуся дуже любить нашого котика Руфуса. Вона навіть за нього мишей ловить. А Руфус лежить на дивані, прикрашає бабусине життя. Ось така любов!»

Костя, 6 років: «Моїй мамі погано, її нудить, а тато радіє і каже: «Я тебе люблю». А мені каже, що в нас скоро буде маленький братик. І я його любитиму й калататиму йому всілякими забавками».

Леся, 8 років: «Казати «я тебе люблю» можна тільки на весіллі. Або за день до весілля. А раніше не можна. І тільки аж після школи. А спочатку треба знайомитися, ходити на гойдалки або в кафе. Можна гуляти на площі, їсти морозиво і не палити цигарок. Дівчина не захоче казати хлопцеві «я тебе люблю», якщо від нього тхне пивом і цигарками. Тьху!»

Андрій, 11 років: «Любов — це коли мама і тато разом готують деруни на вечерю. А я мию посуд, і ми всі сміємося».

Оля, 11 років: «Мій прадід ревнує мою прабабусю, коли її хтось запрошує танцювати. Це любов».

Сашко, 11 років: «А я так любив своє котеня — особливо, коли воно хворіло, — що мені стискалося горло... Маленьке, сіре, тихе як мишка. Воно померло, а я його досі люблю. Любов — це коли дуже жалієш когось, хто маленький і слабкий».

Яна, 15 років: «Любов — це коли через два роки ти приїжджаєш, тобто повертаєшся додому, а собака Дона впізнає тебе й радіє, підстрибує, лиже тобі обличчя...»

Сашко, 15 років: «Це коли ти прибігаєш рано-вранці до школи, а в гардеробі вже висить знайома тобі маленька шоколадного кольору курточка. Одна. Бо ще рано... Її курточка. І в тебе від щастя колотиться серце, коли ти бачиш цю курточку... Не знаю, як сказати...»

Оленка, 18 років: «Любов — це не слова. Це вчинки».

Ось так... А ви кажете, принц... На білому коні... Ну-ну... Чекайте-чекайте... Хтось, як бачите, знає краще... Істина — вона ж поруч.

А це вже запитання і відповіді моєї п'ятирічної внучки Віки щодо цієї нез'ясованої проблеми. Віка до мами: «Скільки кілометрів ти мене любиш?» А на запитання «Що таке любов?» відповідає: «Це коли цілуються в губи». «А любов мами?» — «Це коли цілують у ніс».

Любов мами... Любов до мами...

НЕНЮ, ГОЛУБКА МОЯ СИЗОКРИЛА

Морем безмежним на хвилях у казку
Яхта дитинства моя поплила.

Знову я згадую мамину ласку
І рушничок, що на щастя дала.
Неню, голубка моя сизокрила,
Спрагу тамую з твого джерела.
Ти мене правду любити навчила,
Вивела в люди, хоч бідно жила.
Богом була ти мені й оборонцем,
З радістю шлях осявала в життя.
Ти мені й досі, як вранішнє сонце,
Світиш незгасно на хвилях буття.
Ти — моя радість і ти — моя смуга,
Ніжність бентежна, вродливість ясна.
Мамо, голубка моя незабута,
Ти — моє щастя і вічна весна!

Федір Петров

Переходжу до продовження своєї думки «опісля» кохання. Значний вплив на кожну людину, його долю, інколи непомітний, справляють оточуючі люди. Нам притаманне більше запам'ятовувати (це моє особисте переконання) позитивний приклад близьких, з якими ми проживаємо, працюємо, спілкуємося. Я навів би десятки, а може, й сотні людей, які помітно впливали на мою поведінку в майбутньому. Але напишу лише про декількох. Так, мій двоюрідний брат Гнат Шульга (по мамі), старший за мене десь на 30 років, закарбувався в моїй пам'яті як людина, яка:

1. Безкорисливо допомагала вижити своїм родичам, в тому числі, і нашій сім'ї в 1932–1933 роках, роках голодомору. Він проживав у Росії і всім, хто до нього приїздив надавав продуктову допомогу, відриваючи від свого небагатого бюджету. Гнат Федорович знав як було трудно добратися до нього. Адже селянин-українець без паспорта міг виїхати з України в Росію лише нелегально (товарними потягами, заховавшись у вугіль, пісок, каміння... або на покриттях коліс під вагоном). Відомо, що: «...З січня 1933 року (офіційно — І. С.) лише селянам України і Кубані заборонявся виїзд до сусідніх областей Росії і Білорусії «в пошуках хліба». На їхніх кордонах було встановлено режим блокади, дотримання якого забезпечували підрозділи ГПУ та міліції. Аби унеможливити втечу від голодної смерті, війська не допускали голодуючих українських селян

у райони, прилеглі до кордону з Румунією і Польщею. Поряд із нормативними актами, за допомогою яких здійснювалась організація штучного голоду на всій території СРСР, існувала ціла низка специфічно «українських», а точніше — антиукраїнських постанов, інструкцій, директив тощо...» (Володимир Василенко, доктор юридичних наук, професор. Стаття: «Голодомор 1932–1933 років в Україні: правова оцінка». Газета «Дзеркало тижня» від 18. 10. 20008). Як можна таке забути!

2. Пізніше він переїхав на Україні, проживав у нашому районі (Тростянці), і я багато років з ним спілкувався. Ми були не тільки двоюрідними братами, а й товаришували. Він був завжди веселий, наповнений «до країв» оптимізмом, сприймав усі події навколишнього світу лише «в розових» кольорах. Гнат Федорович надзвичайно любив природу, людей, спілкування, був відкритий для близьких і не дуже близьких. Він не тільки ділився та радився зі мною з різноманітних питань, а й дуже швидко викликав таку ж відкритість і з мого боку. Він часто приходить мені на пам'ять, і лише в добрих, гарних силуетах. І завжди в таких випадках мене огортає жаль за ним та сум з приводу того, що я мало віддячив йому за все добро, яке він зробив для нашої сім'ї, для мене особисто. У моїй повсякденній поведінці залишились промені його добра.

3. Жодного разу я не почув від нього лихого слова про когось, про конкретну людину. Я навіть не впевнений, що в нього були недоброзичливці. І це — незважаючи на те, що клопи завжди були поруч, особливо в сьогодні.

КЛОП

1

Некий клоп залез на пятак
И, словно банкир, похвалялся так:
«Если денег ты нажил много,
Всюду открыта тебе дорога.
С деньгами красив ты, с деньгами знатен,
Женщинам наимилейшим приятен.
Дамы бледнеют и дрожат,
Едва учуют мой аромат.
С самой королевой я спал, бывало,
Забравшись ночью к ней под одеяло,

На жарких перинах она металась
И беспрестанно всю ночь чесалась».

Веселый чиж, услышав эту речь,
Решил похвальбу клопа пресечь:
В негодование свой клюв отточив,
Насмешливый он просвистал мотив.

Но подлый клоп, испуская смрад,
Чижу отомстил на клопиный лад:
«Жертвой его насмешек стал я
За то, что денег не дал ему я!»
Ну а мораль? Ее от вас
Пока благоразумно скрою.
Ведь сплочены между собою
Богатые клопы сейчас.
Задами подмяв под себя чистоган,
Победно колотят они в барабан.

II

Семейства клопов — куда не взгляни —
Священный союз составляют они.
Также немало клопиных альянсов
Среди сочинителей скверных романсов
(Которые столь бездарны и серы,
Что не идут как часы Шлезингера).
Тут и свой Моцарт есть — клоп-эстет,
Ведущий особым клопиным манером
С увенчанным лаврами Мейербером
Интрижку в течение многих лет.
А с насекомых много ль возьмешь?
Рецензии пишет газетная вошь —
Елозит, врет, да и тиснет статейку,
И до смерти рада, урвав копейку,
Притом меланхолии полон взгляд.
Публика верит из сострадания:
Уж больно обиженные создания,
И вечно сердечки у них болят.
Тут стерпишь, пожалуй, любой наклеп.
Молчи, не противься — ведь это же клоп.
Его бы, конечно, можно под ноготь,

Да, право, лучше не трогать.
А то попробуй такого тронь —
На целый свет подымется вонь!
Вот отчего до другого раза
Я отложу толкованье рассказа.

Генрих Гейне

У мене немає віри в те, що хто-небудь може бути незалежним, як про це кожний час, кожний день «трубить труба». Та ще й твердить: немає нічого кращого, як бути незалежним. Мені становиться страшно навіть уявити, що людина може бути незалежною від близьких, не зовсім близьких і не близьких та ПРИРОДИ. Це означає, з мого погляду, що таку людину необхідно поселити одну в невідомому мені просторі. Щастя людини — це постійне спілкування з собі подобними, з красою ПРИРОДИ, відчувати це спілкування та реагувати на нього різнобарвними життєвими проявами. І все це впливає на мене (тебе) непомітно чи помітно, постійно, щосекунди, кожен миттєвість. Навіть дрібниці, а можливо дрібниці особливо: «Я розповідаю нібито про абищиці, про дрібниці, про маленьких людей, але ці дрібниці мали для мене величезне значення. Я на них виховувався. Адже ми всі виховуємось дрібницями. Те, чого вчать нас Шекспіри, Толсті, генії світу, навіть на розум наш неміцно лягає, а дрібниці життя, як пил в оксамит, проникають у серце, часом отруюючи його, а часом облагороджуючи» (Ф. І. Шаляпін. Сторінки з мого життя (1926). Тільки цим можна пояснити особистість кожної людини, тільки цим можна пояснити, що людина не залишається такою, якою була вчора, позавчора...

Всякому городу нрав и права;
Всяка имеет свой ум голова;
Всякому сердцу своя есть любовь,
Всякому горлу свой есть вкус каков,
А мне одна только в свете дума,
А мне одно только не идет с ума...

Г. Сковорода

(уринок із «Саду божественных песней»)

Як багато людей, які «виходять» на пенсію, зазнають різкого життєвого пригнічення. Чому? Тому, що різко обриваються «живі» зв'язки, які їх поєднували з колективом (людьми), з трудовим творчим

процесом, з «рефлексом» кудись поспішати, на щось сподіватись... «...Нічого немає у світі дорожчого від уз, що єднають людину з людиною (А. де Сент-Екзюпері).

Все змінюється, і змінюється постійно. Я не можу стверджувати, що моя бабуся (дружина), з якою я спілкуюсь цілодобово, сьогодні така ж як і вчора, вранці сьогодні, як і вчора вранці... Тільки цим я пояснюю ту дійсність, що ми не набридаємо один одному. Кожний ранок, кожний день, вечір я знаходжу все нові й нові прояви взаємної любові між мною і моїм Яриком. Вчора я бачив три суцвіття рожевих жоржин, сьогодні їх сім, вчора вони дивилися на мене з подивом, сьогодні з певністю, що ми давно знайомі. А хризантеми? Червоні, жовті, світло-жовті, світло-розові... Кожний ранок я з ними спілкуюся і кожного разу знаходжу щось нове, чого не було вчора... Чепурні листочки смородини, порічок, малини, вишні, горіха, яблунь, груш... з «болем» кожного дня покидають «своє тіло» та падають на землю. А до цього вони змінюють поступово свій колір від яскраво-зелених до жовтих, жовто-оранжевих та іноді до темно-коричневих. Вони не відразу, а поступово прощаються із світлом, з різноманітними проявами ПРИРОДИ, з життям. Найбільш боляче восени закінчують своє життя квіти троянди: вони до останнього дня (до морозу) викидають пуп'янки, яким не судилося розквітнути... А грона винограду? Я навіть відчуваю їх скорботу через недостатність сонячних променів, які сприяють їх досягнанню. Вони благають навколишній світ продовжити осінь, продовжити тепло, адже їм дуже хочеться бути зрілими, щоб приносити повну насолоду людині...

Все в ПРИРОДІ — живе і не живе — від когось, від чогось постійно залежить. І в цьому — зміст і привабливість, чарівність і утіха життя.

Правда й те, що людина намагається зробити недоторканим своє внутрішнє життя, про що писав М. Г. Чернишевський у романі «Що робити» (1863): «Між нерозвиненими людьми мало шанується недоторканість внутрішнього життя. Кожен з родини, особливо з старших, без церемонії суне лапу до вашого інтимного життя. Річ не в тому, що цим порушуються наші таємниці: таємниці — більш або менш великі коштовності, їх не забуваєш ховати, пильнувати; та й в не кожному є вони, багатьом і ховати нічого від близьких. Але кожному хочеться, щоб у його внутрішньому житті був куточок, куди ніхто не залазив би, як кожному хочеться мати свою кімнату».

Але. Але, незважаючи ні на що, на нас, на нашу долю діє не тільки сьогодні, а й минуле, «духи минулого»: «Люди самі роблять свою історію, але вони роблять її не так, як їм спаде на думку, при обставинах, що їх не самі вони вибрали, а що безпосередньо вже є, дані їм і перейшли від минулого. Традиції всіх мертвих поколінь тяжіють, як кошмар, над умами живих. І якраз тоді, коли люди нібито тільки тим і зайняті, що переробляють себе та навколишній світ і створюють щось ще небувале, якраз в такі епохи революційних криз вони боязко вдаються до заклинань, викликаючи собі на допомогу духів минулого, запозичаючи в них імена, бойові лозунги, костюми, щоб у цьому, освяченому давниною вбранні, цією запозиченою мовою розігравати нову сцену всесвітньої історії» (Вісімнадцяте брюмера Луї Бонапарта. 1851–1852). Читаєш «великих» і дивиєшся — начебто вони живуть в сьогодні. А дія нинішніх політиків — це частіше копія дій мертвих. Хоча вони часто-густо від них відхрещуються.

Я намагаюся протягом усіх своїх спогадів нікого не судити (мабуть, це мені не завжди вдається), а тільки розповісти про себе, про своє бачення різноманіття «людини». А тому

НЕ СУДИТЕ...

Пламя лампадки тускло освіщало учасників вечери.

Учитель зачем-то повторив ученикам то, що вони от Него слухали много раз ранее:

«Не судите, да не судимы будете. Ибо каким судом судите, таким будете судимы; и какою мерою мерите, такою и вам будут мерить.

И что ты смотришь на сучок в брата твоего, а бревно в твоём глазе не чувствуешь?

Или, как скажешь брату твоему: «дай, я выну сучок из глаза твоего», а вот, в твоём глазе бревно?

Лицемер! Вынь прежде бревно из твоего глаза, и тогда увидишь, как вынуть сучок из глаза брата твоего» (Евангелие от Матфея 7:1–5).

На жаль, ми всі, в більшій чи меншій мірі, не помічаємо колоди у своєму оці, а помічаємо тріску — в чужому. З моєї точки зору — це найбільша перепона для доброзичливого спілкування людини з людиною, суспільних утворень, націй, держав... Що ж робити? Монахиня Чину св. Василя Великого с. Серафима Сало бачить такий

НАШ ВИХІД

Як глянемо на наш народ український,
згадаємо історію його,
то вдумаймось: чи ми не є подібні
у багатьом до Ізраїля того?

Чи то не за гріхи народ карався
століття довгі під чужим ярмом,
терпів усякі біди і негоди,
а все ж таки і нині він — народ.

І ми тепер, немов з Єгипту вийшли,
на волі опинилися нараз,
та як Ізраїль, ми невдячні Богу,
не щадимо нарікань і образ.

Як ті в пустині, часто ми сьогодні
спогадуємо давні ті часи,
за «м'ясом і цибулею» шкодуєм
та на когось вину складаєм ми.

А забуваєм, що у всьому тому
причина дійсна — у страшних гріхах,
що так вони численні у народі,
а може, і в його провідниках.

О, як же нам таких мужів потрібно,
щоби людей на добрий шлях вели,
та як Мойсей, безкорисно і вірно
народу-краю віддалились вони.

Потрібно їх і в Церкві, і в державі,
в освіті, школі, в урядах, судах,
щоб лад і спокій завели в народі,
достаток-працю в селах і містах.

Щоб наш народ щасливо і вільно
для свого краю блага здобував,
не гнув хребта свого на заробітках,
чужим панам за гріш не слугував.

І не шукав собі богів бездушних,
з майна-грошей кумирів не робив,

єдиному Творцю і Богу своєму
в любові-правді щиро він служив.

Та щоб народ по тій життя дорозі
у світлий край — до Неба прямував,
пошли нам, Боже, тих мужів великих,
як в давнину Мойсея Ти послав.

Вище я навіть свої роздуми щодо впливу на мою долю найближчих і близьких людей. А тепер про вплив людський «чужих». «Мій» ректор Харківського медичного інституту Іларіон Пилипович Кононенко справив на мене особливо глибоке враження при моїй першій зустрічі з ним. А це було так. Я хлопець із села, який три роки також працював у селі, без всяких перепон, після вступних іспитів (ще не студент) за своїм бажанням, без всяких перепон потрапляю в розкішний кабінет (в такому ще не був ніколи) ректора (на той час я ще не бачив подібного кабінету). Іларіон Пилипович мене привітливо зустрічає, посміхається та говорить: «Що тобі, синок, треба?» Гуртожиток. «Добре, ти будеш мати його. Все чи ще є якесь прохання?» — Дуже дякую, — сказав я, й окрилений подався на залізничний вокзал. Під впливом цієї зустрічі з великою для мене людиною я довгий час був в значному піднесенні. Друга зустріч з ректором відбулася, коли я був на п'ятому курсі і, коли був головою секції науково-практичної студентської конференції. Цю секцію курував Іларіон Пилипович. Після конференції І. П. запропонував підвезти мене на своїй машині до гуртожитку. Я й до цього часу пишаюся цим випадком: уявляєте — ректор на своїй службовій «Волзі» доставляє студента до дверей гуртожитку по вулиці Островського 14. Чудеса в решеті. Казка. І, нарешті, кінець навчання. Розподіл. На ньому ректор виконує всі мої побажання щодо направлення на роботу. Більш того, він запропонував мені залишитися в інституті, в аспірантурі. Я думаю, що ви, читачу, погодитесь щодо безумовного впливу таких стосунків між студентом і ректором на мою поведінку, а відтак і на долю, протягом усього життя. Я не пам'ятаю випадку, щоб я, будучи керівником, відказав кому б то не було в прийомі в той же день чи час. У моєму лексиконі не було такого вислову: «запишіться в секретаря та приходьте в прийомний день». Мені навіть неодноразово робили зауваження різні комісії, щодо відсутності записів прийому студентів і працівників вузу.

Таке дотичне спілкування з Іларіоном Пилиповичем Кононенко наводить мене на думку: «Хіба життя кожної людини не таке ж цінне, як

життя цілого покоління? Адже кожна окрема людина — цілий світ, який народжується й помирає разом з нею, під кожним надмогильним каменем лежить історія цілого світу» (Генріх Гейне). У моїй уяві Іларіон Пилипович назавжди залишився людиною, яка «роздавала»:

Кипарис — краса Едему, щедрість — владарів оздоба.
Перед щедрим тихнуть чвари, поникає ворохоба.
Їсти й пити — в цьому користь; бути скнарим — непогода.
Що сховав — згубив навіки, що роздав — твоє до гроба.

Шота Руставелі

І знову спогади студентських років. Закінчив четвертий курс і проходжу 2-х місячну практику у своєму рідному Тростянецькому районі, у центральній районній лікарні. Через місяць отримую телеграму — терміново прибути в медичний інститут. Хвилююся, що могло статися? Ніяких гріхів за собою не мав. Приїжджаю. О, диво! Мені вручають путівку в санаторій на Миргородський курорт. Термін її — із завтрашнього дня. Я приємно розгублений, сльози навертаються на мої очі. Чотири місяці тому я переніс кровотечу, як ускладнення виразкової хвороби дванадцятипалої кишки. З цього приводу я нікому не скаржився, тим більше не просив путівку в санаторій. І ось така турбота, піклування про мене, моє здоров'я. Я розумію, що це дар Божий. Але за ним стоять і живі люди. Я не знаю їх. Але думаю тоді і сьогодні, що це комсомольські вожаки мого вузу: секретар комсомольського бюро факультету Коля Коренев (нині директор Харківського НДІ охорони здоров'я дітей і підлітків, професор, доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки) та секретар комітету комсомолу також мого вузу Анатолій Циганенко (нині професор, доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки, багаторічний проректор і ректор Харківського медичного національного університету...). Ця подія, я думаю, була якщо не визначальною, то важливою в моєму житті. Безумовно, вона вплинула й на мою долю, на мою поведінку. І, дійсно: «В огні, що оживляє юність, гартується характер людини. Ось чому не слід ні гасити цього вогню, ні боятися його, ні дивитись на нього як на щось небезпечне для суспільства, ні обмежувати його вільного горіння, а тільки дбати про те, щоб матеріал, який в цей час впливається в душу юнака, був доброї якості» (К. Д. Ушинський).

Моя особлива повага до цих двох названих вище «комсомольських вожаків» залишилася на все моє життя. І це — незважаючи на те, що:

ЗА МРІЯМИ, ЗА ВЕСНАМИ

Слова Вадима Крищенка. Музика О. Зуєва.

За обрії відлунило, (2)
Незчулося, коли
Мої літа на човнику (2)
Вже в осінь заплили.
Хитає хвиля човника, (2)
І рвуть його вітри
Між берегами радості (2)
І тихої жури.

Приспів:

Біжать літа, спішать літа — зупину їм нема,
Зову — не озиваються, не вернуться назад.
За мріями, за веснами, за барвами небесними
Встеляє стежку юності багрянний листопад.

Гойдала нас, голубила (2)
Квітнева течія.
До мене посміхалася (2)
Твоїх очей зоря.
Куди воно поділося, (2)
Відмаяло куди,
Немов листок прив'ялений (2)
На гойдалці води?

Приспів.

До райдужної пам'яті (2)
Пливить, мої літа,
Не бійтеся, що в осені (2)
Усмішка вже не та.
Нехай вас не засмучує (2)
Туманів каламуть.
Одного тільки бійтеся — (2)
Все, що було, забуть.

Приспів

Неможливо забути численні вітри свого життя, численні струмочки, теплі, світлі промінчики сонця, його схід і захід, дощ «добрий» і «буйний», білі привабливі сніги та бурхливі хуртовини..., а не тільки юність та й дитинство. Дитинство. Я чомусь переконаний, що дитинство буває тільки добрим, привабливим, «запашним» та вічним... Моє дитинство сторонній, холодний спостерігач міг би назвати важким, нещасливим... (голодомор, війна...). У мене про дитинство тільки чудові спогади (всі негаразди моя свідомість різко пригнічує): зелена левада та спокійний струмочок, який протікає через неї; схилені та зажурені верби над струмочком; червона калина; направо і наліво, спереду і позаду суцільні сузір'я білого, біло-рожевого цвітіння вишень, черемухи, слив, яблунь, груш...; вишуканий запах всього, що мене оточує, особливо це стосується чебрецю. З останнім у мене тісно пов'язані: своя Зоряка (корова), за якою я спостерігав на пасовищі впродовж багатьох років, яри, вкриті травами, а на сонячних схилах — чебрецем. А неосяжні поля пшениці, жита, ячменю, проса, з самотніми волошками серед них, у мене завжди викликали хвилювання нескінченності життя, його привітності, краси, добра... Довгоочікувані Великі святкові дні — Пасха, Різдво... Метушня перед ними, сім'я за столом, надзвичайно піднесений настрій, який може бути лише у дитинстві...

К. Д. Ушинський так пояснює стан «моєї» дитячої душі: «Але дитина, якщо можна так висловитись, мислить формами, барвами, звуками, відчуттями взагалі, і той даремно і шкідливо силував би дитячу природу, хто захотів би примусити її мислити інакше».

А як приємно сьогодні пригадати свою фізичну невтомність та насолоду, яку вона приносить: санки, ковзани, лижі, плавання в річці, хто кого обгонить, постійне виконання завдань тата і мами по господарству... І все бігом. Я не можу пригадати, щоб я коли-небудь відпочивав. Пригадую себе в дитинстві, спостерігаю за онуками, раніше дітьми, і переконуюсь, що для дітей є незрозумілим слово «відпочинок». Чому? Тому що: «Дитина з природи не має душевних лінощів, що ми легко помітимо, спостерігаючи, як вона любить діяльність взагалі, що могло б бути ще пояснено виробленням великої кількості фізичних сил, але вона любить самотійність діяльності. Вона все хоче робити сама» (К. Д. Ушинський). Ось чому для мене так важливий і сьогодні

ВОГНИК ДИТИНСТВА

Зелений гай шумить про щось таємно,
Пташки пісні співають граючись,
І вітер гонить хмари невідривно,
Автомобілі швидко мчать кудись
(у моєму випадку — коні, корови, вівці...).

Понад річками веселіють хати,
Красується садочками село,
Тут мої роки стали пролітати,
Отут моє дитинство і жило.

Отут воно збирало різні квіти
(я й сьогодні риштую вінки з квітів своїм онукам — І. С.),
Співало собі весело пісень.

І маминою ласкою зігріте,
З усмішкою стрічало новий день.

Світ був такий великий і чудовий,
Від нього ніжно дихало теплом.
Яскравий, радісний і кольоровий,
Весь сповнений любов'ю і добром.

Свого дитинства світ я не забуду,
Я не забуду ніжних вечорів,
В дитинство поринати завжди буду,
Хоч його вогник швидко відгорів.

*Ольга Зьомко (с. Іванків,
Борщівського району, Тернопільської
області. Газета «Свобода», 20
серпня 2008)*

Настільки чисельні впливи оточуючого світу на людину, що їх перерахувати неможливо. Я також не можу цього зробити відносно себе. Але наводжу тільки деякі знакові події, з моєї точки зору.

Я вже писав про незбагненну за своєю сутністю зустріч, яку мені, випускнику вузу, виявило керівництво курортами. Але крім цього, керівник цього відомства, Федотів (як погано, що я вже не пам'ятаю його ім'я та по-батькові!), був для мене взірцем умілого організатора охорони здоров'я протягом усього мого життєвого шляху. Чому? Тому що:

а) Він завжди виказував велику повагу до «людини». Приклад цього — організація зустрічі та надання необхідних умов для випускників вузу (нас з дружиною), постійна підтримка в усіх починаннях (для мене особливо важливою була його підтримка в наукових пошуках, без жодних зазіхань на мою самостійність), особистий позитивний вплив на долю підлеглого (щодо мене: заохочував та підтримував матеріально всі мої побажання щодо підвищення кваліфікації — участь у конференціях, семінарах, курсах, знайомство з організацією лікувальної справи всіх дитячих санаторіїв на питних курортах...). Це за його пильним, дбайливим та чуйним наглядом я «зростав», як на дріжджах: ординатор, завідувач відділенням, головний лікар...

б) Пан Федотів очолював управління на території, де тепер працює п'ять курортних об'єднань (Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька області). Кількість його управлінського штату була, десь, в десять раз менша, ніж сьогодні одного Трускавецького курортного об'єднання. Але у нього було достатньо часу, щоб знати «все». У перші місяці свого перебування на посаді головного лікаря він неодноразово мені доброзичливо підказував можливості покращання роботи дитячого санаторія. Нам передають старе приміщення школи, необхідно його капітально відремонтувати... Іду до свого начальника та прошу виділити труби для централізованого опалення. Він посміхається... та й каже: «Добре, ми їх вам виділимо, якщо ви їх не знайдете в себе на горищі харчоблоку». Повертаюсь у санаторій, забираюсь на горище і з великим здивуванням нахожу там необхідні труби. Чудеса в решеті. Я, головний лікар, не знав, що в моєму розпорядженні є, а він, який керує десятками, а може, й сотнями подібних установ, знає. Або. Проводить нараду з головними лікарями санаторіїв міський голова. «Криє» нас направо й наліво. У цей час заходить Федотів і з порогу звертається до міського голови: «Чого це ти розкукурикався? Я говорив і ще раз повторюю, що кричати можеш на мене, а не на моїх підлеглих. Усі їх недоліки — це мої недоліки». Ми ж і сьогодні бачимо зворотнє: від Президента до самого «маленького начальника» — перекладання «своїх» гріхів на підлеглих. А його приймальні години? Головні лікарі в любий час, незалежно від того, хто в нього був і чим він займався, мали право завітати до нього без доповіді секретарки. Щодо приймання відвідувачів, то тут Федотів був і

залишився неперевершеним. Подібного я не бачив. Скажімо, на десяту годину накопичується велика кількість людей в приймальні. І враз, як в театрі, стінка між секретаркою і начальником розсувається. Кабінет і приймальня стають одним приміщенням. Відвідувачі, на здивування собі, опиняються в кабінеті начальника. Таким чином, прийом проводиться прозоро (не на словах), зрозуміло і доступною мовою. Його відвідувачі — це переважно прохачі щодо виділення для них путівок в санаторій чи курсівок (в той час вони були в неабиякому дефіциті). Телефонне право, рекомендовані листи в цих умовах не діють.

в) Сам особисто Федотів не займався лікуванням хворих. Але підвищення кваліфікації лікаря, його підлеглого, було на першому плані. Йому доповідали про плани конференцій, семінарів... в країні і він особисто слідував, щоб уролог відвідував урологічні зібрання, гастронолог — гастрологічні, ендокринолог — ендокринологічні... Зрозуміло, що відрядження завжди сплачувались. Як це не дивно покажеться, але він знав рівень кваліфікації кожного лікаря.

Сьогодні, як ніколи ми говоримо, говоримо, говоримо... Про реформи в охороні здоров'я, про необхідність «взяти все» у Заходу, відкрито призиваємо до «мавпуванні» в усьому. З приводу останнього в мене залишилась у пам'яті нарада-конференція у Львові в перші роки нашої незалежності з приводу сімейної медицини. «Ми» розпиналися, що сімейній медицині немає альтернативи («ми» — це ті, хто не мав уяви про сімейну медицину, ніколи в цій галузі не працював), що ми повинні наслідувати американські зразки... Двічі американські лікарі не витримували (у них не прийнято втручатись у виступ) та переривали доповідачів вигуками: «Просимо не брати прикладу з американської медицини! Вона погана. Робіть свою». Цих зауважень наші чиновники від медицини не чують й сьогодні.

І я маю нагоду від імені Федотіва звернутися до читача зі словами Степана Руданського

ПРЕСЛІВ'Я

Не відкинь, не відцурайся,
Милая родину,
Моїх думок незавидних
Тихою годиною.

Хоч смутнії тії думи,
Но мої лиш власні,
А від тебе най втікають
Случаї нещасні.
Будь щаслива і за мене
Нагадай порою,
А я завше в мислях буду
Видітись з тобою.

Кожний з нас — у постійному спілкуванні. Навіть уві сні ми не знаходимо повного спокою. Наше сприйняття цього спілкування з БОГОМ, ПРИРОДОЮ, ЛЮДИНОЮ та реакція на нього є індивідуальним, що зрозуміло пояснює

БОЖЕСТВЕННИЙ СІЯЧ

Одного дня вийшов Ісус Христос над Генезаретське озеро, сів на березі і почав навчати. Коли ж довкруги Нього зібралось багато народу, увійшов в човен і звідти повчав. Тоді, між іншим, оповів народіві таку притчу.

Вийшов сіяч на поле сіяти. І як сіяв одне зерно впало при дорозі. Там його потоптали, а птиці відтак визбирали. Друге впало на каменисте місце, де було мало землі. І хоч, вправді, зараз зійшло, та коли пригріло сонце, усохло, бо не мало глибокої землі. Інше насіння впало між терня і виросло, але не принесло плоду, бо терня приглушила його. А деякі зерна впали на добру землю і видали плід, одне в сотерн, друге в шістдесятеро, а третє в тридцятєро. «Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає», — закінчив притчу Ісус та на прохання учнів пояснив її ось так:

Насіння — це Боже слово, Божя наука. А ґрунт, або земля, на яку паде насіння, — це людські душі. Одні люди приймають Божу науку дуже поверхнево до серця і в часі спокуси зовсім її не придержуються. Тому й легкодушно грішать. Інші люди приймають цю Божу науку глибоко до серця і творять добрі діла Богові на славу, а собі на спасіння (Матей 13, 1-23).

Як би ми не хотіли у своїй поведінці кого-небудь скопіювати, нам це не вдасться. Обов'язково на наші дії накладається наше особисте індивідуальне. Адже два талановиті артисти ніколи не зможуть повторити один одного. В цьому «краса» людська. І тим не менше, кожна людина може сказати, що на її поведінку, і навіть долю, значний вплив мав чи

мала якась конкретна людина, дія іншої людини. Про це я пишу, про це я переконую читача, і така позитивна (на жаль буває і негативна) взаємодія один на одного заслуговує на повагу, повагу, а не тільки на увагу.

От, скажімо, деякі особливості поведінки директора П'ятигорського НДІ курортології і фізіотерапії професора Смирнова-Каменського Євгена Арсент'євича, з яким мені довелося працювати в 60-х роках минулого століття: а) Проходить засідання вченої ради інституту. Головуючий Є. А. вносить ту чи іншу пропозицію, яка вирізняється новизною. Виступають один або два члени вченої ради з критикою цієї пропозиції. Іноді з критикою достатньо різкою. Є. А. тут же зупиняє обговорення і говорить: «Моя пропозиція ще не визріла. Я її знімаю з обговорення». І ніколи він на «тримав «зуба» на свого занадто критичного рецензента. Кожний член вченої ради міг виступити не тільки з критичними міркуваннями щодо свого колеги, а й внести свої побажання щодо покращання наукової, лікувальної чи організаційної роботи НДІ. Це було в недемократичній країні — СРСР. Нехай хтось спробує з різкою критикою свого керівника виступити сьогодні в «демократичній» Україні. Нехай. Йому гарантоване якщо не звільнення з роботи, то постійні утиски в роботі. У мене склалось таке враження, що під демократією у нас сьогодні розуміють можливість на верхніх ешелонах влади та й іноді у ЗМІ говорити один одному — брешеш, зрадник... І при цьому самому нічого доброго і конструктивного не робити. Тільки «плескати» язиком. Такі «плескачі» навіть не працюють над своїм професійним і культурним рівнем, забули коли читали книжку або були в театрі, крім «показушних» походів. Вони більше полюбують «світські вечори», де мають можливість показати все, що ними «зароблено». Ми вже переконалися, що: «При демократии одна партия все свои силы тратит на то, чтобы доказать, что другая партия неспособна управлять страной, — и обычно обеим удается то и другое» (Генри Луис Менкен). І це тому що: «Демократія — занадто гарна річ, щоби ділити її з ким би то не було» (Найджел Рис). А на всіх шоу, на взірць Савіка Шустера, вона: «Демократія — це режим, при якому можна говорити все, що думаєш, навіть якщо ти нічого не думаєш» (Лоренс Пітер).

Коли дивишся на сьогоднішню «демократію» (указ про позачергові вибори, указ про його відміну, постанови суду про відміну указу, постанова суду про відміну попередньої постанови суду, засідання

Верховної Ради мов би є і мов би нема, боротьба з кризою мов би є і мов би немає...), то з'являється бажання процитувати Олександра Олеся:

Горіла хата. Три брати
Сказено гризлись, як хорти,
Один есером здавна звався,
Есдеком другий величавсь,
Був хлібороб і демократ.
«Мені гасити! — всяк кричав. —
На це я маю більше прав,
За мною весь народ, земля,
Так чом стояти мушу я?»
«Куди?! Не лізь, бо задушу!
Я сам пожежу потушу!»

Горіла хата! Вже давно
Палало в ній усе майно.

Згоріли крокви, дах згорів,
Огонь вже стіни звіром ів.
А три брати
Кричали й гризлись, як хорти.
«Гасіть гуртом!» — вівця кричить.
Але в цю мить
Упали стіни. Дим сховав
Усіх, хто довго так кричав...
Вівця ж упала й помолилась,
Що не людиною родилась.

Що можна побажати цим трьом братам (нашій верховній челяді)?
Щоб вони пам'ятали та керувались тим, що:

«Святу Тайну Покаяння або Тайну Сповіді, установив Ісус Христос
по своїм Воскресінні, коли сказав до Апостолів: «Прийміть Духа
Святого! Кому відпустите гріхи — відпустять їм, кому ж затримаєте —
затримаються (Іван 20, 22-23).

При святій Тайні Покаяння маємо:

1. Пригадати собі свої гріхи тобто зробити і с п и т с о в і с т и;
2. Ж а л у в а т и, що ми такими гріхами зневажали Господа Бога;
3. П о с т а н о в и т и не грішити більше;
4. В и я в и т и перед священником свої гріхи;
5. Виконати наложену п о к у т у» (Катехизм християнської віри. Рим. 1967).

г) Наступне «благо» Євгена Арсеновича — повна відсутність
злопам'ятства. Я не лише його, як директора НДІ, а й увесь колектив
«підвів». Авторитет цього інституту в останні роки особливо зріс завдяки
науковому розвитку дитячої курортології, яку я очолював. Крім того
розпочиналося будівництво першої в країні дитячої клініки цього НДІ,
яку я мав би очолити. І керівництво П'ятигорського НДІ на чолі з його
директором Є. А. були дуже і дуже незадоволені моїм від'їздом на нову
роботу (завідувачем кафедри педіатрії) в Тернопіль. І, незважаючи на це,

мене через рік і повторно через два роки, запросили в мій канікулярний час провести курси підвищення кваліфікації педіатрів (з відповідним матеріальним заохочення), які з мого «благословення» функціонували при кафедрі курортології і фізіотерапії. Більш того, Євген Арсенович запросив мене на обід і вечерю в ресторани Железноводська і Єссентуків. Є. А. мені не є вже «начальником», ми далеко один від іншого, більш того, й робота у нас різна. І ось я його запитую: «Чому ви за сім років не зробили жодного зауваження мені? Адже я був «недисциплінованим» працівником». А було так. У перші місяці роботи в інституті я розпочинав працю з 9.00, як це було в усіх установах Трускавця, Мукачево, звідки я приїхав. А на КМВ працювати розпочинали з 8.00. Потім я закінчував роботу (точніше, переключався на іншу, адже крім сну та прийому їжі я завжди був «у праці») тоді, коли мені заманеться. Нерідко було так: Є. А. виходить із свого кабінету мити руки перед обідом, а я зі своїм портфелем чимчикую на електричку. І жодного разу не було зауваження. Також я не відвідував збори, не ходив на мітинги. І нічого. Більш того, не було жодного свята, щоб мені не виносили якоїсь подяки (першу подяку винесли через 1 місяць і 26 днів після того, як я приступив після конкурсу до роботи). На моє запитання він відповів: «У мене не було підстав це робити (зауваження) вам, так як ви були взірцевим та творчим виконавцем. І стежити за такими людьми не в моїх правилах». У подальшому, коли я приїжджав відпочивати в санаторії КМВ, то був жаданим його домашнім гостем. Я завжди з великим задоволенням спілкувався з ним, а тепла, світла пам'ять залишилася в мене на все життя. Про нього, його людяність я розповідаю своїм дітям і сьогодні. І після цього, хто може заперечити, що вплив на моє життя, на мою поведінку Євгена Арсеновича було нейтральним або негативним? Думаю, що ніхто. Більш того, воно було позитивним, життєстверджуючим. І це навіть поза моєю свідомістю. У багатьох випадках ми діємо рефлекторно, спонтанно — і це як вияв «конгломерату», накопиченого досвіду всіх минулих днів, тижнів, місяців, років. Інколи така реакція на той чи інший подразник може бути на шкоду «собі», без урахування сьогодення, умов, які виникли... Може, це тому, що:

І знову сам воюю проти себе —

Два чорти схарапудились в мені.

Один волає: «Зупинись! Не треба!»

Штовхає інший: «Не впиняйся, ні!»

І я їду, і падаю, і знову
Спішу вперед або плетусь назад.
Мені дарма, що брехні і обмови
Об мене торохтять,
Як об гостинець град.
Мені дарма, плюю на остороги,
Топчу улесливості мох.
Мої чорти беруть мене на роги,
І щоб мені не збитися з дороги,
То треба дослухатися обох.

Василь Симоненко

г) У перші роки моєї співпраці з Євгеном Арсеновичем я був на три сходишки службової драбини нижче від нього. Але я цього не відчував. Він для мене був моїм одноступцем. Мало знайдеться людей у сьогоденній нашій незалежній державі, які повірять, що мені жодного разу за майже сім років праці з ним не довелося пристосовуватися «під нього», а тим більше потурати чи зображувати лакея або лакузу. І мені приходить на пам'ять інший випадок. Коли я приїхав працювати в Тернопільський медичний інститут, то зустрів тут свого «однокашника» (однокурсника по Харківському медичному інституті) М. М., завідувача кафедри неврології. У нього був дуже поганий настрій, який він пояснював зміною ставлення ректора до нього. «Він хмуриться, коли я заходжу до нього, не запрошує присісти на стілець... Я ж усе, що він бажає, виконую. Ну що ж я зробив не так?..» Що ж стосується Є. А., то в розмові він поважав жарт, а коли я інколи «підчіплював» його, то він тільки доброзичливо посміхався та погрожував пальцем. Такі відносини для М. М. були незрозумілими, як і для його тодішнього ректора. г) Є. А. ніколи не смів зазіхнути на людську гідність свого підлеглого. Один із прикладів. На виконану планову наукову роботу одного завідувача відділу була отримана різко негативна рецензія (всі виконані наукові роботи рецензувались у головних московських науково-дослідних інститутах). Такий стан речей сприймався колективом, а особливо директором, надзвичайно боляче. Адже це оцінка інституту. Євген Арсент'євич не лаявся. Він тільки прочитав на засіданні вченої ради цю рецензію і доброзичливим тоном пошкодував, що з цим працівником доведеться попрощатися. Але доповнив: «Будете продовжувати працювати в

інституті, доки не знайдете пристойної роботи». Через 2 місяці «грішник» перейшов працювати в фармакологічний інститут завідувачем кафедри.

У мене таке враження, що в Є. А. завжди переважав «дух добра»:

«При кожній важнішій нагоді, коли маємо щось зробити, чуємо неначе два голоси, що промовляють до нашої душі. Один голос заохочує нас до доброго діла й відраджує від злого. Він пригадує Божі заповіді, слова батьків, священників і вчителів — виховників. Другий підшіптує нам, щоб легковажити Божі заповіді та всі спасенні напівнення й заохотити батьків, священників й виховників та намовляє до злого. Часто стоїмо на роздоріжжі і не знаємо, як поступити. Тоді усвідоми собі, що це два духи ведуть боротьбу за твою душу. Один добрий дух, це наш Ангел-Хоронитель, який бажає нам добра і вічного щастя. Другий — це злий дух, що завидує нам і хоче затягнути нас туди, де сам перебуває, до пекла. Не дай себе спокусити злому духові, але проси помочі свого Ангела-Хоронителя в кожній хвилини життя...» (Катехизм християнської віри. Рим. 1967).

У мене таке особисте сприйняття написаного: необхідно не тільки просити помочі свого Ангела-Хоронителя, а й усіляко діяти разом з ним. Всякі негаразди, малі й великі, виникають переважно із-за непорозумінь між окремими людьми. Навіть якщо ці негаразди на рівні державних та міждержавних відносин: Ющенко — Юля, Путін — Ющенко, Буш — Садам Хусейн... І все це достатньо кумедно виглядає, адже і «малі», і «великі» — «глаголять» від імені народу.

«О Бояны, соловьи старых и новых времен! Кто из вас, «скача по мыслену древу, летая умом под облаки», не воспевал народ?

Совість народа, воля народа — нечто запредельно высокое, чему нет сравнения. Сила народа неисчислима, мудрость народна безгранична. От него и только от него исходит та сокровенная доброта, которая и поддерживает жизнь на земле.

Сталин постоянно низкопоклонничал перед народом, главным образом русским: «...Потому, что у него имеется ясный ум, стойкий характер и терпение».

Непримиримый враг сталинизма Солженицын тоже утверждает за народом приоритет ясности ума и стойкости характера. В его романе «В круге первом» не высокоученые и высоконравственные интеллигенты, собранные злой волей Сталина-Берии-Абакумова в «шарагу», несут

слово обличающей мудрости, его произносит старик сторож, представитель простого народа: «Волкодав — прав, людоед — нет!» Философское кредо объемистого романа.

Ну, а кумир современного витийства Евтушенко с завидным апломбом и прямою объявляет:

Все кто мыслит, — тот народ,
Остальные — население!

Гитлеровцы, сжигая в печах Майданека и Освенцима детей, сталинисты, разорявшие и ссылающие миллионы крестьян, миллионами, расстреливающих своих единомышленников, маоисты, заварившие кровавую кашу «культурной революции», respectable правительство Трумена, бросавшее на уже обескровленную, сломленную Японию атомные бомбы, — все они, столь разноликие, действовали от имени народа, во благо его, не иначе!

Великие русские писатели прошлого столетия, как никто, восславляли народ, исходя из общепринятого положения, что в нем — и только в нем, народе! — заложены лучшие духовные качества. И лишь у Пушкина настораживающим диссонансом прорывается что-то противоположное:

Паситесь, мирные народы!
Вас не разбудит чести клич.
К чему стадам дары свободы?
Их должно резать или стричь.
Наследство их из рода в роды
Ярмо с гремящими да бич.

Стихи Некрасова, романы Достоевского, мятущиеся поиски Льва Толстого по сути развитие и углубление старинной притчи о добром самаритянине, простонародном носителе бесхитростной и спасительной для мира человечности...» (уринок з книги Володимира Тендрякова «Охота»).

Ось чому ми по-різному сприймаємо та оцінюємо різні події та надаємо неоднакову оцінку. Розуміння кожною людиною того чи іншого дійства, того чи іншого предмету завжди неоднозначне. І підвести один знаменник у цьому неможливо.

Ось чому людині постійно необхідно вдосконалювати свою поведінку відносин з другою людиною, з істотою собі подібною. Ось

чому вважаю доречним навести з газети «Дзеркало тижня» (25 жовтня 2008, автор не вказаний) корисні для кожного з нас

П'ять правил грамотної суперечки

Згідно зі статистикою, 40% нашого спілкування з іншими людьми можна зарахувати до розряду суперечки. Ставлення до суперечок в усіх різне: для когось це — рідна стихія, для когось — щось, чого потрібно в будь-який спосіб уникати. Так чи інакше, але уникнути суперечок у нашому житті не вдавалося ще нікому. А отже, треба вміти «розслабитися й отримати максимум задоволення», тобто користі для себе і для справи.

1. Не «варіться» тільки у власних переживаннях. Залиште у своїй свідомості «холодну зону», яка беземоційно може стати на бік партнера. Це не означає, що ви повинні, не вагаючись, стати на бік вашого опонента, ні. Ваше завдання — відстежити логіку доказів опонента (навіть якщо вам здається, що її немає взагалі) й випередити наступну репліку. Для цього досить почати свою фразу словами: «Я розумію, що ти...» — і далі викласти його очікувану точку зору. Відразу вслід за цим, не чекаючи репліки у відповідь, — ваші заперечення. Намагайтеся повторити кожен аргумент вашого сперечальника своїми словами, щоб самому перейнятися його проблемами і (це дуже важливо!) щоб він почув свої претензії збоку. Таким чином ви «качнете емоційну гойдалку» протилежної сторони у ваш бік. Людина відчує, що ви її розумієте, й уважніше прислухатиметься до ваших аргументів, навіть якщо доти була налаштована досить критично.

2. Навіть якщо ви в душі вкрай скептично ставитеся до слів вашого опонента, зокрема й до його розумових здібностей загалом, то все одно намагайтеся поставитися до його слів серйозно. Це чудова можливість розширити власні знання, збагатити установки, набратися досвіду. «Той, хто мені не друг, той мені вчитель».

3. Ніколи не уникайте конфронтації віч-на-віч: кожен конфлікт може й повинен стати позитивним, і зробити його таким вам під силу. Дуже часто ми, в буквальному значенні слова, рятуємося втечею від назрілого конфлікту, уникаємо, вдаємо, що все гаразд, відмовчуємося, надіваємо на обличчя «чергову» усмішку, одне слово — поводимося як переляканий страус. Кожен конфлікт зріє як гнійник, і, якщо поливати його зверху ароматною олією, нічого доброго не вийде. Не бійтеся розпочати нелегку

розмову й не закінчуйте її доти, доки кожен із вас не відчує, що справа зрушила з мертвої точки. Кожну суперечку можна порівняти з келихом пива (або шампанського — кому що ближче): зверху — густа піна, і тільки під нею, властиво, сам напій. Піна — це наші емоції, і доки вони не «осядуть», до суті ви не доберетеся. Треба дати вашому співрозмовникові (та й вам теж) випустити ці емоції до кінця, тільки після цього ви зможете прийти до якогось рішення. Тут найголовніше — не «заразитися» негативними емоціями іншого, чітко відділяти їх від своїх і від предмета суперечки. Це вкрай складно. Проте інакше далі визначення «від дурня чую» ви не підете. Хай навіть цей процес супроводжується криками, вереском і сльозами. «Коли вихлюпується брудна вода, з'являється місце для чистої і свіжої».

4. Постарайтеся у процесі суперечки визначити, де ваші погляди розходяться, а де — збігаються. Здається, що моментів збігу немає й бути не може, проте це тільки на перший погляд. Якщо ви не забудете про «холодну зону», про яку йшлося вище, то неодмінно з її допомогою знайдете, хай поки що невеличкі, острівці, де ваші побажання й очікування збігаються. Обов'язково зверніть на них увагу вашого опонента. Будь-що спільне, особливо в ситуаціях, у яких ви його не очікуєте, — надзвичайно могутній засіб для поступки й примирення.

5. У жодному разі не переходьте на особистості, не використовуйте «удари нижче пояса» у своїх аргументах. До заборонених прийомів належить, наприклад, такий, як порівняння з кимось, на ваш погляд, позитивнішим в усіх аспектах. Будь-якій людині, та й вам у тому числі, навряд чи сподобається таке порівняння. Кожен із нас у душі вважає себе найкращим, і нагадування, що це далеко не так, може зіпсувати будь-які стосунки. Ще один «удар нижче пояса» — звернути увагу сперечальника на вади його зовнішності або манери говорити. Будь-яка суперечка відразу набере забарвлення сварки на комунальній кухні, і тоді поступок від другої сторони очікувати не слід. У відповідь ви ризикуєте отримати власний портрет, намальований дуже уїдливо. Не варто також згадувати всі минулі «гріхи» іншої людини. Ви сперечаєтеся зараз із цілком конкретного приводу, ось і дотримуйтеся «заданої» теми! Немає жодної потреби змішувати все в купу. Не починайте свої фрази словами: «Ти завжди так робиш...» або «Ти знову... як минулого разу!...». Така глобальна оцінка автоматично змушує людину захищатися, а отже, кінця конфлікту не бачити. І, нарешті, ніколи не передавайте людині плітки з приводу неї.

Відповідайте тільки за свої слова. Притягнення чужих негативних думок викликає новий спалах негативних емоцій, а ви, своєю чергою, набудете слави пліткаря.

Правила прості й складні водночас, проте, не засвоївши їх, ви навряд чи досягнете прогресу в науці суперечки, а володіти цією наукою вкрай необхідно кожній людині. Якщо тільки суперечка для вас — спосіб щось змінити у кращий бік.

Особливо ці «п'ять правил» надзвичайно корисні нашим «поводирям», які не зможуться вживати такі слова, як «брешеш», «брехун», «зрадник», «бандит», «імпотент»... Мене особливо пригнічують ці слова з вуст жінки... Адже це мама, адже це бабуса, адже це дружина, адже це берегиня, адже це глава родоводу, адже це... А розуміння цих слів (мама, жінка) у нас завжди пов'язується з ласкою, розумом, теплом, добротою, світлом, сонячними промінчиками... І дуже сумно, що: «На відміну від культур, котрі, як усе живе, нетривкі й зникомі, «невежество», як усяка негоція-руїна-ентропія, впродовж усенької людської історії залишається однаковим і незмінним...» (Оксана Забужко). Не століття, а тисячоліття нам «втокмачують» істину, а ми не ймемо:

Чловеча слава	Зъвялая трава:
Як ся хочеш строй,	Таки будеш гной.
Цар и вельможа —	Червам то збожа.
Надмешся мало —	Аж ты не стало.
Несись покорне,	Полетиш в горне.
Мова то стара:	Живот наш пара:
Високо слине,	А хутко згине.
Марній чловече	В смрод ся облече.
З того походить,	Же зле обходить...

Харківський архімандрит Онуфрій

І, можливо, у цьому сутність життя, а не заперечення його. Якби кожний з нас ішов тільки по торованому людством шляху, якби суспільство кожної людності розвивалося за одним взірцем — наше життя було б, м'яко кажучи, дуже нецікавим. Усім і все було б відомо — те, що відбудеться не тільки через місяць, рік, а й кожної наступної миті. Як це не дивно звучить, але рівень піднесення життєвих сил пов'язаний з рівнем очікуваних здобутків у майбутньому. Я бажаю бути медичним працівником. Я з хутора, розташованого далеко-далеко від

здобутків цивілізації (відсутність газу, електрики, радіо, водопроводу, каналізації...). Мені притаманна, як кожній людині, «фантазія».

У мене було дві мрії дитинства:

1. Винайти машину, яка б могла рухатись по землі, літати в повітрі та плисти в безмежному океані. Мрія тривалий час не покидала мене, але залишилася тільки мрією. Тим не менше я «збагачувався» нею днями і ночами. Мабуть, вона, ця мрія, є основою того, що все життя (і сьогодні) мене не покидають чудові сни, які надавали і надають мені наснагу — я літаю, літаю самотійно, як птиця. Може, хтось подумає про стан мого психічного здоров'я, але на все своє життя я дивлюсь, як на вільний політ в неосяжному просторі мого буття. А тому я дивлюсь на всі придумані людством слова «демократія», «свобода», «диктатура», «тиранія»... з добродушною посмішкою. А тому я дивився і дивлюся, сприймав і сприймаю всі негаразди, які були і є на моєму життєвому шляху, як на звичайні можливі перепони, що зустрічаються під час польоту. Без них політ не політ. Перепони, як і в спорті, не завжди вдається подолати. Але бажання для цього завжди є. І це — життя.

2. Друга мрія, яка збулася — це медицина. Я й сьогодні відчуваю холод моїх стоп (з вересня до листопада я відвідував фельдшерсько-акушерську школу в Сумах після закінчення семи класів у с. Білка босоніж), який сприймався і сприймається на фоні душевного зльоту, як щось надзвичайно позитивне, а не біда, біднота. Це були важкі 1945–1948 роки. Я про цей період скажу одним реченням: за 1945–1947 роки (поки не скасували карточну систему) я жодного разу не міг задовольнити свою потребу в їжі (один раз я пішов на одну зі спортивних секцій, де втратив свідомість від фізичного навантаження на фоні виснаження). Але моє самопочуття було настільки «бойовим», що все навколо мені здавалось лише добрим, приємним, «моїм»... З кожним кроком, з кожним днем моя мрія втілювалась у життя. Я був щасливий. Я це відчував усіма «фібрами» своєї душі. А коли я став фельдшером-акушером (так записано в моєму дипломі) в селі Вербівці, то зі мною творилося щось неймовірне. Цьому ще сприяло надзвичайно шанобливе ставлення людей до мене. День і ніч я «діяв», день і ніч я мав можливість втілювати в життя свою мрію. Хіба знайдуться слова, щоб висловити мої піднесені позахмарні почуття, коли я рятував життя (отруєння, артеріальні кровотечі після механічних пошкоджень...), полегшував стан здоров'я (bronхіти, пневмонія, серцева

недостатність...), народжувався разом з дитиною, яку я плекав у перші хвилини її появи на Землі... Господи, який Ти милосердний та добрий, що надаєш людині (мені) такі надлюдські відчуття щастя, необмеженого щастя. Я не шукав (а може, й шукав несвідомо) світла для себе, воно само йшло до мене:

СВІТЛО

Скрізь і завжди шукаю тебе,
Бо без тебе нема мені світу.
Сяйво, сяйво моє голубе,
Прагнеш світла додати ще світлу.
Осяйне тільки й вабить мене,
Лиш високе — піднять може вгору.
Відкривається чисте й ясне
У житті тільки світлому зору.
Тільки з світлом блакитним, ясным
Розмовлять можуть лагідні очі.
Тільки з сявом, тільки із ним
Я навік подружитися хочу.
Глеком світла будь, моє серце,
Глеком тим, що ніколи не б'ється.

Йона Грубер

Сказати, що я в цей час любив свою роботу і життя, — це нічого не сказати. Немає в нашому «товстому» словнику слів, щоб виразити цей душевний стан. Я літав, літав не на якомусь апараті, а самостійно, як це часто траплялось зі мною під час сну. Моя любов до свого фаху, до медицини була необмеженою. Вона була понад усе. Вона була навіть понад життя (як би я хотів, щоб кожний випускник отримав такі відчуття, які залишилися б окрасою на все життя). І ось на цьому фоні мене змушують іти в секретарі райкому комсомолу (ти комсомолец і зобов'язаний...). На бюро обкому мене запитують: «скажи чесно, ти із задоволенням сприймаєш цю посаду і чи бажаєш бути секретарем райкому?» Я відповів: «Ні. Я занадто люблю свою справу, щоб добровільно погодитися на цю посаду». Мене ніхто не повчав, не коментував мою відповідь, а ведучий цього зібрання сказав: «Бажаємо вам успішної роботи. Якщо ви побажаєте заочно навчатися в учительському інституті, ми будемо цьому сприяти. До побачення». Коли

я розпочав цю, не притаманну мені, роботу, то кожного (кожного!) дня ходив на 1–2 години в лікарню, де на громадських засадах проявляв свою зацікавленість до свого фаху. Але це вже було зовсім не те. Я не мав ніякої самостійності в діях. Така моя поведінка сприяла тому, що через чотири місяці мені дозволили залишити комсомольську роботу.

Отже, кожен із нас має тільки свою доріжку життєвого шляху, якої не було в жодного твого (мого) попередника. Якщо зовні щось сходиться в моїй (твоїй) поведінці, житті, то внутрішні відчуття окремого індивідуума не можуть бути навіть схожими з чиймись. У даному випадку гени не допоможуть. Ось чому ніколи (!) не вимагайте у близьких (дітей, внуків) і неблизьких бути подібними до вас, як би вам цього не хотілося. І тоді не буде проблем типу: батьки і діти, начальник і підлеглий. Надуманих проблем. Проблем виправдання «старшими» своєї неадекватної поведінки, поведінки «старіння». У такому разі батьки б менше набридали своїм дітям, а то: «Якби тільки батьки могли собі уявити, як вони набридають своїм дітям» (Джордж Бернард Шоу).

Навпаки. Рідке вживання останньої букви алфавіту «Я», щира зацікавленість людиною, з якою спілкуєшся, будуть збагачувати тебе (мене) та позитивно впливати на динаміку долі твого (мого) життя. Тільки в остання 80-ті роки минулого століття мені довелося познайомитися з «рекомендаціями» Дейлі Карнегі, а таке враження, що вони в мені були з народження:

ЯК ЗДОБУВАТИ ДРУЗІВ І ВПЛИВАТИ НА ЛЮДЕЙ

Частина друга

ШІСТЬ СПОСОБІВ ЗРОБИТИ ЛЮДЕЙ ПОДІБНИМИ ДО ВАС

Розділ I

ВЧИНИ ОТАК, І ТЕБЕ РАДІСНО ЗУСТРІЧАТИМУТЬ УСЮДИ

Навіщо читати книжку про те, як здобувати друзів? Чому б натомість не вивчити техніку найбільшого здобувача друзів, якого тільки знав світ? Хто він? Ви можете зустріти його завтра на вулиці. Тільки-но ви опинитесь за три кроки від нього, він почне вимахувати хвостом. Якщо ж ви зупинитесь і погладите його, він ладний буде із шкури вилізти, аби тільки показати, як сильно ви йому подобаетесь. І ви певні, що за цим виявом симпатії з його боку не криється жодних підспудних мотивів: він

не збирається продати вам нерухоме майно і не має наміру одружитися з вами.

Коли мені виповнилося п'ять років, батько купив мені за п'ятдесят центів жовтошерсте щеня. Це було світло і радість мого дитинства. Щодня після четвертої тридцяти по обіді щеня сиділо перед будинком і пильно вдивлялося своїми гарними очима в далечінь. Зачувши мій голос чи угледівши крізь кущі, як я на бігу вимахую торбинкою, воно прожогом зривалося з місця і на одному диханні злітало на пагорб, щоб привітати мене радісними стрибками і щасливим гавкотом.

Тіппі лишався моїм вірним товаришем протягом п'яти років. Потім однієї трагічної ночі — мені цього ніколи не забути — його вбила блискавка, трохи не влучивши у мене. Загибель Тіппі була трагедією мого дитинства.

Ти ніколи не читав книжок з психології, Тіппі. Тобі це було непотрібно. Завдяки своєму божественному інстинкту ти знав, що, виявляючи щирий інтерес до людей, можеш здобути за два місяці більше друзів, ніж хтось інший за два роки, всіяко намагаючись збудити цікавість до себе. Дозвольте повторити, виявляючи щирий інтерес до людей, ви можете здобути за два місяці більше друзів, ніж хтось інший за два роки, всіяко намагаючись збудити цікавість до себе.

Нью-Йоркська телефонна компанія здійснила скрупульозне дослідження телефонних розмов, щоб з'ясувати, які слова найчастіше в них вживаються. Авжеж, ви вгадали: особовий займенник «Я». Він повторювався 3990 разів у 500 діалогах: «Я», «Я», «Я», «Я», «Я»...

Скажіть, на кого ви насамперед звертаєте увагу, дивлячись на групове фото, де ви також зображені?

Щоб зрозуміти, чи вами цікавляться інші, дайте відверту відповідь на запитання: скільки людей прийде на ваш похорон, якщо ви помрете цієї ночі?

Чому люди повинні цікавитись вами, перш ніж ви зацікавитесь ними! Візьміть олівець і дайте тут-таки відповідь на запитання:

Прагнучи лише одного — справити на людей вигідне враження і зацікавити їх собою, ми у такий спосіб ніколи не здобудемо справжніх, щирих друзів.

Саме так намагався діяти Наполеон, але під час останньої зустрічі з Жозефіною він був змушений визнати:

— Мені таланило так, як, можливо, не таланило нікому в світі. А тепер, Жозефіно, ти — єдина істота, якій я можу звіритись.

Однак історики мають серйозні сумніви, що вона заслуговувала на повну довіру.

Відомий віденський психолог, нині покійний Альфред Адлер, свого часу написав книжку під назвою «Що має означати для вас життя», в якій зазначав: «Індивідуаліст — це той, хто не виявляє жодного інтересу до своїх ближніх, і насамперед через це зазнає великих труднощів у житті й завдає образ іншим. Саме індивідуалісти породжують усі людські пороки».

Ви можете прочитати багато книжок, написаних ерудованими психологами, і не знайти в них потрібного вам висновку. Я не люблю повторюватись, але висновок Альфреда Адлера такий багатий за своїм змістом, що хочу зацитувати його ще раз, виділивши курсивом:

«Індивідуаліст — це той, хто не виявляє жодного інтересу до своїх ближніх, і насамперед через це зазнає великих труднощів у житті й завдає образ іншим. Саме індивідуалісти породжують усі людські пороки». Колись я відвідував літературні курси в Нью-Йоркському університеті, де слухав лекції редактора журналу «Кольер».

— Прочитавши кілька абзаців будь-якого з десятків оповідань,— говорив він,— можна відразу ж визначити, чи любить автор людей. Якщо автор не любить людей, люди не люблять його оповідань.

Цей суворий редактор у своєму виступі, присвяченому проблемам художньої літератури, сказав слова, близькі, за його визначенням, до проповіді священика:

— Пам'ятайте: успіх оповідача цілком залежить від того, чи цікавиться він людьми.

Якщо це справедливо для художньої літератури, то це тричі справедливо для міжособистісних людських стосунків.

Незабутній вечір я провів у гримувальній Говарда Сарстона, під час його останнього виступу на Бродвеї. Хто не чув про «короля фокусів», славетного мага Сарстона! Сорок років він подорожував світом, знову і знову виступаючи з ілюзіями, містифікуючи публіку, змушуючи її роззявляти рота від здивування. Понад шістдесят мільйонів глядачів побували на його шоу, заплативши за це майже два мільйони доларів. Я попросив містера мага поділитися таємницею свого успіху.

Він утік з дому ще маленьким хлопчиком, був бродяжкою, їздив у товарняку, ночував у копицях сіна, жебрав по фермах і навчився читати, роздивляючись написи на залізничних вагонах. Чи знався він краще за інших на чарах? Аж ніяк! Такою була його відповідь. Про фокуси написано сотні книжок, і багато людей прочитали їх. Але в Сарстона було те, чого бракувало іншим,— висока артистичність і контакт з публікою. Майстер шоу-бізнеса, він не тільки досконало володів технікою циркового мистецтва — кожний жест, інтонація голосу, найменший порух брів були ретельно відпрацьовані й розраховані до часток секунди,— а й мав величезний інтерес до людей. Там, у гримувальній, він сказав мені, що більшість ілюзіоністів, зверхньо позираючи на публіку, думають: «Ну от, зібрався натовп бовдурів, обмежених селянок, яких я легко обдурю». Сарстон мислив інакше. Виходячи на сцену, він говорив собі: «Я вдячний цим людям, які прийшли подивитися мій виступ. Це вони забезпечують мене всім необхідним для життя, і я віддам їм найкраще з того, на що здатний». Він щиро заявив мені: «Я люблю свою публіку».

Скажу кілька слів про співачку Шуман-Хейнк. Незважаючи на нужду і голод, розпач і особисті драми, які мало не привели її до самогубства та вбивства своїх дітей, незважаючи на все це вона зуміла таки піднятися до вершин слави, ставши найкращою виконавицею жіночих партій в операх Вагнера. І от Шуман-Хейнк визнала, що один із секретів її успіху полягав насамперед у зацікавленні людьми.

Чи ж не в цьому була причина величезної популярності Теодора Рузвельта, якого любили навіть слуги? Його камердинер Джеймс Е. Амос написав книжку «Теодор Рузвельт — герой його камердинера», де розповів такий випадок:

«Моя дружина запитала президента про боб-вайта. А що вона ніколи не бачила цього птаха, то Рузвельт докладно описав його.

Через якийсь час у нашому котеджі задзвонив телефон (*Амос з дружиною жили в невеликому будинку в маєтку Рузвельта в Ойстер-бей. — Д. К.*). Говорив президент. Він попросив мене переказати дружині, що на подвір'ї ходить куріпка і варто лише визирнути у вікно, щоб побачити її. Таким уважним був президент. Поминаючи наш котедж, він весело вигукував: «Агов, Анні! Агов, Джеймсе!» Ми з радістю відповідали на його привітання». Чи могли підлеглі не любити Рузвельта? Чи могла ця чудова людина не подобатися іншим?

Якось Рузвельт прийшов до Білого дому, коли президент і місіс Тафт були відсутні. Вітаючись з усіма, він кожного із старих слуг називав на ім'я, що свідчило про його прихильність та уважне ставлення до простого люду.

«Побачивши на кухні служницю Аліс,— писав Арчі Батт,— Рузвельт поцікавився, чи вона й далі випікає кукурудзяний хліб. Аліс пояснила, що часом готує його для слуг, але верхівка не вживає такої страви.

— Вони показують поганий смак,— пробуркотів Рузвельт,— я скажу про це президентові, як тільки з ним зустрінуся.

Аліс принесла шматок кукурудзяного хліба, й Рузвельт, ласуючи ним, пішов. По дорозі він зустрічав садівників та робітників і, як завжди, тепло вітався з кожним. Згадуючи ті часи, Айк Гувер розчулено сказав:

— То був найрадісніший для нас день за останні два роки. Жоден з нас не проміняв би його навіть на стодоларову купюру».

Щиру цікавість і приязнь до людей виявляв доктор Чарлз В. Еліот — один з найавторитетніших університетських президентів. Пригадаймо, що він опікувався Гарвардом у період поміж громадянською і першою світовою війною.

Якось до президента прийшов першокурсник Л. Р. Г. Грендон, щоб узяти п'ятдесят доларів із студентського позичкового фонду. Гроші йому видали.

— Я подякував і мав намір піти,— згадував Грендон,— коли президент Еліот затримав мене: «Присядьте на хвилинку. Мені розповідали, що ви самі готуєте їжу у своїй кімнаті. Це добре, для студента важливо правильно харчуватися. Навчаючись у коледжі, я робив те саме. А як щодо телячої голови? Якщо її приготувати з добре відгодованого теляти, це знаменита річ. Дешево і смачно! Я робив так...» І президент заходився розповідати, якви брати телятину, як її готувати, щоб згодом суп перетворився на холодець. «А потім м'ясо ріжуть і їдять холодним»,— закінчив свою розповідь Еліот.

Із власного досвіду знаю, що і в найпопулярніших людей можна викликати прихильність і бажання співробітничати, якщо виявити до них щирий, непідробний інтерес.

Свого часу мені довелося читати курс лекцій з художньої літератури в Бруклінському інституті науки і мистецтв. Тоді в нас виникла ідея зв'язатися з такими відомими представниками комерційної літератури й публіцистами, як Кетлін Норріс, Фанні Херст, їда Тарбелл, Альберт

Пейсон Терхьон та Роберт Х'юджес, і попросити їх поділитися зі студентами своїм багатющим досвідом. Розуміючи, що вони зайняті люди, котрі цінують свій час, ми кожному з них надіслали листа за підписом 150 студентів, де засвідчували своє щире захоплення їхніми книжками і просили поділитися секретами своїх успіхів, зазначаючи, що не розраховуємо на лекції, а лише сподіваємося відповідей на запитання, список яких додаємо. Видно, знаменитостям це сподобалось — а кому б це, скажіть, не сподобалося? — і вони, залишивши свої кабінети, приїхали до Брукліна, щоб надати нам допомогу.

У такий самий спосіб я переконав міністра фінансів (у кабінеті Теодора Рузвельта) Леслі М. Шоу, міністра юстиції (в кабінеті Тафта) Джорджа У. Вікершама, а також Вільяма Дженінгса Братана, Франкліна Делано Рузвельта та багатьох інших видатних діячів виступити з лекціями перед слухачами моїх курсів.

Усі ми — незалежно від фаху й становища в суспільстві — прихильно ставимось до людей, які захоплюються нами. Пригадаймо німецького кайзера. Наприкінці першої світової війни його зневажали в усьому світі, вважаючи за найжорстокішого серед людей. Увесь народ відвернувся від нього, коли він утік до Голландії, рятуючи власну голову. Коротше кажучи, він викликав до себе таку велику лють, що мільйони німців ладні були роздerti його на шматки чи спалити на вогнищі. І от в самий розпал цієї масової зненависті один маленький хлопчик написав кайзерові простого й щирого листа, висловлюючи доброзичливість і захоплення його особою. Підліток стверджував, що він завжди вважатиме Вільгельма своїм імператором. Кайзер, зворушений цим листом, запросив хлопчика до себе. Той приїхав разом зі своєю матір'ю, на якій кайзер згодом одружився. Отже, цьому тямковитому хлопчині не потрібно було читати книжку «Як здобувати друзів і впливати на людей».

Хто хоче мати друзів, той повинен діяти, не шкодуючи сил і часу. Готуючись до тривалої подорожі в країни Південної Америки, герцог Віндзор, тоді ще принц Уельський, кілька місяців старанно вивчав іспанську мову і таким чином здобув шану та прихилив до себе південноамериканців.

Дні народження друзів треба знати, як ви знаєте свій день народження. Їх можна з'ясувати таким чином. Я не визнаю астрології, однак запитую співрозмовника, чи вірить він у вплив світил на долю людини, а потім цікавлюся датою його народження. День і місяць

доводиться тримати в пам'яті, повторюючи подумки. Як тільки випаде нагода, я занотовую їх до записника, а згодом перенесу до робочого календаря. З наближенням дня народження приходить мій лист чи телеграма. Яке це справляє враження! Часто виявляється, що я один не забув привітати друга.

Якщо ми справді бажаємо здобути друзів, не шкодуймо своєї захопленості, ентузіазму. Навіть розмовляючи по телефону, вітаймося так, щоб у нашому голосі бриніла радість. Нью-Йоркська телефонна компанія навчає телефоністок говорити «номер, будь ласка» таким тоном, яким вимовляють «Доброго ранку, я щаслива обслужити вас». Пам'ятаймо про це, відповідаючи на телефонні дзвінки завтра.

Працівникові солідного нью-йоркського банку Чарлзу Р. Волтерсу доручили підготувати конфіденційну довідку на корпорацію. Він знав, що тільки одна людина — президент великої компанії володіє потрібними фактами, тож вирішив домовитися про зустріч. Коли Волтерса провели до кабінету президента, туди зазирнула його молода секретарка й повідомила, що сьогодні немає жодної марки.

— Я збираю марки для свого дванадцятирічного сина,— пояснив президент. І вони перейшли до справи.

Волтерс пояснив мету свого візиту й почав задавати запитання. Президент був млявий, відповідав неохоче, загальними фразами. Ця розмова не подобалася йому. Становище банківського працівника здавалося безнадійним.

— Я не знав, що й робити,— згодом Волтерс розповідав цю історію слухачам мого курсу. — Аж ось я пригадав епізод з марками в кабінеті президента і те, що зарубіжний відділ нашого банку збирає марки з листів, які приходять з усіх континентів. Наступного дня я зателефонував президентові компанії і повідомив, що маю марки для його сина. О, мене зустріли з великою радістю! Президент тиснув мені руку так ревно, як, мабуть, не тиснув би і в розпал передвиборної кампанії за своє обрання до конгресу США. Усміхаючись, він випромінював доброту і ласку. «Моєму Джорджу особливо сподобається ось ця марка,— казав він розчулено. — А погляньте на оцю: справжній скарб!»

— Півгодини ми розглядали марки та фотографії його сина,— провадив далі Волтерс,— а потім він ще понад годину викладав потрібну мені інформацію, коментуючи її, хоч я не просив його про це. Він розповів усе, що знав. Розповідали і його підлеглі та знайомі, з якими він

зв'язувався по телефону. Він засипав мене фактами, цифрами, довідками, кореспонденцією. Висловлюючись мовою газетярів, я зірвав великий куш.

Ще один приклад.

Г. М. Кнафль-молодший багато років безуспішно намагався продати вугілля компанії, що мала мережу крамниць. З цією компанією співробітничав інший торговець. Він демонстративно возив своє вугілля попід вікнами контори Кнафля. Тож не дивина, що бідолаха Кнафль, виступаючи на моєму курсі, ганив цю мережу крамниць, називаючи її прокляттям для всієї нації.

Я порадив йому змінити тактику. Коротше кажучи, ми влаштували дискусію на тему «Мережа крамниць приносить країні більше шкоди, ніж користі». А що в цій грі Кнафлю відводилася роль захисника інтересів торгівлі, то він вирушив до керуючого компанії, яку так ненавидів.

— Я прийшов не для того, щоб пропонувати своє вугілля,— заявив він з порога і, розповівши про дискусію та свою роль у ній, зазначив: — Ніхто краще за вас не зможе озброїти мене необхідними фактами. Я хочу виграти цю дискусію і буду вдячний за будь-яку допомогу.

А тепер продовжимо розповідь словами самого Кнафля:

— Я попросив керуючого приділити мені рівно одну хвилину, але він, дізнавшись про суть справи, розмовляв зі мною годину і сорок сім хвилин.

А потім запросив ще одного керівника (котрий, як з'ясувалося, присвятив цьому питанню свою книгу) і зажадав від Національної асоціації мережі крамниць стенографічного звіту останньої наради. Він був певний того, що мережа крамниць відіграє в суспільстві важливу роль і, треба сказати, переконав мене в цьому. Перш ніж попрощатися, керуючий провів мене до дверей, обійняв і побажав успіху в дискусії. Він попросив прийти і повідомити, як я виступив.

— А навесні,— додав він,— оформимо замовлення на купівлю у вас вугілля.

Для мене це було чудом: він погоджувався купити в мене вугілля, хоч я й не звертався з такою пропозицією. Отже, щиро зацікавившись ним і його проблемами, я за дві години домігся успіхів, яких не досягнув би і за десять років, намагаючись зацікавити його собою і своїм вугіллям.

Ви не відкрили нової істини, містере Кнафль. Ще задовго до нової ери славнозвісний римський поет Публій Сірус говорив: «Ми цікавимось іншими тоді, коли вони цікавляться нами».

Тож, бажаючи прихилити до себе людей, дотримуйтесь першого правила: щиро цікавтесь іншими людьми.

Безумовно, перше правило поведінки важливе, але їх, правил, численна кількість. Їх навіть ніхто не в змозі перерахувати, а тим більше запам'ятати. І кожна людина проявляє себе по-своєму, кожна людина — це неповторний витвір природи, і кожна людина сприймає зовнішнє (та й внутрішній стан) середовище індивідуально, а тому і його відповідь (реакція) буде не однозначною. Навіть один і той же подразник по-різному сприймається однією й тією особою — залежно від віку, стану здоров'я, пори року, періоду доби, джерела надходження подразника...

Ось чому доля в кожної людини різна, ось чому так багато складових, які визначають долю, ось чому доля кожної людини не може бути передбачуваною... Це пояснюється й тим, що можливості впливу на людину (на нас) зовнішнього середовища неосяжні й невичерпні.

7* Сміян І. Щоб в усьх і нас все було гаразд

Світе мій, світе безкрай,
світе величний, коханий,
о, скільки я уже знаю,
а скільки іще поза знаним!
А скільки всього в цьому світі,
по колу обмеженім обрієм,
веселого, ніжного, доброго

небачено й незустріто!
І спраглистю слуху й зору
уперто і ненаситно
деруся життям угору —
чим вище, тим далі видно.

Леся Романчук

На першій фотографії ми бачимо 16 професорів-педіатрів (не 13!) з усієї України (вечеря у професора В. Г. Майданника після закінчення роботи конгресу педіатрів).

Що в їхній долі спільного? Усі вони обрали найбільш трудну, найбільш потрібну суспільству, кожній сім'ї і найменш престижну галузь медицини — педіатрію, яка передбачає попередження та лікування захворювань у дітей. Усі вони люблять малюків. Усі вони не уявляють свого життя без щоденного спілкування з дітьми... Це основне джерело їх натхнення та постійної тяги до життя.

Що їх різнить між собою? Ви не знайдете двох схожих облич, ви не знайдете двох однакових виразів облич, ви не знайдете двох однакових поз, ви також не знайдете двох однакових їх статей, книг, лекцій, доповідей... В усіх них різний голос, різний характер розмови, різні привички, різні сім'ї... Але всі вони мені симпатичні та привабливі. Адже ми «одного поля ягоди».

На другій фотографії — 15 «дівчат» і один «парубок».

Усі ми об'єднані одним колективом кафедри педіатрії, всі ми працюємо в одному медичному вузі, всі ми лікуємо дітей в обласній дитячій клінічній лікарні, всі ми разом «творимо» педіатричну науку, всі ми спілкуємося «зрання» і до «пізньої» пори. У нас сотні спільних наукових праць. Усі вони «окандидатились» і «одокторились» на базі обласної лікарні та під моїм керівництвом. Усі вони красиві, привітливі, з вираженою жагою до творчої праці... Але кожна з них різна не тільки фізично, а й інтелектуально, духовно...

У мене таке враження, що я зміг би написати окрему книгу про кожну з них. Можливо, я перебільшую, але в мене іноді складається враження, що кожну з цих «красунь» я знаю значно більше, аніж вони самих себе. Вони були моїми студентами (крім одної), вони були моїми магістрантами, аспірантами та клінічними ординаторами, я з ними тривалий час спілкувався як з пошукувачами наукових ступенів, при написанні дисертаційних робіт... І їх власна доля наскільки різниться

одна від одної, що виникає бажання гукнути: чому?! Але відповіді на це запитання я не можу дати.

Третя фотографія. Кінець літа, запах осені, я з дружиною, сином, донькою, невісткою та онукою Катею у клумби з квітами на власній садибі.

Ми з великою приємністю сприймаємо багатство природи, ми дихаємо свіжим повітрям, більшість із нас посміхається... Але в кожного своя, не схожа на інші доля... Але ж ми всі свої? Чом-чому? Відповідь — поза людським розумом.

*Четверта фотографія свідчить про мої разом з онуком Ванею
відвідини кафедри нормальної анатомії нашого вузу.
Ми серед працюючого колективу цієї кафедри.*

Я не можу назвати колективу іншої кафедри нашого вузу, який так би багато зробив своїми руками і розумом для її розвитку, а отже — для поліпшення якості навчання студентів. У мене таке враження, що «оболонізація» по-українськи, яку агресивно впроваджують у життя, притупить мотивацію викладачів до постійного вдосконалення матеріального забезпечення основ оволодіння практичними навиками студентами та емоційного піднесення мотивації щодо оволодіння фахом лікаря. Дуже хотілось би помилитися. Але. Про це «але» говорить і Олександр Кендюхов (доктор економічних наук) у своїй статті («Дзеркало тижня» від 22 листопада 2008):

ІЛЮЗІЯ ОСВІТИ

У перший ряд ідей, які мають ключове значення для майбутньої України, так звана політична еліта мала б поставити освіту. Саме освіта здатна вивести Україну на якісно новий рівень розвитку як в

економічному, так і в культурному відношенні. Проте невеликий розум цієї еліти не дозволяє їй дивитися в майбутнє системно й без ілюзорної віри в Болонський процес, зовнішнє тестування й іншу «мішуру».

На жаль, із перших років незалежності наша влада розвивала українську систему освіти на абсолютно помилкових принципах і, попри досвід передових постіндустріальних держав, насамперед США, Японії та Великобританії, Україна у сфері освіти і далі наполягає на своїх трагічних помилках.

Головна небезпека нашої системи освіти полягає в тому, що вона розвиває репродуктивний і алгоритмічний тип мислення, але жодним чином не творчий! Як і радянська система, вона спирається на помилкове твердження, ніби інтелект розвивається заучуванням напам'ять підручників і конспектів. А тому система освіти змушує вчити якнайбільше, і від загальноосвітньої школи до отримання диплома у вузі молодь тільки й робить, що заучує книжки й конспекти лекцій. Водночас їхні здібності до творчого мислення як до найвищого типу інтелектуальної діяльності анітрохи не розвиваються. Це стосується й розвитку ініціативи. Усе навчання полягає в тому, щоб заучувати, переказувати (репродукція) і розв'язувати за певним алгоритмом типові задачі. Таким чином готується армія молодих людей, геть непристосованих до життя у висококонкурентному середовищі, не кажучи вже про якісь перспективи формування постіндустріальної економіки.

Якби така освіта була тільки марною, можна було б обмежитися співчуттям до українських дітей, котрі дванадцять років зубрять у школі підручники тільки для того, щоб одразу забути половину, а за наступні дванадцять років, якщо не раніше, забути й другу половину. Вища освіта має схожу картину. Але така система освіти становить набагато серйознішу небезпеку — вона нівелює творчі здібності особистості й придушує бажання виявляти ініціативу, що повністю вбиває новаторський потенціал суспільства. Замість готувати людей до життя в умовах глобальної конкуренції та нової економіки, школа і ВНЗ готують їх тільки до функціональних посад із репродуктивним або алгоритмічним характером роботи, де можна досягти успіху, не проявляючи ні творчого підходу, ні найменшої ініціативи й не діючи самостійно.

Опанування знань, які потім неможливо буде прикласти до справи, не дають жодних конкурентних переваг у світі глобальних

постіндустріальних трансформацій, — стовідсотковий шлях до того, щоб українське суспільство прямувало в глухий кут. А тоді єдино реальне майбутнє для України — стати територією для розміщення шкідливих індустріальних виробництв із дешевою робочою силою.

Окремо варто зупинитися на вищій освіті. У системі вищої освіти нині проводять найбільше реформ. Декларовані цілі — як завжди благородні: європейські стандарти в навчанні, можливість продовжити навчання за кордоном, безкінечне підвищення якості освіти.

Та правда в тому, що так звані Болонські реформи в системі вищої освіти призвели до її навної деградації і загрожують молодому поколінню соціальною катастрофою.

Останні десять років постійно змінювані міністри освіти, виправдовуючи свою зарплату, весь час розводяться про великі революційні перетворення й досягнення в системі вищої освіти.

Проте нині в Європі нікому не потрібні сучасні випускники вітчизняних українських ВНЗ. Так само, як і в самій Україні. Нині майже всі молоді продавці, офіціанти, касири — люди з вищою освітою. Раніше для цих професій достатньо було середньої освіти або ПТУ.

Причин, з яких держава допустила стрімку деградацію системи вищої освіти й, відповідно, девальвацію дипломів про вищу освіту, багато, але можна виділити п'ять основних.

Перша, найголовніша, — те, про що йшлося вище. Система вищої освіти, як і вся українська система освіти, масово готує кадри для репродуктивної та алгоритмічної праці, тоді як усі тенденції світового розвитку й посилення конкуренції потребують творчого підходу й ініціативи в усіх сферах економічної діяльності. Завчені студентом книжки й конспекти без творчих здібностей, ініціативи та практичного досвіду виявляються непотрібними в умовах реального бізнесу!

Друга — це так зване приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу. Ключові наслідки цього приєднання — це, по-перше, різке скорочення аудиторних годин, тобто лекцій і практичних занять, із відведенням лівової частки часу, призначеного на підготовку студента, на його самостійну та індивідуальну роботу; по-друге — майже повна уніфікація в усіх ВНЗ навчальних планів і програм академічних дисциплін.

До чого це призвело? Якщо раніше студент відвідував чотири пари на день, то тепер усього лише дві-три. Це було б виправдано, якби більше

часу приділялося практичним заняттям в умовах реального бізнесу. Замість цього, частину матеріалу (що не вміщається в аудиторні години), який підлягає зазубрюванню, студент має вивчити самостійно, наприклад, студіюючи книжки в бібліотеці. Що відбувається насправді? Так, німецький студент, котрий навчається за такою системою, після прослуховування лекцій та обіду йде працювати в бібліотеку і зазвичай до дев'яти годин вечора виконує свої індивідуальні самостійні роботи, практично всі з яких не є зазубрюванням, а носять творчий пошуковий характер! І тільки після дев'яти в нього починається відпочинок з дискотеками. Треба розуміти, що німецький студент із високою ментальною самодисципліною не уявляє собі, як можна не виконати всі завдання, він навіть не розуміє, як можна списувати на іспиті. Для нього норма — виконання всіх навчальних завдань, а не відпочинок із розвагами.

У нашого українського студента, на жаль, інша ментальність. Тільки одиниці після пар ідуть до бібліотеки щось механічно переписати або завчити, в інших починаються різноманітні форми відпочинку й розваг. Це — норма. Результат один — різке зниження якості підготовки і втрата конкурентоспроможності.

Мету уніфікації навчальних планів і програм академічних дисциплін, як завжди, декларували благородну — надати нашому студенту можливість закінчити перший курс в Україні, другий — у Німеччині, третій — у Франції і так далі. Але насправді інакше. Безплатно наших студентів там ніхто не чекає. Навчаючись за такою схемою, студентові або його батькам потрібно буде витратити десятки тисяч євро, що можуть дозволити собі тільки одиниці. Тобто ця система розрахована фактично тільки на дуже небагатьох студентів — дітей олігархів, котрі, до речі, навчали своїх чад за кордоном і без Болонського процесу в Україні.

Обов'язкова уніфікація навчальних планів і програм академічних дисциплін, нав'язана ВНЗ Міністерством освіти під соусом Болонського процесу, призвела до блокування творчого підходу кафедр і викладачів до формування навчальних планів і програм, що нівелювало творчий педагогічний дух вузівських учених. Не випадково чимало провідних університетів світу, боячись знизити свій творчий потенціал, не стали приєднуватися до Болонського процесу.

Ще одна причина зниження творчого потенціалу вищої школи — прогресуюча, тотальна бюрократизація навчального процесу, що не знає жодних розумних меж. Викладач, виконуючи різні вимоги, накази й інструкції міністерства, замість того щоб якісно, на основі пошуку новітніх наукових матеріалів, підготувати захоплюючу лекцію, змушений заповнювати десятки нікому не потрібних форм із кожної дисципліни, мало не похвилинно описувати графік своєї роботи, складати безкінечні плани й звіти. Така тотальна бюрократизація навчального процесу невдовзі призведе до того, що у ВНЗ буде по горло роботи й без студентів. Викладачам потрібно буде з ранку до вечора заповнювати численні папери, від яких, на думку чиновників, має підвищитися якість освіти!

Третя причина деградації системи вищої освіти — низький рівень зарплат викладацького складу, який можна охарактеризувати як соціальне знущення.

Як має почуватися кандидат наук, доцент, усвідомлюючи, що його зарплата на рівні київського дворника чи оператора шлагбаума на залізниці? Напевно, держава думає, що саме така зарплата має стимулювати викладачів сіяти розумне, добре, вічне.

Наслідок — падіння морального духу викладацького складу, посилення апатії й відчуженості.

Крім цього, об'єктивна потреба підвищити свій матеріальний рівень змушує багатьох, особливо молодих викладачів, працювати одночасно в трьох-чотирьох ВНЗ по чотири-п'ять пар щодня. Про яку якість лекцій може йтися? У багатьох випадках це перетворюється на читання псалмів перед засинаючою аудиторією!

Четверта причина — державне стимулювання матеріальної жадібності вузів.

Хоча в Україні декларується безплатна державна вища освіта, насправді все інакше. Кожен державний ВНЗ готує студентів як за рахунок держбюджету (безплатно для студентів), так і за контрактом, коли студенти оплачують своє навчання. Якщо в радянські часи ВНЗ міг відрахувати студента й не зазнати при цьому матеріальних втрат, то сьогодні ситуація змінилася.

Відрахування студента-контрактника відразу ж призводить до втрати грошей, які він міг би платити до кінця свого навчання.

Відрахування студента-бюджетника може призвести до скорочення бюджетного фінансування, скорочення держзамовлення та ліцензійного обсягу. Навіщо держава виділятиме гроші на підготовку групи з 25 студентів, якщо фактично випускається десять?

Тому відрахування і студентів-контрактників, і студентів-бюджетників державним ВНЗ є вкрай не вигідним. Як наслідок — студентам, котрі за всіма критеріями оцінювання знань мають бути відраховані, дають можливість із другої, п'ятої, 25-ї спроби здати предмет. Викладача на вузівському сленгу беруть «змором», коли він ставить позитивну оцінку тільки для того, щоб від нього відчепилися.

Студенти, які б в інших умовах прагнули навчатися на «добре» й «відмінно», бачачи, що загроза відрахування має скоріше віртуальний, ніж реальний характер, поступово знижують планку й опускаються до рівня тихих трієчників. У результаті країна отримує десятки тисяч фахівців із просиджування штанів із дипломами про вищу освіту.

Ще одним важливим мотиваційним аспектом є факт різкої соціальної несправедливості, коли в одній групі, на одному курсі, з однієї спеціальності студенти-відмінники, які навчаються за контрактом, змушені повністю оплачувати своє навчання, а тихі трієчники-бюджетники навчаються безплатно, оскільки на них поширюється держзамовлення! Ну звісно — країна гостро потребує фахівців, які провели студентські роки в нічних клубах і летаргічному сні на лекціях!

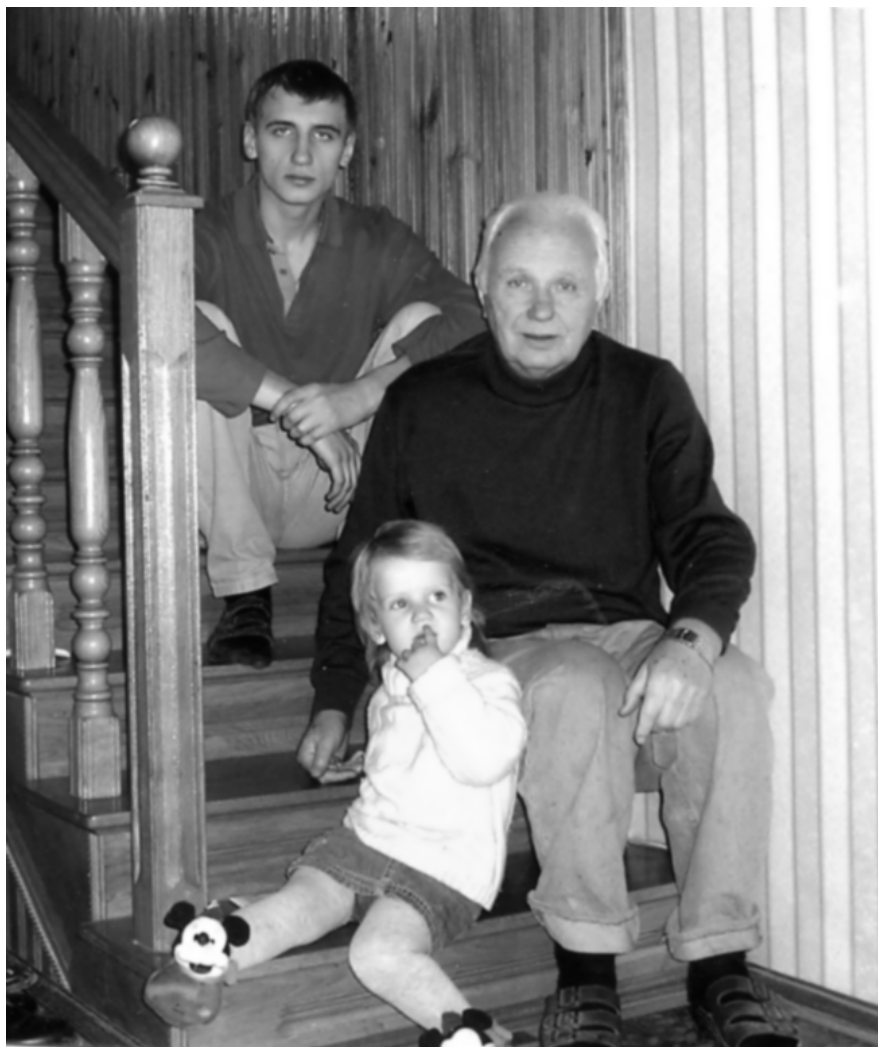
П'ята причина деградації системи вищої освіти тісно пов'язана з першою — це розрив між теорією і практикою, який посилюється ще більше, ніж у попередні роки. Замість скоротити надмірну затеоретизованість навчальних планів, що залишилася в спадщину від радянської системи освіти, й розширити навчання практичних навичок, державні чиновники за роки незалежності зробили у сфері освіти все що завгодно, тільки не це. Відрив навчального процесу від практики став ще контрастнішим, ніж у радянські часи. Кількість часу, відведеного на практику, відтоді практично не змінилася, а в багатьох ВНЗ навіть зменшилася. Крім цього, якщо п'ятнадцять років тому студент навіть не думав про те, що на практику можна «забити», то сьогодні абсолютно формальний підхід до практики став повсюдним явищем у нашій системі вищої освіти. Наростаюча через мотиваційні причини апатія викладацького складу, майже повна відсутність самодисципліни

середнього українського студента й абсолютна байдужість до студентів-практикантів з боку багатьох керівників практики від підприємства призвели до того, що найчастіше проходження практики зводиться до проставляння печаток у щоденнику в день початку практику й у день її закінчення, а ще — до збирання відповідних папірців для заповнення звіту. Чимало студентів зазвичай проводять час між проставлянням печаток десь на відпочинку.

Ці й низка інших причин, що носять не такий явний характер, неминуче призводять до навальної деградації системи вищої освіти в Україні, до її системної кризи.

Практичним підтвердженням слів Олександра Кендюхові щодо «навальної деградації системи вищої освіти в Україні» є «повальне» навчання дітей олігархів, політиків за кордоном. Більш того, таким ганебним фактом для власної держави, вони хизуються. А ви говорите про патріотизм, любов до України! Теж саме відноситься й до медицини: гроші і владу утримувачі, не соромлячись, гоноровито і пихато будь-яку «вавку», використовуючи власні або державні літаки, поспішають лікувати за кордоном. Яка зневага до власної держави? Яка зневага до мене, до кожного лікаря, медичної сестри...!?

Трошечки відволікся. Отже, зовнішній вплив на характер роботи того чи іншого колективу порушує (змінює) багаторічні традиції, які в освіті та медицині відіграють як позитивну, так і негативну роль. Таким чином, непомітно впливаючи на долю розвитку кафедри, на долю кожної людини.

А це вже п'ята фотографія, яка відображає «закриту» частину людського життя. Дідусь і онуки знайшли місце для тимчасового відпочинку у «фазенді». Йшли, йшли та й присіли.

В усіх поза різна, в усіх вираз обличчя відповідає своєму віку: веселий, розважливий та привабливий — у Вікторії, цілеспрямований, з

надією на майбутнє та мрійливий — у Вані, заспокійливий, стомлений — у дідуся.

Але найбуйніша фантазія у Вікторії. Вона уявляє свої гостини до нас, приміром, так:

СТОЯЛА СОБІ ХАТКА

Стояла собі хатка —
дірявий чобіток.

А в ній жила бабуса,
що мала сто діток.

Така була сімечка,
сімечка мала!

Ніяк із нею впоратись
бабуса не могла.

Пішла бабуса на город
по моркву й буряки,
пішла вона до пекаря
по хліб та пиріжки.

А сто дітей — не ледарі,
пішли збирати хмиз.

Усі взяли по гілочці
й набрали цілий віз!

Води взяли по крапельці —
і повний казанок!

І наварила борщичу
Бабуса й сто діток.

А потім сто цеглинок
вони принесли вмиць,
і склали з них будинок,
І стали в ньому жить.

А потім сто зернинок
поклали в землю в ряд.
І вирости з них квіти,
і став квітучий сад.

А якби та бабуса
не мала сто діток,
була б і досі хатка —
Дірявий чобіток!

Наталя Забіла

Мої діти, мої внуки (наші діти, наші внуки)... Як вони, непомітно для нас, надають нам, «ліплять» у нас добро, освітлюють розум та прикрашають життя... І тому не випадково поет Е. Диктуніус переконує нас в тому, що

В жизни самое худшее —
так далеко зайти,
Что, оглянувшись назад,
Уже не видишь ребенка...

Подивіться на ці фотографії моїх онуків.

Ваня з Катею, отримуючи теплі та світлі сонячні промінчики, радісно сприймають дари природи та посилають нам непомітні імпульси радості життя, сприйняття оточуючого світу в привітних тонах.

А на другій фотографії Ваня зі своєю ще маленькою сестричкою Вікою дивуються неосяжності добра навколишнього світу та неосяжності майбутнього.

І в мене виникло бажання звернутися до них словами О. С. Пушкіна:

МЛАДЕНЦУ

Дитя, не смею над тобою
Произносить благословенья.
Ты взором, милою душой,
Небесный ангел утешенья.
Да будут ясны дни твои,
Как милый взор твой ныне ясен.
Меж лучших жребиев земли
Да будет жребий твой прекрасен.

І все-таки зі значною часткою переконаності можна стверджувати, що вона (доля) формується не тільки під впливом зовні, а й в багатьох параметрах — від самої особи. Особливо від «ДУШІ», стану душевного... Тому що є

ЦЕНА ДУШИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ

Когда император Феодосій узнал, что жители Антиохии владели по грязи статую его супруги, то он приказал разрушить город. Что сделает Бог нам, если мы грехом оскверняем душу — Его образ (Быт. 1, 26) и храм (1 Кор. 3, 16)?

Хотите ли знать цену вашей души? Посмотрите на цену искупления: не золото целого міра, не мір весь со всем, что на нем есть, но Сам Бог был ценою нашего выкупа (Св. Златоуст).

У житті кожної людини буває чимало прикромів, які вона сприймає, в силу своїх особистих індивідуальних фізіологічних параметрів, по-різному. У 19-річному віці я вперше відчув безвихідний стан своєї душі, коли не міг нічим собі зарадити. З точки зору сторонньої людини ця подія не була не тільки резонансною, а й такою, що заслуговує на увагу. Мене «запросили» до військкомату. На медичну комісію. Невідомо з яких причин, я не сподобався старшому лейтенанту. Він розпочав по-своєму знущатися з мене. У присутності членів медичної комісії, молоденьких медсестричок він раз у раз наказував мені: «Роздягнися догола, одягнися, знову роздягнися, знову одягнися...». Моєму приниженню не було меж. Коли я вийшов з цієї установи, яку не поважаю до сьогодні, то присів «з чорного боку» цього приміщення і гірко заплакав. Це був мій перший «плач» у дорослому стані. Удруге я заплакав на похоронах своєї мами. Але це були сльози жалю та суму за самою дорогою для мене людиною — мамою. Перший же «плач» був з відчаю, безвихіддя... У дужках зазначу, що через 26 років я зустрівся зі старшим лейтенантом (уже підполковником у відставці) на площадці житлового будинку, де ми повинні були проживати по-сусідські. Наші дружини навіть дружили, а я жодним «мускулом» не показав, що ми «старі» знайомі. Який «тісний» цей світ!

Безумовно, і цей випадок вплинув на мою подальшу поведінку, на моє сприйняття світу, на мою долю. На той час я ще багато чого не знав, багато чого не читав, але повівся так, як буцім то мені була відома

МОЛИТВА

Предвічний Отче, Отче любові, милосердя і прощення, ми любимо Тебе і дякуємо Тобі за цю хвилину благодаті, яку Ти нам дав! Вічний Отче, сьогодні через Твоє слово наповни наші серця вдячністю і прославою тебе, Отче, бо кожен почувався схожим на блудного сина; кожен з нас відчував, що його принижує жорстокий правитель, і, служачи йому, ми навіть бажали їсти помий свиней, щоби прогодуватися, прагнучи трохи радості і щастя.

Отче, сьогодні Твоє Слово повело нас знайти самих себе, заглянути в наше життя, і побачити, як багато темряви наповнювало наш дух і входило через наші очі. Ми навіть ослабли, тому що не усвідомлювали цього, ми дозволили, щоб нас ввели у зло, і наші серця, зранені та сумні, роблять нас ображеними. Все це впливає на наші тіла, і ми нервуюємося, хвилюємося і напружуємося, ми розвиваємо болі та хвороби.

Отче, ми хочемо подякувати Тобі за Твоє Слово! Сьогодні Твоє Слово нагадало нам, що ми також маємо Отця; Отця, Який є добрий; Отця, Який любить нас; Отця, Який вгамовує голод своїх дітей. Сьогодні Твоє Слово нагадало нам, що наш дух і душа спрагли Бога, і тільки Бог може заспокоїти нашу спрагу. Тому, Отче, з огляду на Твоє Слово, ми вирішили піднятися. Ми більше не будемо під жорстоким правителем, який тримав нас у своїй владі; ми більше не хочемо їсти помий свиней. Ми хочемо повернутися до Тебе!

Отче, змилуйся над нами, грішниками. Ти знаєш і ніколи не переставав нас любити! Ти дозволив нам залишити «дім», тому що Ти створив нас вільними. Ти дав нам вільну волю і тому дозволив нам відійти... Але зараз, Отче, ми хочемо прийти додому і просимо в Тебе пробачення.

Предвічний Отче, змилуйся над нами, бо ми згрішили проти Тебе. Змилуйся, Отче, бо ми затверділи серцями перед Твоєю любов'ю і покликом. Змилуйся над нами!

Ми дякуємо Тобі, бо знаємо, що Ти любиш нас, тому що Ти є любов. Ти добрий, Отче! Ти такий добрий, що дав нам Свого Улюбленого Сина, Ісуса Христа, щоб став нашим Спасителем.

Господи Ісусе, спаси нас, Господи! Пробач нам наші гріхи, омий нас у Свій дорогоцінній Крові і приведи нас до Отця!

Отче, ми дякуємо Тобі, бо Ти бачиш нас очищеними у Крові Твого Сина Ісуса і через Кров Ісуса ми є добрі. Слава Тобі, Отче, бо Ти вважаєш нас достойними Твоєї любові через Ісуса.

Дякую Тобі, Отче, бо Ти полюбив нас першим!

Дякую Тобі, за цю любов, що дає нам притулок!

Дякую Тобі за те, що приймаєш нас такими, як ми є!

Дякуємо Тобі, Отче, бо Твоя любов така велика, що зцілює наші серця!

Дякуємо Тобі, Отче, бо Твоя любов така велика, що прощає нас!

О Отче, як відчайдушно ми потребуємо розуміти, що любов має тісний зв'язок з прощенням! Як сильно маємо перемінитись у Твою любов!

Дякую Тобі, Отче, за постійний мир, який наповнює наші серця!

Дякую Тобі, Отче, за те, що дозволяєш нам називати Тебе Батьком! Отче небесний! Предвічний Отче! Отче нашого Господа Ісуса Христа! Наш Отче! Дорогий Отче! Хай буде прославлене Твоє ім'я!

Дякую Тобі, Отче, за Твоїми обіймами!

Дякую Тобі, Отче, бо ми примирилися з Тобою!

Дякую Тобі, Отче, бо ти одягнув нас у ласку!

Дякую Тобі, Отче, бо Ти помив нас у Крові Христа!

Дякую Тобі, Отче, бо Ти одягнув перстень нам на палець, перстень союзу з Тобою!

Дякую Тобі, Отче, бо Ти одягнув нас у сандалі миру!

Зараз ми хочемо вийти у світ, проголошувати Твою любов, Твою доброту, Твоє милосердя, Твоє прощення! І ще більше... Отче, оскільки Твоя любов така велика, ми хочемо поширювати цю любов так, щоб вона дійшла до всіх наших братів і сестер. Оскільки Ти пробачив нам, ми хочемо пробачити іншим. Отже, ми просимо Твого Святого Духа любові замешкати в нас!

Прийди, Святий Духу! Прийди, щоб стати джерелом води живої в нас! прийди та втамуй нашу спрагу і голод за Богом! Прийди, Святий Духу, зроби нас каналами Божої любові! Прийди, Святий Духу, люби через нас! Прийди, Святий Духу, прийми через нас наших братів такими як вони є! Прийди, Святий Духу, пробачай через нас! Прийди, Святий Духу, роби добро через нас, бо ми є діти Божі, спадкоємці благодаті!

Слава Тобі, Отче, наш Отче! Більше ніколи не хочемо залишати Твій дім! Більше ніколи не хочемо залишати Твою присутність! Більше ніколи

не хочемо служити жорстокому правителю цього світу! Більше ніколи не хочемо доглядати за свиньми! Більше ніколи не хочемо їсти свинячі помий! Більше ніколи не хочемо порушувати союз з Тобою! Слава Тобі за Твоє прощення!

Отче, у цьому домі нашого «повернення», Ти бачиш, що ми слабкі... Гріх зробив нас слабкими. Тому, Отче, в ім'я Ісуса, ранами нашого Господа Ісуса Христа, через Його страсті, смерть і воскресіння, і через заступництво Діви Марії, зціли зараз своїх дітей. Зціли своїх дітей, які страждають, зціли тіло і душу, які слабкі і конають. В ім'я Ісуса, зціли їх. Отче, не тому що заслуговуємо, але тому, що Ти добрий, вилікуй прокажених, тих, які хворі на рак і СНІД.

Твоя сила безмежна: Ти можеш пробачити гріх, звільнити від сатанинських пут, зцілити хворих заради Ісуса, Твого Сина.

Зціли, Отче, тих, у кого не встановлений діагноз хвороби; тих, які страждають на церебральні і серцеві розлади; тих, у кого серйозні проблеми зі слухом, запаленням очного нерва або слухового нерва. Зціли їх, Господи.

Отче, сьогодні ми просимо Тебе: зціли тих, у кого проблеми з нирками, легенями, кишківником, серцем.

Простягни свою могутню руку, щоб звільнити своїх дітей, які живуть у бідності, які мають фінансові проблеми, які не мають можливості поставити їжу на стіл; тих, які не мають праці, перебувають у в'язниці; тих, які живуть розпусним життя. Зціли їх, Отче!

Твоя любов є великою і такою ж є робота, яку Ти робиш посеред нас.

Ми дякуємо Тобі і прославляємо Тебе. Ми відкриваємо широко свої серця і приймаємо Твою любов. Ми хочемо жити Твоїм Словом. Ми хочемо жити в Твоєму домі. Ми хочемо жити, як діти Божі, брати і сестри Ісуса Христа, як храм Духа Святого, діти Матері Марії!

Дякую Тобі, Отче, за чудову родину, яку маємо!

В ім'я Ісуса. Амінь і амінь (*Pegis Кастро, Майза Кастро. Зцілення благословенням. 2007*).

Незважаючи на агресивне атеїстичне виховання в роки радянської влади, сутність Божу завжди залишалася з людиною. Особливо вона була виразною в тяжкі для людини часи. Скажімо, в часи голодомору людину, яка проживала в селі на Україні, свідомо гнобили морально та знищували через голод — фізично. І така людина залишалася лише з Богом, з надією

на Божу ласку на цім і тім світі. Тільки віра в Бога допомогла не знищити тиранам всю українську націю. Тиранам...

О, як ми ревно клянемо тиранів,
А їм оте — як мертвому баклага:
Лежать собі, усохлі, мов тарані.
У полинялих мушлях саркофагів.

Двадцятий вік відважно і громово
Старих богів розвінчує на стінах.
Зате перед новими — по-новому
Демократично... повза на колінах.

А сфінкси, як завжди,
Ховають тайни
У сардонічнім обрисі губів...
І взагалі: коб не було рабів,
Цікаво, чи з'явилися б тирани?

Борис Олійник (1972)

У тяжкі та скрутні часи людина завжди звертається до Бога та до мами, маючи на увазі й Матір Божу. Пам'ятаю, як я, новоспечений комсомолец, тяжко захворів. Абсцес. Температура неймовірно висока (міряти її було нічим), загальний стан тяжкий, моя свідомість часом втрачалась... Ні медичних працівників, ні будь-яких медикаментів не було. Надія на життя залишалася лише на Бога. Я таємно (ніколи й нікому про це не говорив) звертаюсь до Бога: Отче наш... Якщо я залишусь живим, я ніколи про тебе не забуду, я завжди буду Тебе пам'ятати та буду вдячний Тобі... А перше, що я зроблю, коли отямлюсь — я поставлю Тобі в церкві велику свічку, як вираз вдячності Тобі...

Як і кожна людина, я часто думаю про своїх маму, тата, сестер, брата, які відійшли в інший світ ... Я думаю про них і завжди звертаюсь до Бога з проханням: будь милосердним до них...

Практично всі люди, особливо талановиті та геніальні люди, пам'ятають Господа Бога, звертаються до Нього... З надією.

ГРЯДЕ!

Суворий Янгол з піднебесних зводів
Гримить погрозливим в сатанинський смрад:

— Ви в бран здали нечистим Гроб Господній,
Свій гріх поклавши на невинних чад.

Вони ще вам згадають в день відплати,
Як ви пустили правду в обмолот.
І прийде Той одмірять і воздати,
Кому ви цвяхи заганяли в плоть.

Найважчий гріх, вівіки непростенний,
Упав на вас, коли Його вели
На хресні муки, — ви ж, сини гієни,
До всіх терзань — при Матері стражденній
Ще і вінець Йому терновий нап'яли!

...Чи й досі ми не втямили, нетяги,
Що нам замкнули наглухо вуста
Нащадки тих, котрі носили цвяхи
Нещадним розпинателям Христа?!

Отверезніть очі! У небесних висях
Явилась провісна Божя Длань:
Вже почалось: тринадцятий повісивсь.
Гряде пора великих сподівань.

Борис Олійник

Ми є свідками того, як наші «корманічі» відвідують церкву, хрестяться, запалюють та ставлять свічки... І ми є також свідками, що вони (корманічі) свідомо порушують заповіді Божі. Якби це робили тільки наші «кормачі», а то і ми (я, він, вона, я вже не говорю про «воно») часто порушуємо християнські заповіді.

Якось мій колега, професор нашого вузу А. говорить мені: «Ви звернули увагу, Іване Семеновичу, яке значне збільшення кількості духовних храмів спостерігається на Тернопіллі? Це ж об'єктивний показник духовного росту людини». Я йому відповів, що хотів би в це вірити. Але, я так думаю, що такого зростання кримінальних злочинів (злодійство, пограбування, вбивство...), яке ми сьогодні спостерігаємо, у нас ніколи не було. Я пам'ятаю, три вбивства за рік в Тернопільській області вважалося за «совітів» надзвичайною подією. «Летіли голови» багатьох чиновників. А сьогодні три вбивства за добу — звичайне явище. В останній чи передостанній рік мого ректорства в студентському гуртожитку від вживання неякісних наркотиків загинуло двоє студентів за одну ніч (тут і смерть, тут і наркотики). Для мене це було надзвичайним

потрясінням. І не тільки від жалю через смерть молодих людей, а й тому, що наш вуз і мене, як ректора, чекають значні неприємності. Я думав радянськими категоріями: вуз декілька років будуть згадувати як неблагополучний, а ректор «вилітає» зі свого крісла на другий день після такої трагічної події. Більше доби роздумував, яким чином повідомити міністерство МОЗ (ми йому підпорядкуємося) про таку біду. Нарешті телефоную. Розповідаю тремтячим голосом, що в нашому вузі трапилось. У відповідь чую: «Ми вам, Іване Семеновичу, співчуваємо. Кріпиться». І тут я зрозумів постулат Сократа: «Я знаю, що я нічого не знаю». (Зміст цього випадку свідчить також про те, що старе покоління керівників необхідно було змінити давно. Вони сприймають по-іншому, ніж молоді, різні події сьогодення).

Ставлю собі запитання: чому християнська мораль «відступає» перед натиском сил зла? І відповідь на це запитання, в якійсь мірі, знаходжу в статті Юлії Тимофєєвої, уривок з якої наводжу («Дзеркало тижня» від 8.11.2008):

«ЖЖЖОЛОТО ЖЖОТ» КИШЕНІ...

«...Начебто всі ми визнаємо православні догми «не вбий», «не вкради», не перелюбствуй», «не обдавайся обжерливості»... І водночас крадіжка, тобто відбирання без дозволу, є неодмінним інструментом досягнення успіху в бізнесі та політиці; перелюбство — не санкціонований і не обґрунтований глибоким почуттям секс із різними партнерами — служить одним із показників високого соціального статусу людини; те саме стосується високоякісного різноманітного та багатого харчування — майже кожний, хто домігся успіху, дуже швидко заводить собі велике пузо. При цьому люди, які регулярно порушують закони божі, постійно демонструють глибокий зв'язок із церквою: вони носять хрести, освячують квартири та автомобілі, жертвують на церковні потреби й будівництво храмів (їм ще церковні ієрархи вручають ордени — І. С.). Скажи їм, що вони живуть не по-християнському, ефект буде той самий, що в собаки, яка очманіла від овало-кола. А почнеш із ними про цінності розмовляти — взагалі приймуть за божевільного й проженуть, сунувши десятку в кишеню. Може, тому Україна й залишається небажаним гостем в Євросоюзі, що ніяк не в'їде, про які-такі необхідні для вступу цінності тлумачать європейці?

Якось мій батько на ніч замість казки розповідав притчу двом своїм онукам — п'яти та шести років. Про те, що складніше багатому потрапити до раю, ніж верблюду у вушко голки. Він намагався прищепити дітям ті самі цінності, розповісти доступною мовою, що в житті, крім матеріальних задоволень, є й інші, вищі цінності. Він розповів про те, наскільки важлива для людини сім'я, любов, дружба. А потім, у самому фіналі розмови, поставив запитання на перевірку: «Діти, що в житті найдорожче?» Онук на той момент вже спав, не витримав проповіді. А от онучка, яка перебувала в стадії «ще не сон, але вже не реальність» — найбільш щирому стані людини — промурмотіла: «ЖЖЖолото»...».

О, людино! На що ти тільки не здатна? Про це говорить й Іван Франко у своєму вірші (1883)

СИЛА ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

Творів могутніх досить має світ,
Та над чоловіка сильніших ніт.
Він-бо через моря безодні понурі
Пливе серед реву північної бурі
По спіnenих хвиль клекотінню;
Він матінку землю, найвищу богиню,
Мучить і робить із неї рабіню,
Плугом зубатим від року до року
Борозду порючи кіньми глибоку.
Птиць легкокрилий, невгадливий рід
Вабить він хитро в наставлену сіль;
Племена теж дичини лісової,
Твори, що грають в солоному морі,
Ловить в очковані сіті
Хитро вигадливий люд;
Силою вміє гірського корити
Оленя; на пишногрівій шиї
Коням ремінні начіплює шлії,
Непоборимі воли в ту ж путь
В ярма карки свої гнуть.
І мови людської і навіть міць божу,
Закони, що правляться ними народи,
Пізнав він, як силу ламати ворожу,

Як оберігаться від спеки, морозу,
А як від сльоти-непогоди.
На все в нього рада!
Безрадним не любить стрічатъ чоловік
Будущини навіть. На болісті люті
Він має предрозготований лік,
Одного лиш Ада
Не вміє минути.

«Одного лиш Ада не вміє минути» людина... Але вона про це, як правило, не бажає пам'ятати. У своєму вірші Іван Франко оминув жорстоке відношення людини до людини аж до самого її знищення. Сьогодні неможливо усвідомити направлене знищення людини людиною, яке спостерігається протягом історії кожного народу. В Україні масштабне і в короткий час (1932–1933 роки) було проведено знищення мільйонів і мільйонів дітей, працездатних і непрацездатних людей, матерів і батьків, бабусь і дідусів, дружин і чоловіків... — штучний Голодомор, якого не знає історія людства. Ось лише невеликий фрагмент цієї трагедії:

ПОМЯНИМ ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ...

Коли б усі зморені голодом ожили, то від їхніх нелюдських мук, страждань, болю і сліз небо нашої планети посіріло б.

Голод 1932–1933 років — свідомо запланований, організований і доканий злочин, як і Чорнобильське лихо: страшна трагедія не минула мого рідного села Ярославки Ружинського району Житомирської області. Але репетиція розпочалась набагато раніше. Ще в 1926–1930 роках заможних селян обкладали великими непосильними податками на сільськогосподарську і тваринницьку продукцію, щоб селяни розорилися. За несплату парту повноважені з району вирішували, кого має бути вивезено до Сибіру, чиє майно описати, розграбити. Розорених, заляканих селян заганяли у колективні резервації — колгоспи.

...Сталевий трос накинули на хрест храму, а співучі дзвони валялись далеко за селом. Самого священика Івана Муляревича у 1929 році активісти села пізньої листопадової пори вивезли з оселі на смертельну розправу, не даючи одягнутися, взутися.

Багато односельців не повернулися до рідної оселі, назавжди залишилися безіменними в снігових заметах Сибіру. Ось одна з

найтрагічніших долей роботящої родини, яку вислали в Сибір. Спочатку депортували чоловіка як куркуля. В хаті залишилася дружина з одинадцятьма дітьми. Молодше покоління по-вуличному називало її баба Довгаличка.

Активістам сподобалась хата цієї багатодітної сім'ї, вигнали з хату на вулицю, а потім — у Сибір. В дорозі одинадцятєро дітей на пароплаві померло з голоду: мати по черзі опускала мертвих дітей у море. Сама дивом залишилася живою. На початку 60-х років повернулася в село. Ліпили їй хату із глини. Воно довго себе картало, що залишилася живою...

У 1989 р. я почав вивчати і збирати свідчення своїх старших односельців, які пережили голод 1932–1933 років. На той час мої односельці були молодшими і при добрій пам'яті. Вони розповідали, що з голоду вимерла половина села (до 1932-го в ньому було більше 1550 мешканців). Серед цих свідків були: Марія Никитюк, Анастасія Дмитрук, Ганна Маліцька, Варвара Гнатюк, Анастасія Довгаль, Тодоська Пакою, Олена Бондан, Василь Грицюк, Юхим Гриюк, Марія Козенюк, Палажка Дмитрук, Ганна Бородай, Мотря Артимчук, Марія Наумчик.

Побував я в кожній оселі. Боляче було слухати. Я спішив усе запам'ятати, нічого не пропустити, встановлював прізвища односельців, які пішли у небуття. Із 700–8000 загиблих від голоду вдалося встановити понад триста прізвищ односельців. Свідки стверджували, що на початку голодомору в селі була й книга реєстрації померлих. Але наприкінці 1933-го вона загадково зникла разом з людиною, що вела той реєстр.

Розпочинався голод у моєму селі Ярославці 1932 року. З району надійшла вказівка здати вирощений урожай до граминки. А хто не здасть — відчує руку «диктатури пролетаріату». Не встигли виконати, як надійшло нове розпорядження. З району приїхали сталінські виконавці і разом з сільськими «активістами» почали штурмувати. На них казали «трясуни», бо ж трусили, перетрушували все, що попадало під руки, великими залізними щупами проколювали кожний метр землі, штрикали у стріхи хат, хлівів, клунь, забирали не тільки зерно, а й картоплю, квасолу, нишпорили в печах, перевертали баняки і горщики, забирали жорна, тертушки, ступи, щоб селяни не могли змолоти зерно на борошно.

Як свідчила Ганна Каліцька, вибиваючи у людей зізнання про залишки хліба, активісти загнали у велику яму чоловіків, обклали напівсухим бур'яном і запалили. Один чоловік вирвався з ями, ховаючи за

пазухою буханець хліба для дітей. Його схопили. Усіх неслухняних жорстоко били, кудись вивозили, і вони більше ніколи в село не поверталися.

У селі був вітряк, який молов збіжжя. Його замкнули і опломбували. Люди їли гнилу мерзлу картоплю, яку знаходили на полях, траву, листя дерев. Після такої «їжі» розпочиналися нестерпні болі в животі. І помирали, хто в хаті, хто в бур'яні на власному подвір'ї. зникли в селі собаки, коти. Перестали кумкати жаби в ставку.

Перелякані батьки не випускали дітей з хати. Діти лежали у домівках-домовинах, чекаючи смерті. Багато матерів, не витримуючи страшних мук, божеволіли.

Село вимерло. Мертвих і живих скидали разом до ями. Деякі з напівживих просилися, щоб їх не забирали на кладовище. А їздовий Самійло, який в селі звозив жертви, лаявся: «Не маю часу приїздити за вами завтра, й так помрете».

Дід Пилип, з яким я пас худобу, як людей не допускали до станції, щоб не купили хліба. Але застерігав: нікому не говори про голод, бо це — тюрма. Я був сиротою і мені на все життя вкарбувалася в пам'ять ота дідова розповідь.

Трагедія мого села — лише частка драми, яку пережила Україна. Це її вічна біль. Адже за півтора року було вбито мільйони українців. Тільки за те, що мали свою солов'їну мову, пісню, працьовиті хліборобські руки, вишиту сорочку, рушник, вишневий сад побілену хату. Бога в серці і український менталітет. А скільки наших земляків виморено у концтаборах смерті Сибіру, Соловків... Ці смертельні обійми ново імперської Росії обернулися для України трьома голодоморами. Кількість жертв — це страшна астрономічна цифра, спів мірна з населенням середньої європейської держави. Такого геноциду історія людства ще не знала. Ми й сьогодні не усвідомили сповна, що ми вижили тільки дивом не зникли з лиця землі як етнос.

Голоси трьох голодоморів волають до живих і ненароджених українців. Людська пам'ять не перестане кровоточити. І кожен з нас несе в собі часточку цієї пам'яті української нації»

(Дмитро Ковальчук. Газета «Літературна Україна» від 22. 11. 2007).

«Часточку цієї пам'яті...» являє собою і цей твір:

ГОЛОДОМОР

Пустка і холод. Пустка і холод.
Це вже ніколи, либонь, не мине.
А на душі клубочиться голод
І до кісток пробирає мене.

Мерли найперше вдови і діти,
Над Україною голодомор.
Наше село оточили совіти,
Хліб вимітали з клунь і комор.

Як із оружними голим боротись?
Хай вам розкажуть в гаях солов'ї.
Ви запитаете: «Чи був таки спротив?»
Був! Але їх загребли Соловки.

Скрізь по району гасали бригади,
Звозили трупи, не страшно було.
Чорні знамена висіли в сільрадї,
Це означало, що мертве село.

Хліб забирали іменем світлих ідей,
Вчили на ділі любити Вітчизну.
Божевільні батьки їли своїх дітей
В ім'я процвітання комунізму.

У тридцять третьому був хліб і овочі,
Та життя було гірке, як прокислий кагор.
Запитайте у Сталіна, Молотова, Кагановича:
— Чи був в Україні голодомор?

Вже не залилося сусіда, сусідки,
Кожен другий українець загинув, помер.
Ви запитали: — Чи є у вас свідки?
Свідки живі — бо живий есесер!

Анатолій Камінчук

Незважаючи на те, що нерідко нас закликають поставити крапку на минулому, на ГОЛОДОМОРІ, та рухатись «уперед», я переконаний, що пам'ять залишиться «при нас». Без пам'яті про минуле не може бути майбутнього. Не тільки «світлого», а й «сірого». Не тільки сьогодні, а й завжди люди пам'ятатимуть «уроки свого життя». Наприклад. Про Голодомор молодий, талановитий поет і прозаїк Валерій Герасимчук

виразно писав ще в середині вісімдесятих років минулого століття в драматичній поемі «Шумери», уривки з якої я надаю вашій, читачу, увазі:

...Ти чуєш, Боже?.. Всемогутній Енліль!

Вони ідуть на нас. О, не пусти...

Їх військо займе кращі наші землі,
а їх воєначальники — пости.

Один жрецем назветься. Другий — мером.

Ще іншого пришлють наглядачем!

І де раніш вода текла Шумером,
там наша кров рікою потече.

Земля затвердне, зробиться як молот.

Піщані дюни наступ свій почнуть.

Що ж буде потім? Потім буде голод...

Який? Такий, що краще і не чуть.

Такий страшний. Ти, світе, лиш послухай:

у їжу все йшло — і гієни, й цвіт...

Хай пишуть, що тоді була посуха...

Яка посуха? То був геноцид.

То геноцид був. Царське повеління.

Наказ — коріння знищити моє!

Бо ж першим помирало покоління,

Яке ще пам'ятало, хто ми є...

Яке ще мову нашу пам'ятало

і звичай минулої доби!

...Усе це відбувалось на поталу,

коли діди вмирали і баби.

І ми ховали їх не у гробниці —

в ями поспішно вириті й тісні.

...Та ми ж разом із ними у ями ці

Казки свої ховали і пісні!

І навіть не було кому ридати

над тими, хто трагічно так почив...

...Я думав у «Плачах» це передати —

ця ноша непосильна для «Плачів».

Нас смерть чекала тут на кожному кроці,

скрізь чувся стогін і дитячий крик!

Коли ж було це, у якому році?
(У нас тоді був 33-й рік...)

А сьогодні, в роки «вільного» ринку, Валерій Герасимчук кореспонденту газети «Літературна Україна» (20 листопада 2008) говорить: «...І ніхто жодного разу не поцікавився долею автора! А я досі тягнуся з останнього й уже тоді, коли дописував свого «Андрея», був такий хворий і бідний, що вівсянку собі кип'ятильником, у нашому письменницькому пансіонаті у Трускавці, варив! Що ж мені робити після такого бездушного ставлення — «зав'язувати» з літературою чи взагалі зав'язувати собі петлю на шиї? Ні, краще вже писатиму комедії про казино...».

Ось як важко бути сьогодні талановитою людиною. Ось як «демократія» по-українськи розподіляє блага багатой країни — України. Одним світські вечора, Багами, «хатки» за сотні мільйонів доларів на різних побережжях та столицях світу, а іншим — «дулю з маком»...

І як це не дивно, я переконаний, що у Валерія Герасимчука цінність життя своєю духовністю, змістовністю, творчим піднесенням, значно перевершує таке у наших «вельмож». І мої симпатії та повага на боці Валерія Г. Про його твори я неодноразово говорю в свої спогадах та роздумах. І тільки з повагою та доброзичливою заздрістю до його неабияких досягнень в поезії і прозі! І у мене таке враження, що Валерій Герасимчук незмінно керується тим, що «Справжня честь — це рішення робити за всіх обставин те, що є корисним для більшості людей» (Бенджамін Франклін). Про нього можна говорити, що його

«Д у ш а д у ш и — в г л у б и н е д у ш и.

Каждый человек — с точки зрения сущностных подходов к нему и определений — состоит из нескольких (аналитически вычисляемых) слоев. Главный и основной — ПЛАСТ БАЗОВОГО ЕСТЕСТВА. Здесь хоть и много всего, даже можно сказать, что это нагромождение всего, но определенность тоже очевидна — здесь накапливаются не столько «новации», сколько «традиции», не столько разное там «временное», сколько неизменное «вечное», не столько колебательное и экспериментное, сколько проверенное, выверенное, прочно-стойкое.

Обращаясь к устоям стабильных компонентов нашего личностного блока краеугольных параметров и метя, как в мишень, в то, что прочнее распутьевого камня (помните?: направо пойдешь — коня найдешь,

налево пойдешь — головы не снесешь, прямо пойдешь — ...), мы ничего не разобьем и не расколем, но именно этим и понравимся: восприниматель нашей стрельбы по нему получит подтверждающее удовольствие. Он еще раз убедится, как важно все-таки иметь свои нерушимые принципы и неподводящие предубеждения.

Уважение к фундаменту не бывает безответным!..» (П. С. Таранов).

Так що нерідко наше сприйняття буття буває парадоксальним: там, де зовні все виглядає добре, навіть дуже добре — внутрішньо все покрито гниллю і, навпаки — там, де зовнішньо нестерпність, бідність, безвихідність — внутрішньо багатство души. Якщо ви, читачу, уважно придивитесь, проаналізуєте життя своє, життя знаних вами людей, то зі здивуванням побачите: люди багаті душевно частіше зазнають різноманітних прикростей, переслідувань... Такий висновок підтверджується не тільки історією нашої країни, всесвітньою історією, а й нашим повсякденням. Закони фізики неможливо перенести на закони людської життєдіяльності. Якщо з одної судини рідина переливається в другу до того часу, коли вона буде на одному рівні, то в людському суспільстві цього не відбувається. Честь, розум, гідність... не можливо взяти в однієї людини і додати іншій, якій цього не достає. А тому, щоб вирівняти все добре і зле, яке є в людині, закони людські занадто добродійних людей кривдять, принижують, знищують... У меншій мірі вдається зменшити зло яке є в людини. Сьогоденним прикладом цього є повне невиконання гасла «Бандитам тюрми», яке «всі» визнають вірним.

А тому неспокійна навіть

МОРСКАЯ ТИШЬ

Тишь и солнце! Снег горячий
Обнял водные равнины,
И корабль златую влагу
Режет следом изумрудным.
У руля лежит на брюхе
И храпит усталый боцман;
Парус штопая, у мачты
Приютился грязный юнга.
Щеки пышут из-под грязи;
Рот широкий, как от боли,

Стиснут; кажется слезами
Брызнут вдруг глаза большие.
Капитан его ругает,
Страшно топая ногами...
«Как ты смел — скажи, каналья! —
Как ты смел стянуть селедку?»
Тишь и гладь! Со дна сплывает
Рыбка-умница; на солнце
Греет яркую головку
И играет резвым плесом.
Но стрелой из поднебесья
Чайка падает на рыбку —
И с добычей в жадном клюве
Снова в небе исчезает.

Генрих Гейне

Можливостям, думкам, характеру сприйняття, «різнокольоровості» відповіді, «різnobарвності» дій людських немає меж. Але є один критерій, який дає підставу казати про ту чи іншу особистість щодо її значущості — це

БОЖА МОРАЛЬ І ПРОСТО МОРАЛЬ

Якось я готував офіційний документ і вжив термін «християнська мораль». Один шановний депутат підійшов до мене і попросив: «Не пиши, будь ласка, «християнська мораль», напиши просто — «мораль». Адже багато людей невіруючих».

Я запитав у нього, що таке мораль? Він почав перелічувати: не убий, не украдь, не кажи неправди, не побажай добра ближнього, дружини ближнього, — назвав майже всі десять заповідей.

Але чи буде людина дотримуватися цих заповідей, якщо вона не вірує в Бога й упевнена у своїй безкарності? З якого дива? Адже є різна мораль. Є мораль різних племен канібалів. Для них морально з'їсти свого ближнього. Це навіть заохочується. Причому ці люди нічим не відрізняються від нас: така ж вага сірої речовини, та ж фізіологія. Але якщо його мама з дитинства учить, що з'їсти ближнього — це корисно (з'їси ноги — будеш краще бігати, з'їси руки — будеш далі кидати спис, з'їси голову — будеш розумнішим), то для нього це і буде мораль!

У більшовицькому суспільстві настукати на свого батька вважалося моральним, таким дітям навіть ставили пам'ятники. А шити тапочки і продавати на базарі — аморально і злочинно.

В новому тоталітарному суспільстві ті, хто буде ним управляти, будуть формувати свою мораль: «Чому ви не хочете, щоб ми знали, про що ви думаєте? Подивіться, вони щось приховують! Вони не хочуть бути чесними! Можливо, вони задумали терористичний акт? Це аморально! Вони злочинці!»

Тому все залежить від того, хто буде формувати цю мораль. Ось чому я пишу «християнська мораль» — термін усім зрозумілий і пройшов випробування часом.

Ми ж рухаємося до того, що буде створено синтетичне суспільство, в якому ті, хто стоїть біля кормила влади на будь-якому її рівні, возведуть свої пороки в ранг законів моралі. Це буде машинно-людський синдикат, безжалісний державно-електронний апарат, що почне жити своїм власним життям, установлюючи безмежний контроль над суспільством» (Олександр Турчинов. «Свідцтво». 2006).

Тривалий час мені вважалося життя достатньо простим (народився, був дитиною, став дорослим, праця, дружина, діти, внуки. А там не за горами й фініш), зрозумілим та загальнодоступним. Останнє десятиліття я мав достатньо часу, щоби не тільки насолоджуватися земним буттям, а й аналізувати та давати власну оцінку численним подіям, численним чинникам оточуючого світу, різноманіттю особистих відносин в сім'ї, на роботі, під час відпочинку, з підлеглими і керівниками різного рангу, розумними і не дуже розумними особистостями, зі здоровими і хворими людьми, з брюнетами і блондинами, з брюнетками і блондинками, з росіянами, українцями, німцями, іспанцями, болгарами, чехами, китайцями, в'єтнамцями, американцями, угорцями, поляками, вірменами, євреями, грузинами, білорусами, узбеками, казахами, литовцями, естонцями, латвійцями, татарами, азербайджанцями..., дітьми і дорослими та стариками... І я дійшов висновку, що всі люди мають споріднені анатомо-фізіологічні і розумово-психологічні особливості. Всі ми є невід'ємною часткою п р и р о д и, і споріднені з нею. І «Человек всю жизнь не живет, а сочиняет себя, самосочиняется» (Федор Достоевский). А «С точки зрения молодости жизнь есть бесконечное

будущее; с точки зрения старости — очень короткое прошлое» (Артур Шопенгауэр).

Мені хотілося б підкреслити, що своє життя, свою долю людина переважно творить сама. Це тим більше вірно, що «В житті вам (нам — І. С.) нічого не обіцяно. З вами (з нами — І. С.) не вкладали ніякого контракту» (Чарлз Буковські). Я хотів би проілюструвати таку думку долею двох близьких моїх друзів. Віктор Філатов народився в сім'ї вчителів. Закінчив педіатричний факультет Харківського медичного інституту (в один рік зі мною) з відзнакою. Працював практичним лікарем в Охтирці Сумської області, лікарем вуха, горла, носа. Мав відмінну репутацію та повагу з боку пацієнтів. Але при зустрічі зі мною (вона відбувалася 2–3 рази на рік) виражав бажання займатися науковою роботою. Більш того, він просив мене посприяти вступу до аспірантури. Я йому сказав, що можу звернутися з подібним проханням лише до професора кафедри гістології, який відпочивав у Трускавці та був моїм гостем. Він погодився. Через півроку Віктор уже був аспірантом кафедри гістології. Його навчання було успішним. Але любов та тяга до раніше вибраного лікарського фаху не давали йому покою, а гістологія була далеко від його мрій. І через рік успішного навчання в аспірантурі за спеціальністю «гістологія» він іде до ректора (якого я називав у минулих книгах «цар Борис») та ставить перед ним прохання (ультиматум): перевести його для продовження аспірантури на кафедру ЛОР-хвороб, і він зобов'язується за два роки написати з цього фаху кандидатську дисертацію. Якщо це неможливо, то просить відрахувати його з аспірантури, і він повернеться в Охтирку на «старе» місце роботи (до речі, Охтирка — місце народження «царя Бориса»), де його чекають. Незважаючи на те, що в минулих книгах я критикував «царя Бориса», у даному випадку він прийняв мудре рішення — перевів Віктора на кафедру ЛОР-захворювань, де останній протягом двох років завершив оформлення дисертації. Віктор Філатов невдовзі став авторитетним та шанованим фахівцем на Харківщині. Тому не дивно, що йому, ще кандидату наук, запропонували очолити кафедру. У подальшому він виконав і успішно захистив докторську дисертацію, став професором, заслуженим діячем науки і техніки, академіком громадських академій, деканом, висококласним і визнаним фахівцем в Україні. Його наукові розробки були відомі не лише в Україні, а й далеко за її межами. Донька і син «пішли» по стопах тата, стали ЛОР-лікарями, кандидатами медичних

наук ще заи його життя (він не дожив одного року до свого 70-річчя). Віктор Хомич Філатов був цілеспрямованою та наполегливою особою. Він досяг своєї мети, його мрії здійснилися. У мене залишилось враження, що він виконував заклик із книги «Всемирные законы жизни» Джона Темплтона

ВОПЛОЩАЙТЕ ЗАКОНЫ В ЖИЗНЬ!

В качестве упражнения этой недели прочитайте приведенные ниже размышления доктора Роберта Х. Шулера. Постарайтесь запечатлеть каждый раздел в сознании и обдумайте его. Какие мысли приходят вам в голову в связи с каждым из них? Каково ваше отношение к образу действий, который предложен после каждого из этих утверждений? Могут ли эти идеи-семена возрасти на плодотворной почве вашего сознания? Что вы можете прямо сейчас предпринять для того, чтобы воплотить эту мудрость в ваших повседневных делах? Запишите в своем дневнике ответы, которые вы дадите на данные вопросы. Вернитесь к вашему дневнику по прошествии недели и, если понадобится, сделайте новые записи.

М у д р о с т ь.

Люди неразумны, иррациональны и эгоистичны.

В с е р а в н о л ю б и т е и х!

Если вы делаете добро, люди будут обвинять вас в тайных, эгоистичных, корыстных мотивах.

В с е р а в н о д е л а й т е д о б р о!

Если вы добились успеха, то приобрели фальшивых друзей и искренних врагов.

В с е р а в н о д о б и в а й т е с ь у с п е х а!

Честность и откровенность делают вас ранимыми.

В с е р а в н о б у д ь т е ч е с т н ы и о т к р о в е н н ы!

Сделанное вами сегодня добро завтра будет забыто.

В с е р а в н о д е л а й т е д о б р о!

Самые масштабные люди с самими масштабными могут быть подбиты мелкими людишками с мелкими мыслями.

В с е р а в н о м ы с л и т е м а с ш т а б н о!

То, что вы строили годами, может быть разрушено в одну ночь.

В с е р а в н о с т р о й т е!

Давайте миру лучшее, что в вас есть, — и вам плюнуть в лицо.

Все равно давайте миру лучшее, что в вас есть!

Смысл этой философии в том, что вам следует находить радость и свет в исполнении воли Бога, вне зависимости от того, как будут относиться к этому другие и будут ли они это принимать!

Я завжди пам'ятаю Віктора, його доброзичливість, повагу до своїх друзів, та й не тільки друзів. Я з приємністю згадую його майстерність приготування борщу в гуртожитку на вулиці Островського в Харкові для нас трьох: «шеф-повар (Віктор), його помічник № 1 (Шаміль Хустнудінов) та помічник № 2 (я). У моїй пам'яті закарбувались зустрічі на «природі»: Ворскло, водяні лілії, зелена галявина, змішаний ліс, вогнище, на якому в казанку Віктор готує пшоняну кашу з куркою... А поруч:

...Стоит явор над горою,
Все кивает головою.
Буйны ветры повевают,
Руки явору ломают.
А вербочки шумят низко,
Волокут мене до сна.
Тут течет поточек близко;
Видно воду аж до дна...

Григорій Сковорода

І нас «три богатиря»: два професора (я — Тернопіль, Віктор — Харків) та організатор охорони здоров'я (Коля Пшеничний — Суми); в плавках, «підгорілі», веселі, серйозні медичні проблеми обговорюємо з легкістю та гумором. Ми в той час не вбачали ні в медицині, ні в житті ситуацій, які неможливо позитивно вирішити. Нам було добре, дуже добре. Кожний із нас «крутився» у своїх, відмінних один від іншого колективах, виконував не зовсім схожі функції, але ми розуміли один одного, жартуючи та кепкуючи над нашими вчинками. Це були неповторні години відпочинку тіла і душі. Про ці миттєвості можна говорити словами Г. Сковороди:

...Бездна дух есть в человеке,
Вод всех ширше и небес.
Не насытиш тем вовеке,
Чем пленяет мир сей весь...

З іншим другом, Льовой Карловичем Байкаловим, ми вперше познайомилися в рік закінчення вузу — в Трускавці, в 1957 році. Незважаючи на те, що він був на три роки молодшим за мене, на той час уже мав дворічний лікарський стаж і працював молодшим науковим працівником Одеського науково-дослідного інституту курортології і фізіотерапії та вивчав ефективність лікування різних захворювань в Трускавці. Його батько був «героєм» громадянської війни та репресованим у 1937 році. Мама — медична сестра. Прізвище Байкалов тато узяв на честь місцевості, де він «воював». Сам він латиш. Льова боявся, що його не приймуть до вузу через тата. Тому поїхав з Якутська вступати до Московського медичного інституту і був прийнятий з першого «заходу». Л. К. був (на жаль, був) високо- та всебічно освіченою людиною. Його авторитет, як знаного лікаря, зростав не за роками, а за місяцями. Він захистив кандидатську дисертацію, присвячену ефективному лікуванню цукрового діабету в Трускавці. Він перший клініцист, який випустив друком книгу, цілком присвячену «Нафтусі». У нього була чудова сім'я: гарна дружина Лариса та двоє синів. Ми сім'ями систематично зустрічалися у визначні дати, 3–4 рази на рік. Як правило, ці зустрічі проходили в нас. Мабуть, це пояснюється тим, що ми мешкали в центрі Трускавця, та мистецтвом моєї дружини, яка готувала неперевершений за смаковою гамою торт «Наполеон». Усі мої знайомі запитували мене, коли ж нарешті вони зустрінуться з витвором моєї дружини — «Наполеоном». Наші фахові та загальнолюдські розмови збагачували нас та були стимулом для наступних зустрічей. Ми з ним у Трускавці були завжди на «передовій». Молоді, енергійні, цілеспрямовані, постійно у творчих пошуках. Він — керівник клініки, я — головний лікар дитячого санаторія «Джерело». У багатьох напрямках ми доповнювали один одного. Час не йшов, а біг, біг, біг.

Згодом дедалі більше хворих бажали, щоб Л. К. їх оглянув та дав кваліфіковану консультацію. «Попит» на Льову перевершував його можливості. Він працював у клініці не тільки вдень, а й вечорами. Але «вечорами» вдячні пацієнти платили йому. Так вийшло, що я в наукових здобутках був попереду свого друга (раніше захистив кандидатську дисертацію, опублікував монографію у видавництві «Медгиз» (Москва))... І, можливо, це спонукало його показати, у чому він попереду: інколи, при випадкових зустрічах, він засував руку в кишеню і тягнув звідти повною жменею різного достоїнства грошові знаки та

пояснював, яку він суму отримав лише за один вечір. І ці «дурні» гроші, з моєї точки зору, і погубили надзвичайно перспективного лікаря і вченого. Алкоголь часто занапащує людей. І він не розбирається, геніальний ти, талановитий, розумний чи не розумний. Він, як плуг у полі, все під його гострі леза йде: і чудова ромашка, і колючий будяк, і... Тому дійсно: «У наші дні алкоголізм робить більші збезлюднення, аніж три історичні батога, разом взятих: голод, чума і війна» (В. Гладстон).

Та, незважаючи на це, Лев Карлович залишився в мені на все життя, тому що щоб в усіх і нас все було гаразд

ТІЛЬКИ ДРУГ

Відлітають літа за літами
І ховає їх десь далина.
Я люблю рідний край, батька й маму,
Гарну жінку і чарку вина.
А коли у біді, а чи в тузі
Опинявся в житті на краю,
Підкладали плече вірні друзі
Щире серце і душу свою.
Друже мій, ти скажи мені, як тобі зараз,
Я не чув, я не бачив тебе вже пів-дня.
Друже мій, а давай-но візьмемо гітару,
Заспівай, заспіваємо вдвох про коня.
Хтось не хоче із іншим ділити
Ні сльозу, ані хліб, ані власть.
Хай він зможе багатства нажити,
Але хто йому руку подасть?
Не боюсь ні медів, ні отрути,
Стерпну все й не ображусь на час,
Якщо з другом в житті зможу бути,
То ніщо не здолає вже нас.

Степан Галябарда

Я коротко навів долю двох моїх друзів. Не тільки для того, щоб спом'янути їх добрим словом, а й тому, що доля людська не може бути передбачена... Доля людська складається під дією різноманітних факторів зовнішнього світу, доля людська значною мірою залежить і від власної наснаги, від спроможності боротьби з дияволом, який не покидає

людину ні на мить. Я навіть дійшов висновку, що здобутки людини, її комфортне життя перебуває в прямій залежності від успіхів боротьби із силами зла, від успіхів рівня боротьби з лінощами... Мені не хочеться ранком робити фізичні вправи і я їх не роблю. Знай — переміг диявол. У мене не вистачає часу, і я не приймаю душ. Знову ж переміг диявол. Мені вважається, що увечері найбільш комфортно дивитися в «ящик» в непогоду, аніж йти на прогулянку. Знову перемога сил зла. У мене (тебе) неприємності і я їх «подавляю» алкоголем, замість того, щоб протягом 1-2 годин подихати свіжим повітрям, яке не тільки провітрює мозок, а й на порядок відновлює втрачений розум. І в цьому випадку також тріумф зла. А яке задоволення отримує диявол, коли людина свою радість ділить з алкоголем? Його вдоволенню немає меж. Навіть, якщо ти (я) прокинувся і десятки хвилин, а то й години «валяєшся» в ліжку, знай, що в цей час диявол веселиться і сміється з тебе. І т.д., і т.п. Я вже не кажу про зраду, запроданство, підлабузництво... Одним словом, силою волі керує людина і диявол. Якщо перемагає людина, вона утворює собі рай на землі; якщо ж перемагає диявол і я (ти) залишаю свою силу волі на поталу — я направляюсь в пекло (на землі).

«Зло», «диявол» — узагальнене розуміння негативного впливу на організм людини різних факторів, які наводять до психологічних і фізичних розладів діяльності організму, до неадекватної поведінки людини. Таке моє розуміння цього явища, з яким людство бореться впродовж свого існування. Але не тільки бореться, а й саме грубо чи віртуозно винаходить. А тому є підстави говорити, що сили диявола (зла) не покидають людину. Навіть у тих умовах, які ми вважаємо значним досягнення людства — сприймаючи інформацію з телевізора. Ось що говорять про це соціопсихолог Майя Шахова з кореспондентом газети («Дзеркало тижня» (22. 11. 2008) Катериною Константиною в статті:

Соціопсихолог Майя Шахова:

«На ТБ маніпулюють людьми

навіть із допомогою поставлених запитань»

Чи впливає телепропаганда на здоров'я української нації? Чи є превентивні засоби в нашого населення, щоб відбивати медійні психічні атаки? Яку психологічну тактику обрати телеглядачу та громадянину за часів економічної і телевізійної криз? Чи здатні господарі великих медіа знайти якийсь алгоритм убезпечення морального здоров'я мільйонів

своїх рейтингових «клієнтів»? На ці та деякі інші запитання «ДТ» відповіла вітчизняний соціопсихолог Майя Шахова — не тільки теоретик, а й практик у цій складній сфері. До того ж пані Шахова — частий гість програми «Свобода слова» на ICTV і знає плюси й мінуси подібних форматів не з чуток.

— Майє Сергійово, ви як фахівець, напевно, постійно констатуєте фактор тривожного впливу нинішнього ТБ на психіку українського телеглядача? Це ж не вигадки ваших колег?

— Багато що з того, що ми сприймаємо з ТБ напряму, є маніпулюванням свідомістю. Кому вигідно залякувати народ? Тому, хто на цьому робить гроші. Кому вигідно навіювати, що ми «несильні», «несміливі», «несамостійні»? Тим, хто хоче нами управляти.

Маємо не забувати, що всі ми — люди соціальні, для нас важливою є думка суспільства. Тобто більшості. І ось ми поступово починаємо занурюватися в цю суб'єктивну інформацію, що й впливає на здоров'я... Але ж усе, що в нашій голові, — напряму пов'язано з фізіологією. Під впливом психіки виділяються певні гормони, а вже потім починаються хвороби.

Наприклад, депресивний стан пов'язаний із постійним очікуванням негативних прогнозів: людина сама себе заганяє в яму. Страшнішим є очікування негативного, ніж негатив сам по собі.

На жаль, багатьом українським політикам невігідні люди, котрі думають самостійно. І, звісно, ЗМІ танцюють під дудку тих, хто всім цим заправляє. Але якщо ми хочемо бути здоровою нацією, то повинні розуміти, що багато залежить від нас самих.

Можна сказати: попереду зима, ой як погано! А можна міркувати по-іншому: треба готуватися до зими, збирати плоди-ягоди, а потім цим користуватися.

Чому ж, коли «зима» в економіці, всі починають панікувати? Потрібно не панікувати, а заходжуватися латати дірки й думати, як економніше витратити те, що вдалося зібрати.

Тобто не треба плекати ілюзій стосовно того, що літо буде вічним. І якщо ми цілісні, то ніяка криза нас не злякає і ми будемо ставитися до неї по-філософськи. Адже навіть криза — один із способів відновити баланс, зокрема в економіці. Коли людина голодує, вона очищається від шлаків власного організму. Щось схоже можна сказати і про економіку.

— А наскільки справедливим є твердження, ніби через щоденні ТВ-баталії різко зростає кількість різних захворювань у наших громадян? Це ж не гіпотеза?

— Я — лікар-психосоматик. Показую людині зв'язок між її думками і станом здоров'я. Людина іноді думає, що всі її хвороби від харчування. Але психосоматика вивчає захворювання, пов'язані з нашими поведінковими шаблонами або з нашими хибними думками.

Ось один приклад... Почувши слово «шпигун», ми виділяємо негативну енергію, а організм — негативні гормони, які вмикають стресовий механізм.

А можемо сказати «герой», «розвідник» — і це вже позитивний образ: розслаблюємося, а не напружуємося. Хоча насправді це одне й те саме. Різниця лише в тім, хто на кого працює.

Так-от, якщо ми подивимось той-таки телевізор, то побачимо: там постійна своєрідна гра слів. Гра, яка далеко відійшла від реальності. Потрібно лише переглянути й перебудувати свою діяльність — і тільки тоді ми виживемо і будемо здорові. Матінка-природа не дарма нагородила людський організм стресовим механізмом. Він і даний нам для того, аби діяти в складних ситуаціях.

Однак діяти ми не звикли, починаємо панікувати. Як наслідок — виникає несвідомий страх. І людина вдається до імпульсивних дій. Тобто руйнівну енергію спрямовує в себе ж, і від цього виникають хвороби. Через постійний негатив, що його поширюють ЗМІ, збільшується кількість депресій, серцево-судинних захворювань, навіть онкозахворювань... А в будь-якого захворювання є суто психологічна причина. Це підтвердить будь-який лікар-психосоматик.

Наприклад, онкозахворювання частіше за все розвиваються тоді, коли людина відчуває злість або не може вирішити проблему, яка спричиняє цю злість. Це — агресія з почуттям безпорадності.

А всі захворювання виникають тоді, коли людина сама себе руйнує думками і негативом.

Зовні при цьому нічого не відбувається. А потрібно просто розслабитися, спрямувати енергію в інше русло. У результаті зможемо вийти зі стресу оновленими й сильними.

— А що найбільш шкідливе у всіх цих телевізійних бійках — особливо у п'ятницю ввечері?

— Мені не подобається, що в усіх цих передачах багато агресії, злоби й нещадної критики. Є в психологів таке поняття, як «метаморфози гніву». Критика — один із видів гніву. Сарказм — один із видів гніву. А в суспільстві бракує конструктивних телепередач, де не просто критикують, а пропонують, як вирішувати проблеми. Я не прибічник того, щоб повністю вилучити з ефіру передачі на кшталт «Свободи слова» чи «П'яти копійок», «Свободи». Але вони мають давати позитивну ноту. Це не означає, що все потрібно «пригладити». Адже насправді той чи інший закон нескладно ухвалити... А чому не ухвалюють? Тому що комусь це невигідно. Головна функція держави — захищати народ. Ми ж живемо в державі, котра ні за що не відповідає. Ми навчилися не довіряти державі. Бо увесь час бачимо людей, які тільки те й роблять, що б'ються за своє місце під сонцем. До речі, бійки в Раді — це справжнє психологічне обличчя цих особистостей.

Адже, здавалося б, нічого не варто об'єднатися й ухвалити потрібний закон, керуючись яким держава захистила б кожного вкладника. Як відбувається в зарубіжних країнах. Тоді жоден банк не вилучатиме щоденно гроші. Я завжди кажу: «Хлопці — не брешіть!» Це ж руйнує здоров'я. Адже що більше брешемо, то більше наша підсвідомість опирається нашій брехні. Тест на детекторі брехні на чому заснований? На ідіомоторних рухах. Тобто підсвідомість знає, коли ми брешемо, і починає опиратися, так з'являється внутрішня боротьба.

— Виходить, що всі ми — жертви повсюдної медійної брехні?

— Так. А загальна брехня породжує загальну неповагу.

І тепер уявіть, яке може бути здоров'я в нації... Колись китайці дуже мудро сказали: «Коли порушується гармонія, починається справедливість. Коли порушується справедливість, починається закон. А коли порушується закон, починається хаос. Коли починається хаос, починаються війни...»

І куди ми йдемо? Не так страшна криза, як страшно те, що намагаємося шукати винних.

— А що ви порадили б людям, особливо «маніпульованим» і керованим з огляду на телевізійні обставини?

— Як зберегти здоров'я в умовах кризи? Головне усвідомити: усе залежить тільки від тебе самого. Знаєте, як психолог, я вважаю, що криза — це навіть чудово. Тому що звільнимся від того зайвого, що нам заважає бути маневреними, ефективними, продуктивними, цілісними.

Ми звикли недооцінювати наші можливості і живемо в постійних ілюзіях. Адже реально ми можемо вижити. Можемо! Так, відмовимося від імпортованих холодильників і почнемо їх самі виробляти. Можливо, не найкращі на першому етапі. Зараз лопнула чергова бульбашка. Радійте, ціна на нафту впала, отже, газ теж знизиться, екологія очиститься. Спрямуємо гроші на розвиток інноваційних технологій. Необхідність загострює розум.

— Наскільки все ж таки корисно для здоров'я нашої нації не дивитися телевізор, зокрема політичний ТБ-продукт?

— Тут дві крайності — відвернутися погано, оскільки ми все ж таки живемо в бурхливому інформаційному світі. Потрібно дивитися — тільки не втягуючись емоційно і вмикаючи мізки... Не заражаючись негативними емоціями, а думаючи, що можна самому зробити в цій ситуації. У природі просто так нічого не буває. Адже й наші можновладці саме такі, тому що ми дозволили їм бути такими. Усе у світі закономірно. Дозволяємо, щоб вони брали хабарі? Ми ж самі їм даємо ці хабарі, тим самим розбешуючи їх. У результаті ці хабарі сягнули шалених розмірів. Я за те, щоб ми почали думати й умикали мізки. Що голіший, то мудріший. Будь-який фізіолог вам скаже, що навіть незначний стрес корисний для здоров'я. А хронічні стреси — це вже наші установки і криза в голові. Це — патологія. І тут уже слід звертатися по допомогу до психолога.

...Навчіться абстрагуватися. Зрозумійте: з телеекрана журналіст видає або свої умовиводи, або заражений страхом інших.

— Майє Сергійвно, а чи можуть, на ваш погляд, уже власники медіа домовитися й вигадати якийсь загальний ТБ-алгоритм, завдяки якому хоч певною мірою вдасться убезпечити здоров'я українців?

— Якщо пам'ятаєте, ще в 30-х роках майже всі американські фільми закінчувалися хепі-ендом. Саме тоді і з'явилося це поняття. Потрібно було зняти в людей негативний стан. Тому я й рекомендувала б дивитися передачі, які допомагають людині повірити в себе. А не ті, в яких тільки гола критика. Це неконструктивно. Потрібно радити, «як»...

— А чи може в людини виникнути залежність від... психолога?

— Гарний психолог відрізняється від поганого саме тим, що він людину до себе не прив'язує, а змушує вчитися існувати самотужки. Виховує віру в себе. Втім, як і хороший учитель.

— Яка соціальна група найчастіше звертається до вас сьогодні по допомогу?

— Люди, «прив'язані» до якоїсь однієї певної спеціальності. Це, як правило, 30–40-річні, коли людина на піку працездатності, має високі амбіції, а уявлень про світ і життєвого досвіду бракує.

Безвихідних ситуацій у принципі немає. Потрібно звернутися або до психолога, або зателефонувати друзям — поговорити. А можливо, знайти тих, кому ще гірше... Має бути головна цінність — життя. А вже потім — вирішення проблеми, яка спричинила певний стан. Вимкніть телевізор бодай на тиждень! Погуляйте на природі!

— Ви самі неодноразово були учасницею програми «Свобода слова». Яке у вас сприйняття — «зсередини» — цієї кухні свободи?

— У мене виникло відчуття, що з допомогою поставлених запитань мною просто маніпулюють. Тому й висловлюєш свою думку не закінчено, а тільки в ракурсі запитання, котре тобі поставили. І в результаті — приховане маніпулювання свідомістю.

— Останнім часом у тих же ТБ-програмах постійно лунають припущення, що українське суспільство опинилося на межі, йому загрожує пришествя диктатури. Тобто більшість наших людей уже згодні жити під будь-яким диктатором — аби бути ситими й одягнутими.

— Про це багато писав Ерік Фромм у роботі «Втеча від свободи» ще в 30-х роках минулого століття. Якщо цю монографію перечитати, то видно, що вона добре підходить і до сьогодення. На жаль, якщо в суспільстві люди нецільні й постійно шукають винного, то в такому суспільстві реальна можливість появи диктатора.

Ми взагалі недостатньо приділяємо уваги колективному несвідомому... Щоб наше колективне несвідоме перестало «боятися», ми повинні навчитися позитивних афірмацій на кшталт «Я — чудова людина!», «Я люблю цей світ!», «Я знаю, що завжди знайду те місце, де зможу найяскравіше себе проявити!»

Якщо ми вже прийшли в цей світ, то не просто так... Є закони фізики: що посієш, те й пожнеш.

Якщо нічого не вкладати в дітей, то й виросте відповідне покоління.

Якщо людина живе неправильно, то вона рано чи пізно захворіє. У жовчної заздрісної людини болить печінка. Якщо людина ображена, вважає, що світ несправедливий, — хвороба нирок забезпечена. Якщо людина не вірить у майбутнє — погіршується зір.

Усі хвороби тіла — лише віддзеркалення наших психічних установок. Потрібно об'єднатися й захиститися. Але не «війною», а любов'ю і миром.

Останні роки українські ЗМІ настирливо «зобують» наше суспільству в напрямку: є «пани» і є «раби». Кожний має бути в цьому переконаним. І не тільки переконаним. А й вважати таке явище закономірним та невідворотним. Я наведу тільки два «невеликі» приклади із вчорашньої (14. 12. 08) телепередачі «Світські вечори». Насамперед, запровадження такої системної телепередачі підтверджує мої припущення про «панів» і «рабів». У цій передачі можуть брати участь тільки «пани». А «раби» — тільки як обслуговуючий персонал. «Панам» дозволяється «усьо». Ось цього вказаного вечора вони веселі, усміхнені, з келехами дорогих напоїв, біля столів з екзотичними стравами «витворюють» благодійність: хто скільки «кине» в благодійний «ящик» гривень, а може, й доларів, на придбання обладнання для новонароджених, які перебувають у відділенні патології. Для них ця подія, на мою думку, — розважальний захід. Для мене, педіатра, який мав справу з такими дітьми багато десятиліть, — блюзнірство. Адже перед моїми очима виникають страждальницькі вирази облич щойно народжених дітей, із 1000 яких 10 помре. Помре в муках на фоні задухи, конвульсій, зі спотворенням кольору шкіри, усіх вимірів фізичних констант організму, свідомості та життєздатності...

«Вони» спілкуються, «вони» веселі, «вони» чинять доброчинність, «вони»... А мені «Достатньо заткнуть собі вуха в залі, де т а н ц ю ю т ь, щоб уявити себе в домі, де перебувають люди не сповна розуму» (А. Аміль).

А якщо продовжувати думати, то:

«...Факты поражают своей очевидностью. Попавший в младенческом возрасте человек в стаю животных, будь то волки или обезьяны, быстро приспособливается к их образу жизни. Но при этом теряет человеческое сознание, которое, заметьте, не восстанавливается даже усилием врачей-профессионалов. Этому есть множество примеров и свидетельств. Представьте, что произойдет с такими одичавшими людьми уже во втором или третьем поколении! Отсутствие одежды заменит шерсть, ногти, укрепившись, превратятся в когти. Если окружающая среда будет способствовать, пальцы ног срастутся, подошва затвердеет,

ступня удлинится — вот вам и копыта! Сознание — человеческая душа угаснет сразу! С каждым поколением притупляются остатки разума. Как только разум начинают вытеснять инстинкты и рефлексy, дeгpaдация, или, если хотите, скорость протекания инволюции, возрастает с молниеносной быстротой. Потеря души, потеря человеческого сознания и разума — удерживающих облик индивидуума, заданный его Творцом, компенсируется растущей способностью организма к адаптации в новых условиях существования. Клыки, рога, лапы, плавники, копыта — все возможно для живой биомассы, потерявшей заложенные основы первоначальной формы»... (Из книги О. Турчинова «Тайная вечера», 2007).

Хоч і смутний, але є все-таки

ГОЛОС ПРАВДИ

В палаці Ірода банкет
на царські уродини;
тут Соломія в танець йде,
царю вгодити нині.

І догодила тим танком,
тож Ірод, мов безумний,
заплату щедрю ставить їй:
півцарства дати згідний.

Та погордила даром тим,
а більшого жадає:

Пророка голову святу
на танець вимагає.

Бо навіть грішна совість тут
зуміла оцінити
понад півцарства голос той,
який хотіла вбити.

Пророка голос докоряв
царю за гріх прилюдний,
тож стягу голову внесли
на пир цей многолюдний.

Пророковбивства гріх страшний
бенкет цей оскверняє,

нечиста совість вбивством тим
перелюб захищає.

І скільки звірства в тій душі,
що з радістю приймає
із кров'ю голову святу
і матері вручає.

Блуд матері в той день донька
убивством доповняє,
та сам себе карає гріх
і помсту призиває.

Не довго радість та була,
і помста скоро впала:
у божевілья в цвіті літ
танечниця попала.

І на простягнутих руках,
здавалось їй, носила
Пророка голову святу
і кров, що з неї сплила.

Просила, блудна: «Заберіть
ту голову Пророка»,
та вже ніхто не допоміг
танечниці жорстокій.

І все наведене мною є прямим свідченням того, що благополуччя кожного з нас залежить передусім від нас самих, від нашої постійної настирної опірності «впливу диявола», від уміння управляти власною «силою волею». Необхідно бути впевненим, що безвихідної життєвої ситуації не буває. Надія не повинна вмирати...

Чи ти мене, Боже милий,
Навік забуваєш,
Одвертаєш лице своє,
Мене покидаєш?
Поки буду мучить душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись!.. Спаси мене,
Спаси мою душу,
Да не скаже хитрий ворог:
«Я його подужав».
І всі злії посміються,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене
От лютої муки,
Спаси мене — помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серце,
Псалмом тихим, новим.

Т. Шевченко. Уривок із «Давидових псалмів»

Доля... Долька... Долька моя! Яке змістовне, неосяжне, з присмаком туги та надії слово «доля». У моїй уяві це навіть не слово, а сукупність людської сутності. У поемі, вірші, оповіданні, романі, казці, п'єсі... Скрізь йдеться про долю людську. Ми навіть не помічаємо, що діалог з близькими людьми, з товаришами по праці, з підлеглими та керівниками, з випадковими людьми... відображає ту чи іншу частку нашої долі (минулого, сьогодення, майбутнього). Більш того, такий діалог, часто всупереч нашій свідомості, впливає на поведінку, на прийняття рішення, а отже й на долю людини.

Наприклад. Моє устремління працювати в науковій установі справдилося (1962 рік). Я завідувач відділу науково-дослідного інституту в Мукачеві. Доволі часто розмовляю з директором. Він не спілкується з хворими, не проводить експериментальних досліджень, можливо, й не знайомиться з науковою літературою (цього стверджувати не можу. В усякому разі, він не виявляв якихось думок, що свідчили б про його знання тієї чи іншої новітньої інформації). Неодноразові мої бесіди з ним щодо розвитку наукових напрямків в інституті закінчувались категоричним ствердженням: «Інститут повинен виконувати лише завдання міністерства охорони здоров'я. Якщо меблевій фабриці дали завдання робити стільці, вона робить лише стільці. Так і ми». За те, що я не робив «стільців», мій директор тільки мене позбавляв щоквартальних премій. Останні отримували всі наукові співробітники. Щодо премій. Їх давали з метою компенсації незначних зарплат, а не за наукові досягнення. Сьогодні ми є свідками, коли в нашій знедоленій державі значні премії отримують депутати, державні службовці (раніше такі премії отримували партійні та радянські службовці). Не за успішну, результативну роботу, а за «посаду». Сміх та й годі. Але тут поєднується і сміх крізь сльози, і великий гріх. Адже «Казенная служба — последнее прибежище разгильдяя» (Бойс Пенроуз). Але чиновникам премій замало, вони прагнуть ще й слави, незважаючи на те, що:

Что с л а в а? Нелепые крики.
Свет жалок, куда не взгляни:
В нем многие тем и велики,
Что малы, ничтожны они...

В. Гюго

Мій Мукачівський директор був настільки безбарвним, що я навіть не знав його спеціальності. А тому я вирішив поїхати далі...

І ось П'ятигорський науково-дослідний інститут... Я уважно придивляюсь до директора, спілкуюсь із ним і знаходжу в ньому лише позитивні риси. Він завжди уважно слухав, давав поради, допомагав втілювати в життя мої задуми. А в багатьох організаційних питаннях директор і сам брав участь у їх здійсненні. На розмову до нього я вирушав, як на «побачення».

У першому випадку (Мукачеве) я зрозумів, як не потрібно діяти, а в другому (П'ятигорськ) — як треба співпрацювати. Але обидва випадки

вплинули на мене, вплинули позитивно. На мене — це означає: на мою долю.

Як на мене, на мою долю впливало багато людей. Дуже багато. Так і я якимось чином діяв на тих близьких, не зовсім близьких, з якими все життя приходилося спілкуватися. Я міг би навести не десятки, сотні, а тисячі таких «не випадкових» зустрічей. Ось деякі часточки долі моєї останньої дисертантки — Галини Андріївни Павлишин. Вона з відзнакою закінчила медичне училище. Тричі вступала до Тернопільського медичного інституту, ректором якого я був. Вступила. Зовні виглядає, що ректор «змушував» її раз у раз готуватися до вступу у вуз. «Негарний» ректор. Але отримала неабияке «загартування», яке дозволило їй на «відмінно» закінчити медичний інститут. Я її, як і всіх студентів, навчав педіатрії. На державних екзаменах, де педіатрію у неї приймав ректор (я), вона проявила надзвичайно високі знання, які виходили за межі програми. І тут же, після закінчення приймання екзамену, я запропонував їй працювати на своїй кафедрі. Мої найкращі враження від спілкування з Г. А. на державних екзаменах, в подальшому виправдались. Вона стала кандидатом, доктором медичних наук, відповідальним науковцем, чудовим педіатром, неонатологом. Вона не тільки найкращий неонатолог нашої області, а й знаний науковець-медик у нашій країні. Вона своєю постійною працею з малюками виправдовує побажання Гіппократа: «Лікар має зробити все, що в його силах, щоб спасти життя, зберегти здоров'я або, хоча б, полегшити страждання». Що мене в ній особливо вражає? Рідкісна повага до свого вчителя — до мене. Тим більше, що сьогодні «Учительство — не втрачене мистецтво, але повага до учительства — втрачена традиція» (Жак Бармен).

Ось чому в мене виникло бажання навести для Галини Андріївни та й усіх педіатрів релігійну пісню:

ЧЕРЕЗ ПОЛЕ УКРАЇНИ

Через поле України ішла Божа Мати.
Там пшеничні колосочки стали Їй витати.
2. Похилились, поклонились, вітерець леліє,
Усі разом прошептали: «Радуйся, Маріє».
Через поле України ішла Божа Мати.
Жайворонки, Божі пташки, стали Їй витати.

2. Підлетіли усі вгору, вітерець леліє,
Усі разом щебетали: «Радуйся, Маріє».

Через поле України ішла Божа Мати.
Там пастушки пасли вівці, стали Їй витати.

2. Познімали капелюшки, вітерець леліє,
Усі разом проказали: «Радуйся, Маріє».

Через села України ішла Божа Мати.
Там у церкві Божі люди стали Їй витати.

2. Помолились, поклонились, вітерець леліє,
Усі разом проспівали: «Радуйся, Маріє».

Через села України ішла Божа Мати.
Вона прийшла з Зарваниці всіх нас поєднати.

2. Вона прийшла, поєднала народ України,
Щоб всі разом заспівали: «Радуйся, Маріє».

Через села України ішла Божа Мати.
Вона прийшла всім сиріткам сльози повтирати.

2. Повтирала Вона сльози, сирітки зраділи,
Що вони, такі маленькі, Матінку зустріли.

Повага... Повага до своїх близьких, до свого вчителя, повага до колективу, де ти працюєш, до кожного його члена, які також є твоїми (моїми) вчителями, з ким ти (я) спілкуєшся, основна риса людини, яка змогла зберегти в собі закладені Господом Богом цінності homo sapiens.

Ми це проявляємо повсякденно. Особливо з нагоди тієї чи іншої дати.

Майже чотири десятиліття мого трудового життя, сповненого свідомої відповідальності та завзятої творчої праці пов'язано Тернопільським державним медичним інститутом (академією, університетом). У колективі цього вузу я досяг апогею: у наукових здобутках, у профілактично-лікувальній справі, у педагогічній праці, у громадській діяльності та в сімейних (родинних) відносинах.

Перші ювілеї свого вузу (25-річчя, 40-річчя) я організовував, проводив, а тому вони й сьогодні проявляються в моїй пам'яті світлими, променистими, незабутніми подіями. Ось чому я так докладно їх висвітлив у попередніх книгах своїх спогадів і роздумів.

П'ятдесятый рік шляху становлення і розвитку «мого» вузу відзначали вже «без мене» У підготовці цього святкування я не брав жодної участі. Новітнє керівництво не вбачало в цьому якоїсь потреби.

Більш того, документальні дані про мене в книзі про цей ювілей зі мною не узгоджувалися. Як я на це дивлюся? Дуже спокійно. Мені навіть приємно, що все так робилося. Адже «С т а р о с т ь» избавляє нас от многих искушений чувственности, возвышает нас над разочарованиями юности и внушает нам ту тихую покорность, которая не требует от мира более того, что он нам может дать» (Ф. Кирхнер). Такого стану немолодої людини при подібних обставинах, стану доброзичливості, добродієвості, не зрозуміти «молодості». І це — добре.

«Щойно громадськість Тернопілля відмітила 50-річний ювілей обласної клінічної лікарні. Теперішній головний лікар цього поважного закладу Гірняк Мирослав Ярославович народився 1948 року в Бучачі Тернопільської області. Закінчив Тернопільський державний медичний інститут у 1971 році.

З 1971 по 1980 роки працював лікарем-ортопедом-травматологом Лановецької центральної районної лікарні. З 1980 року обіймав тут посади заступника головного лікаря з лікувальної роботи, в подальшому — головного лікаря.

У квітні 1989 року призначений головним лікарем Тернопільської обласної клінічної лікарні, де працює по теперішній час.

Заслужений лікар України, кандидат медичних наук, депутат обласної ради 4-х скликань.

Два десятка літ об'єднує колектив лікарні тверда воля, висока вимогливість до себе і колег, відданість справі, життєва мудрість, високий інтелект талановитого лікаря і високопрофесійного керівника Мирослава Ярославовича Гірняка, зерна праці якого проросли потужним колективом професіоналів...»

Це я «передрав» з книги, присвяченої вказаному ювілею. А далі і мої «п'ять копійок».

Мирослава Ярославовича я знаю не те що добре, а дуже добре. Настільки добре, що я дозволяв собі і таке. Кожну п'ятницю і суботу я читав лекції студентам у одній із кращих аудиторій, на базі обласної лікарні. У зв'язку з тим, що я приходив за 10–20 хвилин до початку лекції, у мене було декілька вільних хвилин, які я використовував на прогулянку територією лікарні, де розміщувався й одноповерховий будинок з офісом головного лікаря. Вікна кабінету останнього були завжди відкриті, незалежно від пори року, температури зовнішнього

середовища... Але радіус відкритих вікон був різний, і це не залежало від пори року. Тому я підходив до вікна і підвищеним голосом говорив: «Мирославе Ярославовичу! Чому вчорашній вечір у вас був невдалий?» Він висував голову з вікна і запитував: «А звідки ви знаєте?». Моє пояснення було просте: «Чим більший радіус відкритих вікон, тим більше у вас потреба у свіжому повітрі. І навпаки. І це дає мені підставу оцінювати проведений вами вечір». Ми посміхались та перекидалися однією-другою фразою.

М. Я. дійсно розумна людина, його завжди супроводжає здоровий гумор та весела вдача. Якщо в нього й були якісь недоречності, то він з легкістю виходив з них, завдяки своїй кмітливості та винахідливості.

Ну що ж, Мирославе Ярославовичу?..

О, ще не всі умерли жалі,	Життю і вам я не скорюся,
Не всі проспівані пісні,	Вогню сльозами не заллю,
Не всі захмарилися далі, —	Я буйним степом розгорнуся,
Ще кров кипить, клекоче в шалі,	Я морем співів розіллюся,
І серце б'є, як дзвін в мені,	І в кожную пісню увіллю
І вся душа в огні.	Весь жар, всю кров мою.

Олександр Олесь

А це вже М. Я. пише у вищеназваній книзі:

«Перші роки моєї роботи на посаді головного лікаря припали на період історичних перемін, створення і утвердження України як самостійної держави. І романтика, і піднесення тих років, і віра в ідею державності, якими жив колектив, пройшли випробування економічною кризою, управлінським безладдям. Проте міцні підвалини традицій, закладені першопрохідцями, не зламали, а загартували колектив обласної клінічної лікарні.

Це дало можливість зосередити наші зусилля на наступних напрямках:

- впровадження економічних засад в організацію лікувально-діагностичної роботи (новий господарський механізм);
- створення (чи не вперше в Україні) дієвих стандартів лікування хворих як в стаціонарі, так і амбулаторній практиці;
- організація дієвої системи контролю за якістю лікувально-діагностичного процесу;

- впровадження в практику роботи нового господарського механізму дозволило провести оптимізацію ліжкового фонду із 815 до 655 без вивільнення працівників. Скоротились терміни перебування хворих у стаціонарі із 17 до 12 днів. Збільшилась кількість пролікований пацієнтів у середньому на 7 тисяч щорічно;
- введення комп'ютерних технологій в лікувальну практику та бухгалтерський облік. Створення локальної мережі з наступним завершенням програми інформатизації лікарні;
- розширення відділень та центрів спеціалізованої допомоги (УЗД — 1991 р., гемодіалізу — 1992 р., автоматизованих систем управління — 1992 р., пульмонології — 1995 р., комп'ютерної томографії — 1995 р., малоінвазивної хірургії — 2000 р., нейрохірургії — 2005 р.);
- створення центрів нових медичних технологій: мікрохірургії ока, нефродіалізу, кардіологічного, малоінвазивної хірургії;
- розвиток через сестринську раду принципу самоврядування якістю сестринського персоналу, вдосконалення післядипломної освіти;
- розбудова матеріальної бази будівництва і введення в дію лікувального корпусу № 4, реконструкція 1-го терапевтичного корпусу.

«Один в полі не воїн» — цей вислів стосується не тільки кожного нашого працівника, але й колективу в цілому.

З перших днів роботи обласної клінічної лікарні пліс-о-пліч цілодобово, 50 років підряд, невтомно крокує з нами колектив Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачовського. Неоціненна його творчого потенціалу в звершеному за півстоліття.

У літопис нашої історії ввійшли славні імена:

- ректорів медичного університету Огія Петра Омеляновича, Гетьмана Івана Ілліча, Сміяна Івана Семеновича, Ковальчука Леоніда Якимовича;
- професорів медичного університету Мартинюка А. Г., Коморовського Ю. Т., Мазура І. С., Салтикової Л. Н., Масика М. Г., Леп'явко А. Г., Мельника І. О., Люльки О. Н., Дугельного

Г. А., Єдинака О. М., Бакалюка О. Й., Яшана І. А., Сенякіної А. С., Шведа М. І., Сміян С. І., Рудика Б. І., Черкашина С. І.

У наших досягненнях є значна доля зусиль управління охорони здоров'я (облздороввіддлу), його керманичів і провідних спеціалістів. Це, зокрема:

- керівники охорони здоров'я області: Рябишенко Остап Григорович, Устенко Олександр Никифорович, Титар Володимир Єлисейович, Сірій Станіслав Ілліч, Данілков Олександр Романович, Князевич Василь Михайлович, Бабангли Шагін Радимович, Буртняк Михайло Миколайович, Курило Володимир Михайлович, Ониськів Богдан Омелянович;
- заступники: Рижак Є. Д., Проданчук Г. Ф., Венгер П. Л., Безсонова Л. І., Хижняк Т. А., Баб'як З. Є., Іноземцева О. І., Грабовська Г. М.;
- провідні спеціалісти: Гейнак А. Г., Гуляницький Ф. М., Демборивський І. В., Попович А. Я., Ковальчук Л. Я., Виштикалюк Д. М., Максимлюк В. І., Гнатюк Л. А.

Наша їм глибока вдячність.

Починаючи з історичного рішення Верховної Ради Української РСР про створення лікувального закладу — Тернопільської обласної клінічної лікарні, і по нині її становлення та діяльність завжди була під увагою керівництва Тернопільською областю.

За все зроблене для установи, а власне для Тернополя, ми віддаємо данину поваги першим керівникам області: Пізнаку Ф. І., Лисенку В. В., Ілляшу І. М., Шевчуку Г. І., Ярковому І. М., Ткаченку О. М., Товстановському О. І., Корнієнку А. І., Острожинському В. Є., Бойку І. Д., Олійнику В. М., Бойку Б. Ф., Бойчуку І. В., Жукінському А. О., Гром'яку Р. Т., Косенку Б. Г., Коломійчуку В. С., Курницькому І. І., Цимбалюку М. М., Стойку І. М., Миколенку М. А., Чижмарю Ю. В.

Важким і тернистим, водночас осяяним променями визнанням і шани, шляхом пройшов наш колектив до свого 50-річного ювілею.

На зміну одному поколінню приходить молодше. З часом покидають нас сивочолі ветерани, залишаючи колективу в спадок свій досвід, свою працю, свої професійні і людські ідеали.

Вони живуть в наших традиціях, з них наступні покоління черпатимуть творчу насагу для нових звершень на благо України, народу.

Нехай нам щастить!!!

Гірняк М. Я., головний лікар Тернопільської обласної клінічної лікарні»

Що в цій «промові» Мирослава Ярославовича я б виділив?

а) значну повагу до своїх попередників за всі роки існування цього поважного закладу: Костянтина Васильовича Белікова, Володимира Андрійовича Грігеля, Стельмаха Віктора Олександровича, Данилкова Олександра Романовича. Крім першого головного лікаря (К. В.), з усіма наступними я багато часу спілкувався при вирішенні тих чи інших професійних питань. Всі вони мають свої особливості, але їхні зусилля були спрямовані на покращення лікувально-діагностичного процесу з метою покращення методів оздоровлення тернополян. А Володимира Андрійовича пам'ятає вся Тернопільщина ще й як художника.

Мирослав Ярославович добре закарбував думку Ас Самарканді (XII ст.): «Дерево, как бы мощны и крепки ни были его корни, можно выкорчевать за какой-нибудь час, но нужны годы, чтобы оно стало плодоносить».

б) Пам'ять. Без пам'яті не буває ні теперішнього, ні майбутнього. Тому М. Я. наводить прізвища всіх керівників області протягом останніх 50-ти років, незалежно від їх партійної приналежності. На жаль (це моє переконання) в більшості випадків люди, які говорять чи пишуть про сьогоденну бувальщину, настирливо проводять жирну риску між дуже «поганим» учора і «світлим» сучасним, теперішнім. Між «тиранами-керівниками», які не мали права мати власної дачі, машини..., і теперішніми «керівниками-демократами», які мають не тільки «будинки», а й за кордоном хатинки, яхти... Я не пам'ятаю жодного випадку за роки незалежності, щоб з нуля був побудований хоча б один поважний, чималий заклад для потреб населення Тернопільщини. До уваги я не беру побудоване приміщення для податкової адміністрації (як ми жили десятками років без податківців!?). Що ж до руйнації збудованого раніше, то для його викладу необхідно було б написати товсту книгу. Руйнували заводи, фабрики, тваринні, пташині ферми... «демократично» — відкрито, на очах людей. «Демократично» у нас також катастрофічно зменшується населення України. Так, все це погано, зате «демократично». Ніхто цього не приховує (мабуть тому, що неможливо приховати). «Бо фасад у нас демократичний тільки зовні, начинка ж суто рейдерська. Партії, які перемогли на виборах, ділять усе —

Конституційний суд, суди всіх юрисдикцій, Центральну виборчу комісію, правоохоронні органи. У результаті маємо продовження з'ясування стосунків, а не торжество закону...» (Андрій Фіалко, «ДТ», 20 грудня 2008). Не тільки ділять усе, а ще й творять «Плохие законы — худший вид тирании» (Бєрк, 1729–1797). Президент України Віктор Андрійович 23. 12. 08 проводив прес-конференцію за підсумками року, де йому поставили запитання: скільки необхідно заплатити грошей, щоб він, депутати й урядовці залишили країну назавжди?.. Він сказав, що таке запитання можна задати тільки в демократичній країні... І водночас він «демократично» відповіді не дав. Незважаючи на «демократію», я не певен, що журналіст, який поставив це запитання, має хоча б мінімальний шанс службового зростання при цьому режимі.

І, тим не менше:

Осел останется ослом,
Хотя осыпь его звездами;
Где должно действовать умом,
Он только хлопает ушами.
Коли народ кого не любит,
Полки его и деньги — прах.
Я князь, коль мой сияет дух,
Владелец, коль страстьми владею,
Болярин, коль за всех болею.
Сегодня льстит надежда лестна,
А завтра — где ты человек?
Едва часы протечь успели,
Хаоса в бездну улетели,
И весь, как сон, прошел твой век.
Моих врагов червь кости сгложет,
А я пиит — я не умру...
В могиле буду я, но буду говорить.

Г. Р. Державин (1743–1816)

І, на цьому фоні, хіба я можу забути, якими швидкісними темпами будувалась обласна клінічна дитяча лікарня? Останні два місяці її будови (1987) перший секретар обкому партії Валентин Євгенійович Острожинський «не вилазив» з цього об'єкту. І нам, медикам, він не давав спокою... Отже, давайте будемо пам'ятати не тільки про «чорне», а й про

«біле». Все це притаманне нам. Тим більше, що визначення людини не змінилося протягом тисячоліть: «Когда Платон дал определение, имеющее большой успех: «Человек есть животное о двух ногах, лишенное перьев», Диоген ощипал петуха и принес к нему в школу, объявив: «Вот платоновский человек!» После этого к определению было добавлено «И с широкими ногтями» (Діоген із Сінопи, 400-325 рр. до н.е.);

в) у нього (М. Я.) достатньо мудрості, щоб не розділяти людей на гарних і поганих. У цей ювілейний день Мирослав Ярославович в усіх людях бачить добро, творчий дух, доброзичливість. І це основа тих досягнень, які висвітлені в цій книзі та які можна побачити при ознайомленні з лікарнею. Тому що:

Но все в себе вмещает человек,
Который любит мир и верит в Бога.

Н. С. Гумилев

Приємно, що ми в змозі хоча б кілька днів, як це буває в ювілейні дні, бути «людьми» — усміхненими, доброзичливими один до одного... Для інших днів залишається актуальним:

НИ КАПЛИ ХОЛОДНОГО, ОСТРОГО, ЗЛОГО!

«Не бойтесь, пожалуйста, доктора Льва!
Он в горло зверюшке заглянет сперва
И выпишет срочно рецепт для больного:
«Таблетки, микстура и теплое слово,
Компресс, полоскание и доброе слово,
Горчичники, банки и нежное слово, —
Ни капли холодного, острого, злого!
Без доброго слова, без теплого слова,
Без нежного слова — не лечат больного!».

Юнна Мориц

Я бы эти стихи повесил на всех поликлиниках, во всех школах и в каждом доме — ведь каждый из нас по-своему «болен», и каждому из нас нельзя «ни капли холодного, острого, злого».

А теперь разрешите задать вам такой вопрос: «Допускаете ли вы, что близкого, дорогого вам человека когда-то можно ударить? Оттолкнуть? Уколоть? Дать пинок? Треснуть головой об стенку? Размазать мордой об стол?

Простите, забыл одно слово — не физически, а морально! То есть взглядом, словом, интонацией...

Если я правильно понимаю, то большинство интеллигентных людей считают, что это вполне допустимо, по крайней мере, сами они допускают себе это.

Ведь не ударил же, а только сказал. Не ударил, не ударил!

И, не особенно задумываясь, мы можем близкого (тем более далекого) человека когда-то задеть (морально), задавить (психологически), уничтожить (нравственно), испепелить взглядом, терзать молчанием, мучить неопределенностью, растоптать прямой речью, расстрелять эпитетами, и при этом вовсе не считать себя палачом. Ведь не физически, а морально. Мы прекрасно знаем, что это не менее больно, а, скорее, даже более. Но это-то нас как раз и устраивает, мы и хотим уколоть побольнее. И когда я слышу: «Убить тебя мало!» — я верю, что это не просто метафора: все это и делается.

Посмотрите таким взглядом на свою семью: какие картинки проявятся?

Что такое ругань, как не обыденный мордобой? Вы — участвуете в этом мордобое?

РУГАНЬ — ЭТО ОБЫДЕННЫЙ МОРДОБОЙ. ВЫ В ЭТОМ УЧАСТВУЕТЕ?..

(Из книги Миколи Козлова «Как относиться к себе и людям, или Практическая психология на каждый день». — М., 1996)

Ось чому мені приємно спостерігати за людьми під час різноманітних ювілеїв, а тим більше за колегами. Незважаючи на те, що я знаю: «Не было, нет и не будет человека, достойного лишь осуждения или одной лишь хвалы» (вислів із байок, поем, трактатів стародавньої Індії).

У кінці червня 2007 року відзначався 50-річний ювілей медичного інституту, пізніше академії, університету (від зміни назв мало що змінилося). З моєї точки зору, для Тернопільщини цей ювілей особливий. Чому?

По-перше, це перший вищий навчальний заклад у Тернополі.

По-друге, майже в кожній сім'ї Тернопілля є свій доктор (навіть два і три), випускник нашого вузу. Понад 80% лікарів нашого краю — це випускники Тернопільського державного медичного інституту (академії, університету). Якраз вони визначають якісні показники

профілактично-лікувальної роботи серед населення, дітей і дорослих. Якраз на нас, на колективі вузу, лежить відповідальність за недоліки в наданні медичної допомоги своїм землякам. Якраз ми отримуємо велике задоволення від досягнень медиків — наших випускників.

По-третє, випускники нашого вузу значною мірою позитивно впливають на розвиток та рівень культури кожної людини, зокрема, та всієї спільноти краю, взагалі. А відповідно, і на рівень культури населення України.

По-четверте, значною мірою завдяки нашому вузу Тернопільщина широко відома далеко за межами своєї країни, України. Наші випускники плідно та успішно працюють, не побоююся сказати, на всій земній планеті: на Львівщині й Донецьчині, в Криму й Києві, Сумщині й Рівненщині..., Росії й Казахстані, Прибалтиці й Кавказі..., США й Канаді, Німеччині й Італії..., в Африці й Азії... І я переконаний, що наші вихованці завжди пам'ятають: «Для нации, дорожающей своей честью, — или даже своими интересами, нераздельными от чести, — очень важно заручиться со стороны соседних наций хорошим мнением во всем, что касается справедливости, великодушия, умеренности» (Ч. Фокс).

По-п'яте, немає жодної галузі медицини, де б наші випускники не займали провідних позицій у наукових досягненнях. На всіх континентах планети вони стверджують думку Івана Федоровича, що «Не досить бути тямущим, треба вміти довести цю якість». Це всерйоз. І шуткуючи чи ні: «Потрібна неабияка мудрість, щоб уміти жити серед дурнів» (Іван Федорович).

Я можу стверджувати, що значній більшості наших вихованців не притаманні слова «героя» вірша Олександра Олеся:

Я дипломат... уже два роки
Сиджу я тихо, не кричу...
Нехай собаки і сороки
На мене брешуть... я мовчу.
Народних грошей і майна
Не витрачав я на прийняття,
Про смак французького вина
Не маю жодного поняття.
На оселедцях я сидів,
Пив двічі на день чай вприкуску
І тільки часом серед снів

Я бачив качку або гуску.
Англіїці, німці і жида
Мене прохали на розмови,
А я у відповідь: «Куди?
Шампани, квіти та промови?!»
Ані копійки без пуття!
Не марнотрат я, не пияка,
Зате навів своє життя
Я забезпечив, Богу дяка.
І я все жду, коли мине
Комуністична хуртовина,

Тоді не вдерже тут мене
Ніяка ваша Україна.

Такий висновок можна зробити, ознайомившись зі змістом книги «Історія і Сучасність. 1957–2007. Тернопіль. ТДМУ. «Укрмедкнига». 2007). В анотації до неї написано: «Видання присвячене 50-річчю заснуванню Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського. Воно містить біографічні відомості про людей, які в різні роки очолювали наш заклад, і тих, хто продовжує керувати ним, про знаних фахівців, які творять і творили історію вузу, про клінічні і теоретичні кафедри і курси, які реорганізовувались впродовж усього періоду існування закладу, а також про діяльність університету в умовах незалежної України».

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО

Історія і сучасність

1957–2007

Тернопіль
ТДМУ "Укрмедонліг"
2007

Чому мені дорога ця ДАТА? Чому мені дорога ця книга? Тому що основний відрізок мого активного життя пов'язаний із цим вузом. 39 років! Усі ці роки я не лише активно працював, а й постійно перебував у пошуках кращих засобів виконання своїх обов'язків. Я добре пам'ятав першу частину американського вислову: «Хто бажає працювати — шукає засоби, хто не хоче — шукає причини». І спогади цих років приємні мені, і ці спогади надихають мене до мрій:

ПОДНИМАЯСЬ В НЕБО

Я взошел на носилки:
Небожителей видеть желаю,
На горе их обитель,
На далеком-далеком Пэнлае.
Там живая вода
Неумолчным потоком струится,
Орхидеи — до неба,
И до неба деревья корицы.
Черный барс под горою,
Над вершиною цапля резвится.
Подгоняемый ветром,
Полетел я в мгновение ока,
И обитель бессмертных
Я как будто узрел издалика.
Над глубоким ущельем
Простираются ветви Фусана,
От корней до макушки
Высота его тысячи чжанов.
Два могучих ствола
В голубые уходит просторы,
И широкие листья
Край небес закрывают от взора.
Поднимается солнце
По Фусана восточному краю,
А на западных ветках
Угасает оно, умирая.

Мне б Си Хэ колесницю —
Изменил бы немедля природе
И заставил бы солнце
Повернуть, не угаснув, к востоку.

Цао Чжи

Тому що:

Тридцять три роки я очолював клініку (кафедру) педіатрії цього вузу. 33 роки я повсякденно думав про вдосконалення діагностично-лікувальної роботи дітей області разом з колективом кафедри, разом з педіатрами області (правда й те, що розлучитися з посадою голови асоціації педіатрів я вирішив тільки цього року). І не тільки думав, а й впроваджував у життя свої наукові розробки, досягнення інших у цьому напрямку. Мене завжди оточували однодумці, які любили свою справу, які жили «дітками». Педіатрів області я вважав однією сім'єю. Я не пам'ятаю жодного випадку непорозуміння між мною і педіатрами (педіатром). Я не пам'ятаю випадку, коли б мої колеги не підтримали мене в тих чи інших починаннях. Я не пам'ятаю випадку, коли б у мене виникла зневіра до педіатра. Я не пам'ятаю випадку, коли б... Одним словом, усіх педіатрів я вважав і вважаю друзями за фахом, друзями за покликанням, друзями за душевною чутливістю, друзями... За класифікацією Конфуція, педіатри були для мене корисними друзями: «Полезные друзья — это друг прямой, друг искренний и друг, много слышавший. Вредные друзья — это друг лицемерный, друг неискренний и друг болтливый».

Я завжди відчував повагу з боку своїх колег, я був переконаний, що в усіх питаннях ми однодумці. Я не пам'ятаю випадку, щоб педіатр відмовив мені в тому чи іншому питанні.

Ну, наприклад. За 2–3 дні перед лекцією я звертався до педіатра написати для мене докладну виписку з історії хвороби дитини, яку я мав намір демонструвати студентам (в 70–80-ті роки минулого століття не було випадку, щоб я читав лекцію без демонстрації конкретної хворої дитини). Така робота забирає в лікаря багато часу, вона не входить до його обов'язків, але вже на другий день я отримував виписку. Я до цього часу зберігаю велику кількість виписок з історій хвороби, написаних «рукою» того чи іншого мого колеги. І коли я сьогодні до них придивляюсь, то за почерком впізнаю кожного з моїх помічників у

минулому й обов'язково посміхаюся: їх образи виникають переді мною з індивідуальними особливостями поведінки, які проявлялись переді мною протягом десятиліть (Іванна Іванівна Шостак, Оксана Іванівна Лугова, Тетяна Степанівна Бабинець, Станіслава Станіславівна Дорога, Алла Анатоліївна Заячківська, Галина Олексіївна Самборська...). І це вселяє в мене оптимізм:

МІЖ ДВОМА СТЕНОКАРДІЯМИ

Як тільки втихне біль у серці,
як в кінцівки наллється міць,
я знову кидаюся у герці
з життям і смертю у танець.
Думки летять там, де кується
нам доля, воля і життя,
де зріє віра, як пшениця,
і нації свята мета —
держава вільна, незалежна,
від наших рідних меж до меж,
райдужна, як блакить безмежна,
багата із ланів мереж.
І плянам знов даю надію,
вони ростуть, немов гриби,
життєві мрії знову сію
в похмурі слабости глиби.
Пишу бадьору пісню слави
Творцеві весняних красот
і нові думи кучеряві
записую в малий блокнот.

Михайло Качалуба (лікар)

І я все більше і більше переконуюсь, що

- ✓ Качество жизни определяется качеством взаимоотношений с людьми.
- ✓ Никто не живет на необитаемом острове. Каждый человек испытывает потребность в других.
- ✓ Близкие взаимоотношения делают хорошие времена еще более приятными, а трудные периоды — более легкими.
- ✓ Радость, которой делятся, — двойная радость; проблема, которой делятся, — половина проблемы.

- ✓ Относитесь к каждому человеку так, словно никогда больше его не увидите.

(Із кн. «Десять секретов счастья» Адама Дж. Джексона, 2007).

Тому що:

Значний відрізок часу я був керівником не тільки клініки, а й вузу (п'ять років проректор по навчальній роботі — це друга особа у вузі та 17 років — ректор). Із 50 років життя Тернопільського медичного університету (інституту, академії), 22 роки я був у «руля». «Рулити» завжди складно, «рулити» — це постійно мати справу із різними людьми (студент, професор, прибиральниця, лаборант, водій, слюсар...) за сприйняттям оточуючого, за сприйняттям свого права і обов'язків, за сприйняттям голосу, інтонації, переконаності... свого керівника. Зі своєї голови я й на мить не міг викинути думки про необхідність постійного удосконалення підготовки лікаря (довузівської та післявузівської підготовки), покращання профілактично-лікувальної роботи (не тільки в педіатрії) в області, забезпечення сучасним обладнанням кафедр, а нерідко й клінік, утримання в належному стані численних гуртожитків, навчальних корпусів, покращання побутових умов студентів, працівників вузу...

Більшість добрих дум, які «роїлись» у моїй голові, мені вдалось втілити в життя. Їх було немало, реальних і нереальних. Але я скажу лише про деякі. Значною мірою якість підготовки лікаря залежить від якісного рівня викладача. У цьому напрямку мені вдалося шляхом створення необхідних умов для творчої діяльності у вузі збільшити кількість докторів наук у три рази. У три рази! У цьому напрямку моєї діяльності зі мною міг «потягатися» лише ректор Луганського медичного університету Володимир Ковешніков, який до свого ректорства був у мене проректором з навчальної роботи, і тішу себе думкою, що він брав з мене приклад. Тому не випадково, що наш вуз займав перше місце серед усіх вузів (це в ті часи, коли основним показником якісної діяльності вузу був відсоток докторів і кандидатів наук серед усіх викладачів).

Сьогодні наш медичний університет також у передніх рядах, хоча провідним тепер є інше. «Результати тестових державних ліцензійних іспитів» («Ваше здоров'я» від 19 грудня 2008. Василь Лазоришенець, Микола Банчук, Олександр Волосовець, Ірина Булах, Марина Мруга). Ми ними, «ліцензійними іспитами», дуже пишаємося та красуємося. Ось короткий уривок з цієї розлогої статті:

«...В 2001 році за оцінками міжнародних експертів система ліцензійних медичних іспитів, що впроваджена в Україні, була унікальною серед пострадянських країн та на 8-й світовій Оттавській конференції рекомендована цим країнам як взірець для запровадження.

На сьогодні, коли інші країни східної Європи тільки починають запроваджувати стандартизовані іспити в системі підготовки лікарів, а Україна активно користується цим інструментом, ми бачимо його ефективність в повсякденній роботі з удосконалення управління системою медичної освіти та для поліпшення підготовки фахівців галузі охорони здоров'я.

Нам приємно зазначити, що медична освіта є першою освітньою галуззю України, де національна система стандартизованого оцінювання була не лише впроваджена, а й системно використовується впродовж 10 років з 1998 року...».

Коли я прочитав цю пафосну статтю, мені знову прийшла на пам'ять поговорка минулих часів: «Коли в Москві обрізають нігті, в Києві зрізають пальці». Тепер тільки слово «Москва» необхідно замінити на два слова — «Європа» і «США». Як нам хочеться показати свою прихильність до своїх «вічних» вчителів!? У нас не було і немає Макаренка й Сухомлинського, Стражеска й Амосова... Про багаторічних ректорів медичних вузів: Дзяків, Гончаруків, Морозів, Нейків, Павловських, Ковешникових, Пішаків, Сміянів... я вже не кажу. А тому

ДАЙ НАМ, БОЖЕ...

Ми нащадки мудрого князя Ярослава,
Галицько-Волинського короля Данила,
України гетьманів, славного козацтва,
Волі — слави Кобзаря, Шевченка Тараса.

Приспів:

Дай нам, Боже, довго жити, бо ми того варті,
Добра-слави не втрачати, що для нас здобуті.

І живемо на землі русичів одвічної:

Ні татарин, ні монгол, турок тут не вічний,
Інші зайди теж були — «кожний такий щирий,
Переконувати хотів, що для нас щасливий».

Приспів:

Дай нам, Боже, довго жить, бо ми того варті,
Добра-слави не втрачати, що до нас здобуті.

Хай живуть усі разом — сонце в нас єдине,
Але матимуть свій дім — кредо справедливе.
В гості будемо ходити, переймати гарне
Та відчувувати не слід наше теж чудове.

Приспів:

Дай нам, Боже, довго жить, бо ми того варті,
Добра-слави не втрачати, що до нас забуті.

(З книги «Чим жив, живу і буду жити» Василя Корнацького, доктора медичних наук, професора, головного лікаря інституту кардіології ім. М. Д. Стражеска, нашого земляка. Він ще й поет, композитор, співак)

Я не хотів би, щоб у читача склалося враження щодо мого негативного ставлення до тестового контролю. Навпаки, я був піонером його впровадження в навчальний процес. Це підтверджує і «Історія і сучасність»:

«...29 серпня 1991 року вчена рада ухвалила рішення про введення письмового тестового контролю на курсових і перевірних державних іспитах. Згідно з цим рішенням, усі іспити під час зимової і літньої екзаменаційних сесій (за винятком випускних) проводили у формі письмового тестування. Слід зазначити, що таку форму контролю вже давно застосовували в інституті й окремі кафедри мали певний досвід. Проте застосування тестів обмежувалося, як правило, поточним контролем знань, а масове їх використання на іспитах було здійснене вперше.

Впровадження тестового контролю отримало неоднозначну оцінку. В цьому можна перекоонатися з виступів, які пролунали на інститутський навчально-методичній конференції «Тестовий контроль в навчальному процесі» (листопад 1991 року), загальноінститутській дискусії «Екзамен — форми, зміст, організація. (лютий 1992 року), Всеукраїнській навчально-методичній конференції «Розробка та впровадження в процес підготовки медичних кадрів сучасних технологій навчання» яка відбулася в травні на базі інституту. Після літньої сесії,

напевно, зібралось ще більше аргументів «за» і «проти». При всій суперечності думок треба визнати, що використання тестів виявилось перспективним. Це підтвердило впровадження державних ліцензійних іспитів. Крім того, застосування в інституті тестового контролю було перехідним етапом до комп'ютерного контролю. Так, у 1991–1992 навчальному році комп'ютерне тестування було використане на кафедрах шпитальної хірургії і кафедри педіатрії при атестації курсантів. Власними силами створено чотири програми для атестації лікарів на другу, першу і вищу кваліфікаційні категорії та універсальну програму для оцінки знань студентів.

Ще одне нововведення 1991–1992 навчального року, яке видається дуже важливим, — інтенсифікація вивчення і розширення застосування англійської мови. В інституті неодноразово переконувалися, що найсерйознішою перешкодою на шляху налагодження зв'язків з навчальними та лікувальними установами країн Заходу є незнання іноземних мов. Це стосується як викладачів, так і студентів. На майбутнє слід прогнозувати розширення таких зв'язків. Тому адміністрація інституту зробила перші кроки в цьому напрямку. Зокрема, у квітні 1992 року створено англomовну бібліотеку, яка нараховувала понад 1000 підручників і монографій. Це дар Лютеранської місії «Думки про віру» із США. На перших двох курсах було сформовано 2 студентські групи, які мали щоденні заняття з англійської мови, а також групу викладачів.

Відомо, що в останні роки дуже зросла зацікавленість медиків нетрадиційними методами лікування, зокрема фітотерапією. Переваги її в тому, що тут використовують природні лікувальні чинники з широким спектром дії, вони, як правило, менш токсичні ніж штучно створені лікарські препарати. Проте протягом тривалого часу в нашій країні мало місце надмірне захоплення ліками промислового походження, і фітотерапія була поступово витіснена з арсеналу лікарів.

Враховуючи це, медичний інститут виступив з ініціативою створити ботанічний сад лікарських рослин, передбачалось, що використання його в навчальному процесі дозволить значно збагатити підготовку лікарських кадрів і усунути прогалину в їх фаховій освіті. Тернопільська обласна рада народних депутатів з розумінням поставилась до пропозиції керівництва інституту і пішла назустріч. 26 грудня 1991 року вона ухвалила рішення «Про створення Галицького ботанічного саду лікарських рослин «Поділля» науково-експериментального об'єднання

Тернопільського медичного інституту». На землях колгоспу ім. Димитрова (с. Драганівка Тернопільського району) інституту для цієї потреби було виділено 28,3 га сільськогосподарських угідь.

Ботанічний сад створювали як навчальну і методичну базу для поліпшення теоретичної і практичної підготовки студентів, інтернів, підвищення кваліфікації лікарів та аптечних працівників, а також як базу для проведення літньої практики студентів і як центр їх екологічного і естетичного виховання. Демонстраційний матеріал із ботанічного саду планували використовувати при проведенні практичних занять на багатьох кафедрах (біологія, фармакологія, терапія, педіатрія та ін.), згодом для виконання науково-дослідної роботи професорсько-викладацьким складом, аспірантами і студентами.

Не менш важливим завданням вважалось збереження генофонду рідкісних, ендемічних і реліктових видів лікарських рослин Галичини, Волині, Буковини, Полісся, Українських Карпат та інших регіонів нашої держави. Неабияке значення це має за умов активної господарської діяльності людини, яка все ближче і ближче підступає до заповідних куточків природи. Їх залишилося небагато, і є реальна загроза, що без допомоги людини вони зникнуть назавжди.

Ще один перспективний напрямок — акліматизація і поширення на Галичині рослин світової флори з цінними лікувальними властивостями. А їх немало використовується в народній та офіційній медицині народів Кавказу, Далекого Сходу, Сибіру, Уралу. Створення колекційних розсадників і насінневих фондів з подальшим науково обґрунтованим впровадженням найбільш цінних рослин у природні умови значно збагатило б лікарську флору Західної України. а при достатній кількості вирощеного посадкового матеріалу, розсади і насіння стала б можливою реалізація їх медичним і навчальним закладам та населенню області.

На організацію ботанічного саду було виділено (і ефективно використано — І. С) 5 млн крб. Зроблені перші насадження обліпихи, горбини, бузини, м'яти, плюща, всього — понад 150 видів лікарських рослин...». (На превеликий жаль моя і моїх сподвижників задумка в цьому питанні з невідомих мені причин не знайшла продовження).

«Деякі кроки вперед, правда, дуже обережні, зробив музей медичної книги. Після публікації в обласній газеті, зокрема в тижневику «Літературна Україна», про організацію музею української медичної книги ця ідея зацікавила багатьох. До музею надходять книги як від

викладачів інституту, так і від мешканців областей і навіть діаспори. Серед експонатів були цікаві видання, наприклад «Українські лікарі Прикарпаття», «Лікарський вісник» за 1989 рік —журнал Українського товариства Північної Америки, де подані короткі біографічні дані про лікарів-вихідців з України, які досить відомі на терені американської медицини. На публікацію в «Літературній Україні» відгукнувся співробітник першого українського часопису в Австралії «Вільна думка» Чеслав Міщук, який надіслав для музею 3 номери часопису і щирого листа на підтримку ідеї створення музею, пообіцяв розповісти через часопис українській громаді Австралії про організацію музею.

Голова Українського термінологічного центру Америки Анатоль Вовк надіслав з Нью-Джерсі «Медичний латинсько-український словник», укладений доктором М. Галином і виданий у Празі у 1926 році, «Короткий англо-український медичний словник», виданий у Нью-Йорку в 1970 році, а також матеріали про 25-річну діяльність Українського термінологічного центру Америки. Дані матеріали цікаві вже тим, що українська наукова термінологія потребує вдосконалення. Проте у подальшому цей музей теж не набув розвитку...»

Я не думаю, що ці та інші мої нововведення не зазнали свого розвитку тільки тому, що вони були «не симпатичними» моєму наступнику. Мабуть були інші більш вагомі причини, які мені не відомі. Але я ніколи, ніколи (!) не зосереджувався на цьому, оскільки розумів, що «Зосередженість повинна слугувати приводом для дій, а не для того, щоб впадати в зневіру, нудьгу» (Карен Хорні).

З перших днів своєї праці я завжди щось творив, вносив і вносив різноманітні пропозиції для втілення їх у життя з метою оптимізації різноманітних сторін буття, мене завжди опановували все нові й нові думки, незважаючи на

СУД

Параграфи присіли біля столу,
Примітки причаїлись по кутках,
Очима гострими підсудну прокололи
Цитати із багнетами в руках.
І циркуляр дивився в окуляри,
І грілися роззяви біля груб,

І вказівки скакали, як примари,
Із телефонних мудрих труб.
— Вона чужа, — параграфи сказали,
— Вона не наша, — мовив циркуляр,
— Нечувана, — примітки пропищали.
І в залі знявся лемент і базар.
Циркуляр на них поглянув строго,
І зал заворушився і затих,..
...І розп'яли її, небогу,
В ім'я параграфів товстих.
Вона даремно присягала слізно,
Що не чинила і не чинить зла.
Була у суддів логіка залізна:
Вона — новою думкою була.

Василь Симоненко

Життя — не рівний і не гладесенький шлях. Це ж можу сказати і про своє буття. Але мені завжди допомагала віра в людей, з якими працював, з якими спілкувався. Я розумів, що «Риба, яка в кожному черв'яку бачить крючок довго не проживе» (Збігнев Холодюк). Тому мені близька думка Коельо Пауло:

«Всю жизнь я верил тому, что говорили мне люди, и неизменно подстерегало меня разочарование, — часто повторяют его товарищи.

Доверять людям — важно, и воин света не страшится разочарований — ибо знает мощь своего меча и силу своей любви.

Тем не менее он знает предел своих возможностей и понимает, что принимать Божьи знамения и сознавать, что ангелы устами ближних наших руководят нами, — это одно. И совсем другое — неспособность к самостоятельным решениям и вечное стремление сделать так, чтобы другие сказали, как следует нам поступать в том или ином случае.

Воин света доверяет другим, ибо в первую очередь доверяет самому себе».

«Історія і сучасність» нашого (мого) вузу написана, як на мене, дуже й дуже добре. Більш того, я можу стверджувати, що подібного видання про інші вузи не було, думаю, й не буде в недалекому майбутньому. Я маю на увазі не обкладинку, а зміст. Я маю на увазі всі напрямки різнобічної діяльності вищого навчального закладу. Медичного. На

додачу до сказаного впевнено думаю, що наведені численні конкретні матеріали можуть слугувати для дисертаційних і монографічних матеріалів. Ой ви, хлопці, молодці!

Я таку високу оцінку наводжу цьому виданню, незважаючи на те, що в цей час був відсторонений від безпосередньої роботи у вузі, що мене не запросили для співробітництва над цією книгою, що зі мною жодного разу ніхто (!) не порадився. Адже я із 50-річної історії вузу 22 роки «стояв» біля «руля» інституту (академії), 33 роки завідував кафедрою. У якісь мірі, я «жива» історія цього навчального закладу.

З цього приводу я пригадую своє далеке минуле. Я головний лікар республіканського (фактично союзного) дитячого санаторія «Джерело» в Трускавці, в якому розробив вперше (!) всі методи лікування дітей на цьому курорті, «перебираюсь» в науково-дослідний інститут в Мукачеві. Один раз на два тижні приїжджаю в Трускавець, де ще проживала сім'я, з думкою, що до мене буде «мчатися» призначений головний лікар цієї оздоровниці (рентгенолог) за порадами, консультаціями... На мій жаль і сум, мої поради нікому непотрібні. З цього приводу я деякий, не короткий, час перебуваю в стані прикро враженого, відчуваю пригнічення, поганий настрій... То був великий урок для мене — на все життя. Я, мовби «У твої очі заглянув недавно, о життя! І мені здалося, що я занурююсь у незбагненне» (Фрідріх Ніцше). Я зрозумів, що «Негарно показувати пальцем, навіть на себе, як на Месію» (Станіслав Єжи Лец). Тому мені на все життя запам'яталися слова, які часто повторювали в моєму рідному селі: «Буква «Я» — остання в алфавіті». Це коли хтось багато разів казав: «Я, Я, Я... І те, що «тільки пуста діжка гримить». Ось чому

«Воин света знает, что никого нельзя считать глупцом и что жизнь научить любого — пусть даже для этого потребуется время.

Воин дает лучшее из того, что есть в нем, и того же ожидает от других. И вдобавок он великодушно и щедро старается показать всему миру, на сколь многое способен человек.

«Люди не благодарны», — замечают поэтому поводу иные его товарищи. Воина такими речами не смутить.

Он продолжает поощрять своего ближнего и побуждать его к действию, ибо тем самым воздействует и на самого себя» (Коельо Пауло).

Ой, яке

ЖИТТЯ

Життя — дарунок незбагненний
від самого таки Творця,
місток у вічність, у Вселенну —
красу розкішну без кінця.
Та цей місток стрімкий, спортивний,
змагання повний і невдач.
Так часто піють зради півні,
а потім лиш каяття плач.
Місток життя такий таємний,
Як сам Творець — Даритель — Бог.
Тому співають Йому гімни —
Володареві всіх епох.
З містка життя усі ми скачем,
На олімпійські змагуни —
по дисципліні та по вдачі —
Творця найвищого сини.
Щоб із містка успішно скочить,
блаженну досягти мету, —
потрібний тренінг без наркотик
та таску Божу пресвяту.
Цей тренінг — праця і молитва,
і профіляктика гріха,
бо наші змисли — гостра бритва,
а наша воля теж хитка.
Та наша віра в Божу поміч,
коли атаки звідусіль,
міцніє, сталить нашу неміч
і гоїть кожен струс і біль.

Михайло Качалуба

Тому така ситуація з підготовкою «Історії...» мене не вразила, і я з нетерпінням чекав її виходу у світ. І тепер скажу, що я міг би дещо доповнити, дещо виправити, особливо щодо моєї діяльності як завідувача кафедри, проректора і ректора, але основні складові життя колективу, його динаміку за його 50 років висвітлено об'єктивно, глибоко, всебічно. І без моєї участі. Про це я пишу з метою порадити всім нам не

переоцінювати свої ролі в житті близьких людей, в житті колективу, держави, як це роблять у с і публічні люди, а разом з ними і ми.

Більш того, в цій «Історії...» гарно написано про мене (з моєю фотографією). Знову ж таки, до мене не звертались ні за фотографією, ні за поясненнями щодо автобіографічних даних. Так що для мене це був приємний сюрприз. І я його повністю наводжу.

ІВАН СЕМЕНОВИЧ СМІЯН

І. С. Сміян народився 10 січня 1929 року в с. Білка Тростянецького району Сумської області в селянській родині. Після закінчення Харківського медичного інституту в 1957 року працював лікарем, а з 1958 року — головним лікарем дитячого санаторію «Джерело» в Трускавці. З 1962 по 1970 рік — старший науковий співробітник, а згодом завідувач відділу НДІ. З 1970 по 2003 рік — завідувач кафедри педіатрії Тернопільського державного медичного інституту (ТДМІ), пізніше академії імені І. Я. Горбачевського. З 1975 по 1981 рік — проректор з навчальної роботи ТДМІ. Близько 17 років ректор цього ж вузу. В 2004–2005 роках радник ректора, професор кафедри шпитальної та факультетської педіатрії.

І. С. Сміян зробив значний внесок у розвиток української педіатричної науки. Під його керівництвом захищено понад 30 (43 — І. С.) кандидатських та докторських дисертацій. Він як ректор сприяв значному зростанню наукового потенціалу закладу. За його керівництва кількість докторів наук збільшилась втричі, а вуз за цим показником посів перше місце в Україні. З'явилося п'ять нових заслужених діячів науки і техніки, один заслужений винахідник, 1 лауреат державної премії УРСР.

Пріоритетним напрямком особистого дослідження було вивчення етіології, патогенеза, клініки і лікування хронічних захворювань гепатобіліарної і бронхолегеневої систем, нирок і сечовивідних шляхів, шлунка і кишечника. Загальне визнання педіатрів одержала розроблена ним концепція патогенезу гіпотрофії та діарей цих захворювань. Проф. І. С. Сміяну належить пріоритет в обґрунтуванні та в провадженні методів лікування дітей з різною патологією в умовах питних курортів. Він особисто розробив дозування різних мінеральних вод для внутрішнього вживання та ванн, методики призначення озокеритових і грязьових аплікацій, грязьового іонофорезу при хронічній патології органів травлення, сечовидільної системи, обміну речовин, науково

обґрунтував показання до направлення дітей на санаторно-курортне лікування. У результаті багаторічного вивчення процесів гідролізу і всмоктування вуглеводів у здорових та ендогенної інтоксикації при різній патології у дітей і підвищення ефективності його корекції. Протягом останніх років на кафедрі успішно вивчали проблеми остеопорозу в дитячому віці, розробляли методи його профілактики та лікування при різній патології у дітей. Проф. І. С. Сміян є автором 530 (більше 600 — І. С.) наукових публікацій, серед яких понад 50 книг. У 1997 році його ім'я занесено до книги «2000 найвидатніших людей століття» Інтернаціонального біографічного центру в Кембриджі (Велика Британія).

Проф. І. С. Сміян є автором багатьох навчально-методичних посібників та підручників. Основне місце в його практичній діяльності займала робота в клініці: консультації, клінічні розбори хворих, проведення клінічних і патологоанатомічних конференцій. Десятки тисяч маленьких громадян України завдячують своїм життям і здоров'ям високому професіоналізму та чуйності Івана Семеновича. Його дружні фахові відносини з практичною охороною здоров'я було основою оздоровлення населення Тернопільщини. МОЗ України вважало взірцем для наслідування відносин Тернопільського медичного інституту з органами охорони здоров'я.

Проф. І. С. Сміян один з перших у вузі почав читати лекції для студентів українською мовою і наполегливо працював над написанням та виданням українських підручників, посібників, лекцій та монографій. У 1983 році було видано посібник «Догляд і харчування при диспепсії», а з 1990 року вийшов окремими брошурами цикл лекцій для студентів українською мовою (професор В. В. Файфура, один із редакторів «Історії...», був моїм безоплатним редактором щодо української мови при виданні «Лекцій» — І. С.). У 1992 році видано книгу «Харчування і розвиток дитини», в 1993 році опубліковано посібник «Практична педіатрія», в 1995 році — «Педіатрія в ситуаційних задачах», «Бронхіальна астма дитячого віку», «Синдром мальабсорбції» та «Алкогольний синдром». В 1997, 1998 і 1999 роках вперше було видано посібники «Госпітальна педіатрія», «Факультетська педіатрія» та особливості і семіотика захворювань дитячого віку», аналогів яким до того не існувало, а також навчальний посібник «В раціональному харчуванні дітей до року — здоров'я нації». У 1999 році опубліковано

книгу «Педіатрія» (цикл лекцій), яка користується широкою популярністю не тільки серед студентів та інтернів, але й серед лікарів-педіатрів. У 2001 році вийшов друком навчальний посібник «Актуальні питання вакцино профілактики інфекційних хвороб у дітей», у 2003 році — «Медицина генетика дитячого віку, у 2004 році — «Дитяча інфектологія». Крім того, проф. І. С. Сміян є автором окремих розділів у посібнику «Медицина дитинства» (1994) та підручнику «Дитячі хвороби» (1999). Підготовлено до друку оригінальний посібник для студентів медичних вузів «Інтегративна педіатрія» та збірник тестових задач під назвою «Сходинки до оволодіння професією лікаря». (У дужках додам, що автори не звернули уваги ще й на такі видання останніх років: «Лекції з педіатрії» (2006), «Лікування дітей на питних курортах» (2006), «Діабетична кардіоміопатія у дітей» (2007) — І. С.).

Не можу не відійти від офіційних сторінок щодо «Історії...» у зв'язку з посилкою авторів цієї книги на те, що я один із перших розпочав читати лекції студентам українською мовою. Безумовно, для кінця 80-х років минулого століття, було важливим те, щоб перша особа вузу (ректор) була в змозі сприйняти основні прогресивні спрямування думки суспільства — усвідомлення своєї належності до своєї нації, до України. Дійсно, в Тернополі серед керівників навчальних закладів я першим перейшов на рідну мову (зі значною її русифікацією). Я, визнаний лікар, вчений, педагог, авторитетний депутат міської ради, шанований член обкому партії... перейшов до мови, від якої мене настирливо і вміло відлучали десятиліттями. До сьогодні я добре пам'ятаю, як на першому курсі фельдшерсько-акушерської школи в м. Суми, куди я вступив після закінчення 7 класів в с. Білка, вчителька фізики заявила мені під час занять: «Я ставлю Вам отметку «четыре» только потому, что вы не знаете русского языка». Таким чином, без особливих зусиль мене змушували до ефективного освоєння російської мови. І подібні «вміло» спрямовані зусилля влади були постійними.

Я наведу ще один приклад. Друга половина 70-х років минулого століття. Я проректор з навчальної роботи. Секретар парткому довірливо каже мені, що у професора С. проглядаються націоналістичні нотки, які виражаються в постійному вживанні української мови — як у побуті, так і у проведенні занять, лекцій зі студентами. Після такого «одкровення» я запросив до себе професорку і попросив її для обласної газети «Вільне

життя» написати просвітницьку статтю російською мовою. Вона виразила здивування — мімікою, а не словами. Наступного дня вона принесла мені таку статтю, яку я показав секретарю парткому інституту і сказав, що він був неправий. Він тільки посміхнувся, але доброзичливо. Зрозуміло, що стаття так і залишилася у мене...

По-перше. Із наведеного видно, що ми, українці, в історичному вимірі, завжди ставилися з недостатньою повагою до своєї мови, до себе, до своєї належності. А тому нас легко навчали і навчають «чужі» люди — так, як цього бажають. «Вчора» ми активно освоювали російську мову, «сьогодні» нам не перестають втокмачувати, що без англійської нам ні «сюди», ні «туди». Сьогодні, якщо я заговорю російською мовою в Тернополі, то мене звинуватять, як мінімум, в непатріотичності, а якщо англійською — я файний хлопець.

Я ще й ще раз підкреслюю, що всі мої думки, які виражаю у своїх спогадах і роздумах, — тільки мої, а не закономірність.

По-друге. Насамперед, нам усім необхідно глибоко усвідомити, що таке

РІДНА МОВА

Приснилося мені, що помираю,
В бою поранений, і кров моя
Горить, і я знесилений до краю,
Вже падаю побіля ручая.
Біжить вода по кам'яному схилу,
Біжать по руслу струмені ясні;
В останнє обнімаю землю милу,
Немов кажу: прощай, прости мене...

Чия земля, не знаю. Надовкола
Не чути звуку жодного. Вгорі
Орли літають, сарна срібночола
Пробігла й заховалась в чагарі.

Так я вмирав, один самотиною,
А поруч — ані друга, ні рідні.
Ніхто не нахилився наді мною,
Щоб мертві очі затулить мені.

В ту мить почув я голоси з-над скелі,
Говірку про сади та врожаї;

Там гомоніли косарі веселі
Про недокошені поля свої.
Йшла бесіда про сіножать шовкову,
Про дощ і спеку літньої пори;
Почув я кришталеву рідну мову,
Аварську мову я почув згори.
Аварська мова чиста, досконала!
І сльози бризнули з очей моїх,
І зникли люті рани від кинджала,
І я своєю загибель переміг!
Душе моя, будь до всього готова,
Прийми мою невтишену журу:
Як має вмерти завтра моя мова,
То хай же я сьогодні вже помру!
Нащо мені вершини Дагестану,
Мойого краю пишнота й можуть,
Якщо в моїх дітей мою кохану,
Мою аварську мову відберуть?
Нащо мені ці білосніжні кряжі,
Якщо сюди прийдуть чужі пісні,
І загудуть неначе війська вражі,
По всій моїй аварській стороні.
Не ремствую, листа на Асамблею
ООН я не пишу, і не кажу,
Щоб говорило мовою моєю
Все людство, ні, я так не согрішу.
Та в школах наших чей обов'язково
Та мова має жити, як день новий,
Аварському народу рідне слово
Пасує, наче пояс бойовий.
Тією мовою біля колиски
Співали нам аварські матері,
Та мова, наче зброї переблиски,
Мов клич повстання о нічній порі.
Невже тепер, вернувшись із походу,
Як чужаки, ми будем річ вести?

Як так, то я аварському народу
Поет останній без життя й мети!
Чужою мовою не створиш чуда,
Бо ти не відаєш її зачать;
Чужою мовою пісні Махмуда,
Що кров'ю писані, не зазвучать!
О Магомете! Я люблю всю землю,
Країну нашу я люблю, та все ж
Аварський край інакше я приємлю,
Маленький він — моя любов без меж.
Ці гори, де я ріс, вбирався в силу,
Інакше я люблю, вони — в мені.
Не знаю, де помру, але могилу
Я хочу мати в рідній стороні.
Можливо, хтось у будень, а чи в свято,
Йдучи повз неї, спиниться на мить,
І скаже по-аварські: «Тут Гамзатов,
Расул Гамзатов, наш поет лежить!»

Расул Гамзатов (переклав Дмитро Павличко)

Продовжую із «Історії...»:

«Працюючи на посаді ректора, Іван Семенович завжди знаходив час для читання лекцій студентам (та проведення практичних занять — І. С.). Проф. І. С. Сміян вперше організував факультет підготовки середнього медичного персоналу та бакалаврів. Він завжди вважав навчальний процес найважливішим атрибутом діяльності медичного вузу. За досягнуті успіхи Іван Семенович був удостоєний високих звань заслуженого працівника вищої школи і члена-кореспондента АМН України.

Підсумовуючий великий досвід ученого, лікаря та педагога, слід сказати, що проф. І. С. Сміян започаткував автобіографічний цикл книг («Від книги до книги», «Від крісла до крісла», «Думи мої думи...», «Господи, помилуй і спаси», «Парад академій і університетів», «Сонце сходить і заходить»), у яких не лише висвітлює віхи власної біографії, але й ділиться поглядами на професійні, етичні, моральні аспекти життя. Кожна книга є надзвичайно цінним джерелом виховання в людей й у

молоді, медиків-початківців, найблагородніших людських якостей, які повинні бути притаманні українському лікарю.

Відома громадянська діяльність проф. І. С. Сміяна як голови обласної асоціації педіатрів, голови спеціалізованої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій, члена редакційної колегії журналів «Педіатрія, акушерство і гінекологія», «Перинатологія та педіатрія», «Современная педиатрия», «Інфекційні хвороби», члена наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка».

Знайомлюсь з цими «шматочками» свого життя, і в мою голову настирливо лізуть слова О. С. Пушкіна

Пора, мой друг, пора! покоя сердце просит —
Летят за днями дни, и каждый час уносит
Частичку бытия, а мы с тобой вдвоем
Предполагаем жить... И глядь — как раз — умрем.
На свете счастья нет, но есть покой и воля.
Давно завидная мечтается мне доля —
Давно, усталый раб, замыслил я побег
В обитель дальнюю трудов и чистых нег.

Я ще раз хочу підкреслити наполегливу, настирливу та допитливу працю складачів книги про наш вуз «Історія і сучасність». Не можу не відмітити, що теперішній ректор нашого університету, Леонід Якимович Ковальчук, при підготовці цієї «Історії...», став вище своєї амбіційності та суб'єктивізму. Я навіть не чекав цього. Особливо сказане контрастує зі змістом історії сусіднього вузу, яка викладена в книзі «Тернопільський національний економічний університет. Історія звернення особистості» (Київ — 2006). До свого 40-річчя. Знайомлячись із цією гарно оформленою та товстою книгою, я вирішив звернути увагу на діяльність професора Олександра Андрійовича Устенка, багаторічного ректора цього вузу (більше 50 % часу «життя» цього вузу він був ректором), який був головою ради ректорів вузів Тернополя і з яким я багато років спілкувався. На моїх очах цей «хлипкий» філіал Київського економічного інституту в Тернополі (його тоді поза очі називали «бухгалтерською школою») був перетворений у вуз Петром Даниловичем Гуменюком та Олександром Андрійовичем Устенком. Останній настільки активно діяв, що Тернопільський інститут народного господарства став відомим не тільки в СНД, а й далеко за його межами. Філіали цього вузу діяли в

багатьох містах України і навіть Росії. Самий жвавий зв'язок з вузами багатьох країн світу в Україні запровадив професор Устенко. Його ініціативам не було меж. Ви тільки вдумайтесь в таке: він приєднав до свого інституту землі та господарство одного з найбільших радгоспів області, який прилягав до їхнього вузу. При ньому різко зріс якісний склад вузу — кількість докторів та кандидатів наук. А пізніше він став ще й депутатом Верховної Ради України...

Шукаю, шукаю, що ж написано про нього в цьому фоліанті. І не можу знайти навіть під мікроскопом. Тоді звертаюсь до іменного покажчика. Там показані сторінки, де є ім'я Устенка. Відкриваю їх по черзі. Стор. 34 — не знайшов прізвища Устенка і під мікроскопом. Стор. 41:

«Ще 9 грудня 1988 р. ректор, професор О. А. Устенко, йдучи назустріч побажанням колективу, видав наказ № 174 «Про вивчення української мови», згідно з яким з 1 січня 1989 р. при кафедрі іноземних мов впроваджується факультатив з вивчення української мови для студентів, викладачів і співробітників». Стор. 50 — «23 червня 2005 р. відбулися вибори першого ректора ТДЕУ, оскільки з ліквідацією ТАНГ і створення на її базі університету були припинені повноваження ректора. За результатами таємного голосування переміг попередній ректор, професор С. І. Юрій, який набрав 64 % голосів, тоді як його опонент, народний депутат України, Президент ТАНГ, професор О. А. Устенко — 33%». Стор. 149 — «На факультеті було створено 4 кафедри менеджменту (завідувач кафедри — проф. О. А. Устенко)». Стор. 152 — «Устенко О. А., Мочерний С. В Політична економія: Підручн. — К., 2003». Стор. 171 — «З 1984 р. тут почав працювати професор О. А. Устенко, який змінив П. Д. Гуменюка на посаді ректора ТФЕІ». Стор. 256 — «У 1986 р. Р. Й. Тхоржевський за підтримки ректора Тернопільського фінансово-економічного інституту О. А. Устенка створив музей історії грошей». Стор. 273 — є єдина невелика фотографія О. А. Устенка «вкупі» з надписом «Зустріч з однокурсниками з нагоди 20-річчя закінчення університету. Зліва направо: М. В. Гаман, О. А. Устенко, В. А. Ющенко, В. В. Чвалюк». Стор. 311 — «На відповідальну посаду віце-президента ВАТ КБ «Надра» Василь Павлович прийшов уже цілком сформованим, висококваліфікованим фахівцем. Та своїми знаннями і вмінням він

насамперед завдячує викладачам фінансово-економічного факультету, а особливо тодішньому декану С. І. Юрію та ректору О. А. Устенку».

Оце і все, що сказано про діяльність найбільш активного, найбільш ініціативного, найбільш знаного, найбільш довговічного ректора цього поважного вузу. І це ще за його життя. А що буде писати і чи буде писати взагалі про нього С. І. Юрій, коли Олександра Андрійовича не стане?

А скільки написано про «новоспеченого» ректора (пробачте мені, Сергію Івановичу, за «новоспеченого». Адже тривалість вашого ректорства і Устенка дозволяє мені вжити таке слово)?! На 38 сторінках є його ім'я. А фотографій? Тільки на перших двох сторінках є 7 фотографій Сергія Івановича.

Але на всі «вибрики» долі, на «вибрики» кожного із нас необхідно дивитися та сприймати їх спокійно. Те що є з тобою, в тобі, його неможливо від'єднати, відібрати, вкрати... Якби в житті не було «вибриків», то про що б ми говорили, про що писали, щоб збуджувало б нас, що б печалило нас... Тому на вищенаведені порівняння дивися, читачу, як на різноманітність проявів нашого життя, і не більше. А я наведу фрагмент поезії Марії Матіос:

ІЗ ДНІВ ОПТИМІЗМУ

Веселої трави зелені походеньки,
Зеленої весни веселі молитви.

І що воно життя —
коли його лиш жменька?
А грішниць — мов ікон.
Закочуй рукави.

Отож, печалі вбік
І смійтеся жвавенько,
Любіться до плачу,
Мій голубе, і Ви.
Бо що воно життя?
Великі витребеньки,
Що скінчаться ось-ось
Під горбиком трави.

А я після відступу продовжую попередню думку. Для мене й сьогодні залишається загадка: чому чиновники від медицини не бажають сприйняти очевидного — оцінку якості лікаря дає його практична

діяльність, а іспит, який би він не був, носить проміжний та допоміжний характер. Виховують студента в лікаря особистості. На все життя в моїй пам'яті закарбувались правила обстеження малюків, які демонстрував професор В. О. Белоусов, на все життя закарбувались етичні взаємовідносини між лікарями на обходах цього ж професора, Я й сьогодні користуюся прийомами діагностики, які заклала в мені у студентські роки доцент Лідія Миколаївна Кулик... І ні в одному випадку — тестами, тільки у ліжка хворого!.. Коли на обходах з лікарями і студентами я встановлюю діагноз чи то нодулярної еритеми, чи то хвороби Гоша, чи то..., я завжди кажу, що цього мене навчила Лідія Миколаївна. Сподіваюся, що й я був корисним не одній сотні майбутніх лікарів та лікарів у їх становленні.

З цього приводу я наводжу також спогади Олени Михайлівни Лук'янової, людини, яка досягла всіх можливих висот у педіатрії як за радянської влади, так і в незалежній Україні (академік АМН СРСР, Росії, АМН України, НАН України, багаторічний директор інституту педіатрії, акушерства і гінекології...):

«— Вспоминаю обходы Елены Николаевны Хохол, Веры Григорьевны Балабан — это была настоящая клиническая школа, — рассказывает Е. Лукьянова. — Они давали так много, что внимательный студент к моменту окончания института мог уже быть неплохим врачом. Приняли меня на работе прекрасно, — продолжает она. Тогда «Охматдет» был базой трех учреждений — нашего Института, Института усовершенствования врачей и собственно больницы. Кафедру возглавлял доцент Сигалов Д. Л., а больничным отделением заведовала ученица профессора Скловского Р. Н. Кричевская. Именно там, глядя на них, ежедневно учась и перенимая опыт, я стала педиатром.

Скажу откровенно, я нигде не встречала не только такой клиники, как была у Сигалова, но и такого учителя, как сам Давид Лазаревич. Он был необычайно строг, не переносил равнодушия врача, мог швырнуть историю болезни, если в ней были глупости и просто недостаточно тщательная запись, мог сказать врачу резкость. Но я его обожала и не боялась... Пятнадцать лет работы с Сигаловым не только дали мне основы, они позволили научиться врачеванию, клиническому пониманию, в общем всему тому, что я знаю. И сейчас, когда я смотрю ребенка, то про себя думаю: «А как бы тут поступил Сигалов, чтобы он

предложил еще сделать?» Я стараюсь проводить обходы, как это делал он, тщательно обсуждая анамнез, симптомы болезни, большое внимание уделяя дифференциальной диагностике...»

(3 книги «Академик Елена Лукьянова», 2008).

Ю. АНТИПКИН
Ю. ВИЛЕНСКИЙ

АКАДЕМИК
ЕЛЕНА ЛУКЪЯНОВА

До цього я хочу доповнити, що і доцент моєї кафедри Лідія Іванівна Огій (70-ті роки минулого століття), яка проходила клінічну ординатуру в Сігалова, неодноразово із захопленням говорила про нього. Так що перше місце у підготовці лікаря я відвів би висококваліфікованому і всебічно розвинутому викладачу. І, як показують наведені приклади, зовсім не обов'язково академіку, професору, заслуженому...

А сьогодні оцінку випускнику дає Центр тестування при МОЗ України. Ну що ж, давайте утворимо ще пару Центрів і будемо пишатися, пишатися й ще раз пишатися... Чим? А коли, як і кому працювати? Це все також можна «намалювати» на папері. А працювати, в нашому випадку, повинні люди з людьми (викладач, хворий, здоровий, студент). Це фундаментальна основа.

Коли в минулому нашому випускнику пропонували престижну і більш високооплачувану роботу, але не медичну, він категорично відмовлявся. Я тоді вважав, що ми готуємо добрих лікарів. Коли сьогодні значна частина наших випускників іде в бізнес (неважливо який), я кажу, що наша професійна і виховна робота є недостатньою (м'яко кажучи).

І це на фоні тієї системи підготовки лікарів, якою не перестає пишатися МОЗ України. І це на фоні «найкращої» освітньої медичної системи у світі, що впливає з раніше наведеної статті. Пристосовуватися треба, але не до такої принизливої межі, коли ми даємо підстави думати іншим про відсутність або атрофію (зменшення) у нас мозку. Та й повторюючи тільки «чуже», ми перестаємо не тільки мислити, а й розвиватися. Така фізіологічна закономірність — орган, який не працює або мало працює, анатомічно зменшується, зникає в ньому потреба.

Але все це дрібниці, дрібниці і ще раз дрібниці, на яких може зосереджуватись лише пенсіонер... Головне ж те, що ми бачимо та чуємо з екранів телевізора, особливо різноманітних несвобідних «Свобод», у повсякденному житті... Та коли хочеться на весь голос кричати

О люди! Люди небораки!
Нащо здалися вам царі?
Нащо здалися вам псарі?
Ви ж такі люди, не собаки!..

Тарас Шевченко

Так песимістично я не закінчував жодної своєї книги. Не зміг відійти від «магнетизму» наших «вертухаїв». Прости мене, Господи Боже.

А тому на кінець перейду до життєстверджувальної короткої історії для душі Бруно Ферраро:

ПОТРІСКАНА АМФОРА

Селянин щоденно привозив до села воду із джерела в двох пузатих амфорах, прикріплених на спині осла, що крокував поруч з ним.

Одна амфора була стара й уся в тріщинах, під час мандрівки з неї постійно витікала вода. Друга — нова, без ушкоджень, утримувала воду до краплини.

Стара, потріскана амфора почувалася бідною й непотрібною. Нова ж ніколи не оминала нагоди, щоб підкреслити свою досконалість: «Я не втрачаю й краплини води».

Одного ранку стара амфора звірилася власникові:

— Я знаю про свої недоліки. Через мене йде на марне твій час, праця й гроші. Коли доходимо до села, я вже наполовину порожня. Вибач мені мою недосконалість і мої рани.

Наступного дня в час мандрівки власник звернувся до потрісканої амфори, мовлячи:

— Поглянь на узбіччя. Яка краса, яке розмаїття квітів! Вони розквітли завдяки тобі. Я купив насіння і засіяв його вздовж шляху. Ти ж, не здогадуючись про це, поливаєш його кожного дня.

Кожен з нас має свої рани і свої вади. Але, якщо довіримося Богові, Він через нашу недосконалість може вчинити чудо.

Часто мав я сни солодкі,
В них свої голубив мрії,
Що згасали наче зорі,
При яскравім світлі дня.
Тільки кілька снів здійснились,
Тих, що Бог собі вподобав,
І тому я хочу мріять,
Як дитина, все життя.
Я молився довго й щиро,
Я благав Творця щоденно,
Але Бог мовчав, неначе
Він не чув гарячих слів.
Тільки зрідка відгукнувся,

Та із вдячності й любови
З мого серця ще палкіший
Молитовний лине спів.

Ті, кого вважав близькими,
Ті, кого любив найбільше,
З легкістю мене забули
І покинули в біді.

Тільки дехто залишився
Й втер від сліз моє обличчя.
Друзі ті поодинокі
Віри додали мені.

Сіяв я багато та щедро,
Та зерно розвіяв вітер,
І знайшли птахи поживу
Десь на битому шляху.
Тільки сніп отой єдиний,
Що несу в своїх обіймах,
Додає мені надії,
Тож засію поле знов.

Літературно-художнє видання

Сміян Іван Семенович

ЩОБ В УСІХ У НАС ВСЕ БУЛО ГАРАЗД

(книга чотирнадцята)

В авторській редакції

Дизайн обкладинки *Світлани Демчак*
Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Підписано до друку 17.02.09. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний. 10,3 ум. др. арк., 8,2 обл.-вид. арк.
Тираж 250. Замовлення 08-071.
Редакція газети «Підручники і посібники». Свідоцтво ТР №189 від 10.01.96.
46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.
Тел. 8-(0352)-43-15-15; 43-10-21. E-mail: pp@pp.utel.net.ua
www.pp.utel.net.ua